

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 96.186/3

დ. შანსაძის

ეჭარიის პუროკვები
და მათი
განვითარების პრისპექტივები

614.213(ტ922.3)+613.1

საქართველოს
საბჭოთავო

ი. ღიასბერიძე

უჭაჩის კურორტები და მათი
განვითარების პერსპექტივები

K 95.486
3

სახელმწიფო გამომცემლობა

ბათუმი—1961

რ ე ლ ა მ ტ ო რ ი ს ა ბ ა ნ

საქართველო სსრ კავშირის მოძმე რესპუბლიკებს შორის ერთ-ერთი ულამაზესი და უმდიდრესი რესპუბლიკაა. იგი, ტერიტორიის სიმცირის მიუხედავად (70.000 კვ კმ), მეტად მრავალფეროვანი ბუნებით ხასიათდება. აქ სულ მცირე მანძილზე ერთმანეთს ენაცვლებიან მწვანეში ჩაფლული დაბლობები, წიწვოვანი მცენარეებით დაფარული გორაკ-ბორცვები, ასწლოვანი მუხნარით, წიფლნართა და სხვა ცად ატყორცნილი ფოთლოვანი ჯიშებით შემოსილი მთები, ალპური და სუბალპური მდელოები.

ქვეყნის მეტად დანაწევრებული რელიეფის, მდიდარი მცენარეული საფარველისა და სხვა ბუნებრივი ფაქტორების გამო, მრავალფეროვანია მისი კლიმატიც. აქედან გამომდინარე კი, რესპუბლიკაში ბევრი პირველხარისხოვანი კურორტი და თითქმის ყველა სახის საკურორტო რესურსი მოიპოვება.

ჩვენში მრავლადაა როგორც სამთო, ისე ზღვისპირა საკურორტო ადგილები; ამასთან, 1000-ზე მეტი მინერალური წყალია აღრიცხული; ბევრია სამკურნალო ტალახის საბადოებიც. ყველაფერი ეს ხელს უწყობს მძლავრი საკურორტო მეურნეობის ფართო ქსელის შექმნას.

მშრომელთა კეთილდღეობისათვის კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის უანგარო და განუხრელი ზრუნვის შედეგად ჩვენში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საკურორტო მშენებლობას.

საქართველოს მდიდარი საკურორტო რესურსებიდან აჭარაზე მოდის კურორტებისა და საკურორტო ადგილების მნიშვნელოვანი ნაწილი. ამ კუთხის კურორტები, განსაკუთრებით ზღვისპირა ადგილებისა, განთქმულია მთელ საბჭოთა კავშირში.

ექიმ ი. დიასამიძის წინამდებარე ნაშრომი ეხება აჭარის ტერიტორიაზე განლაგებულ კურორტებს, საკურორტო ადგილებსა და კლიმატურ სადგურებს. ავტორი საქმაოდ ვრცლად გად-

მოგვცემს აჭარის ყველა კურორტისა და საკურორტო ადგილის კლიმატურ და სხვა ბუნებრივ თავისებურებებს, მინერალური წყლების ფიზიკურ-ქიმიურ ბუნებას, კურორტებისა და საკურორტო რესურსების გამოვლინების ისტორიას, მათი განვითარების პერსპექტივებს, სამკურნალო ჩვენებებსა და სხვ.

ნაშრომს დართული აქვს აჭარის ტერიტორიაზე გამოვლინებული და სამეცნიერო ლიტერატურაში ჯერ კიდევ ნაკლებად ცნობილი მინერალური წყლების საკმაოდ ვრცელი სია.

ჩვენი აზრით, ი. დიასამიძის ნაშრომი, როგორც პირველი ცდა აჭარის კურორტების, საკურორტო ადგილებისა და კლიმატური სადგურების მეცნიერული აღწერისა, უდავოდ გარკვეულ სამსახურს გაუწევს ამ დარგში მომუშავე ექიმ-კურორტოლოგებს და ფართო საზოგადოებას.

პროფ. ვ. გოგიბედაშვილი

1961 წლის მარტი.

ქ. თბილისი

ზ ე ს ა ვ ა ლ ი

აჭარა ძველთაგანვე საქართველოს ერთ-ერთი მოწინავე კუთხე იყო. იგი თავისი სტრატეგიული მდებარეობისა და ბუნებრივი სიმდიდრის გამო არაერთხელ გამხდარა უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ გაჩაღებული ბრძოლის ასპარეზი.

აჭარას ბევრი მომხდური უნახავს, მაგრამ ყველაზე სასტიკი და დაუნდობელი მაინც თურქები იყვნენ.

ისარგებლეს რა საქართველოს ცალკე სამთავროებად და სამეფოებად დაყოფით, თურქები შემოესივნენ სამხრეთ საქართველოს და XVI საუკუნის მეორე ნახევარში დაიკავეს მთელი სამცხე-საათაბაგო, რომელშიც აჭარაც შედიოდა. თითქმის სამასი წლის განმავლობაში ბატონობდნენ თურქები აჭარაში. ისინი ყოველ ღონეს ხმარობდნენ, რათა საქართველოსაგან მიტაცებულ ადგილებში მოესპოთ ქართული ენა, კულტურა, ქართული ზნე-ჩვეულებანი.

თურქთა მძიმე უღელქვეშ მოქცეული მოსახლეობა არაერთხელ აჯანყებულა უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ, მაგრამ ძალთა დაქსაქსულობისა და სხვა გარემოებათა გამო, ეს ბრძოლები მარცხით მთავრდებოდა.

1878 წელს დიდი რუსი ხალხის ძმური დახმარებით აჭარა განთავისუფლდა თურქეთის ბატონობისაგან და დედა-სამშობლოს — საქართველოს დაუბრუნდა. ბერლინის ტრაქტატით (1878 წ.) ბათომის ოლქი რუსეთის იმპერიის მფლობელობაში გადავიდა.

ამ დროიდან აჭარის მოსახლეობის მდგომარეობა ნაწილობრივ გაუმჯობესდა; რამდენადმე აღმავლობის გზით წავიდა ქვეყნის ეკონომიკა; დაიწყო მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის განვითარება. ერთგვარი ყურადღება მიექცა მოსახლეობის კულტურული ღონის ამღლებასა და ჯანმრთელობის დაცვას; დაარსდა სკოლები, შეიქმნა ჯანმრთელობის დაცვის ზოგიერთი დაწესებულება; დაიწყო ბრძოლა ეპიდემიების წინააღმდეგ. მაგრამ ეს ღონისძიებანი ჯერ კიდევ იმდენად სუსტი იყო, რომ მას მნიშვნელოვანი შედეგი არ მოჰყოლია.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე აჭარაში სულ 7 სამკურნალო დაწესებულება ითვლებოდა, ისიც მხოლოდ ქალაქად, და ძირითადად სამხედრო ნაწილებს ემსახურებოდა. მთელ აჭარაში 25 ექიმი და 45 ფერწალი მუშაობდა. სრულიად არ ექცეოდა ყურადღება საკურორტო მეურნეობის განვითარებას.

ბათუმსა და ქობულეთში საუკეთესო სააგარაკო ადგილები მეფის გენერლებს, დიდ ვაჭრებს და ადგილობრივ ბეგებს ეკუთვნოდათ. მთავრობა არაერთხელ ზომებს არ ღებულობდა საკურორტო რესურსების გამოსავლინებლად და ადგილმდებარეობის გასაჯანსაღებლად.

აჭარის მოსახლეობის კეთილდღეობისათვის ნამდვილი ზრუნვა მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების შემდეგ დაიწყო.

საბჭოთა ხელისუფლების წლებში აჭარა გადაიქცა საქართველოს ერთ-ერთ მოწინავე კუთხედ, გაიზარდა მისი ეკონომიკა და ამდღეა მოსახლეობის კულტურული დონე.

საგრძობლად გაფართოვდა მრეწველობა. საკმარისია ითქვას, რომ ამჟამად აჭარაში 350-მდე მსხვილი სამრეწველო საწარმოა.

დიდად განვითარდა სოფლის მეურნეობა, რომლის წამყვანი კულტურებია ჩაი, ციტრუსები, თამბაქო, ვაზი და სხვ.

რესპუბლიკა მოიფინა სკოლებით, ტექნიკუმებით, სკოლა-ინტერნატებითა და სხვა კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებებით.

ქვეყნის ეკონომიური და კულტურული დონის ამაღლებასთან ერთად მკვეთრად გაუმჯობესდა მშრომელთა ჯანმრთელობის დაცვა. ახლა აჭარის ასს რესპუბლიკაში 200-მდე სამკურნალო-პროფილაქტიკური დაწესებულება მუშაობს, მოსახლეობას ემსახურება 708 ექიმი და 1970 საშუალო სამედიცინო პერსონალი. დიდი ხანია ლიკვიდირებულია მრავალი საშიში ინფექციური დაავადება — შავი ჭირი, ქოლერა, პარტახტიანი ტიფი და სხვა, რომლებიც მუსრს ავლებდნენ მოსახლეობას; მოისპო მალარია, როგორც მასობრივი დაავადება.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ჯანმრთელობის დაცვის სხვა ღონისძიებებთან ერთად განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო საკურორტო მეურნეობის განვითარებას. ამჟამად აჭარაში მუშაობს 8 სანატორიუმი, 19 დასასვენებელი სახლი, 3 პანსიონატი და სხვა საკურორტო დაწესებულებანი, რომლებიც აქტიურად ემსახურებიან მშრომელთა ჯანმრთელობის დაცვის საქმეს.

აჭარის ტერიტორიის მოკლე ვიზიუს- გეოგრაფიული დახასიათება

აჭარა მდებარეობს საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში. დასავლეთით მას ეკვრის შავი ზღვა, აღმოსავლეთით — არსიანის ქედი, ჩრდილოეთით — აჭარა-ახალციხის ქედის დასავლეთი ნაწილი (აჭარის ქედი), სამხრეთით — შავშეთის ქედი, რომლის თხემზეც გადის საქართველოს სახელმწიფო საზღვარი თურქეთთან.

აჭარის ასსრ ტერიტორიის (2,9 ათასი კვ. კმ) უმეტესი, განსაკუთრებით აღმოსავლეთი ნაწილი, მთაგორიანია.

აჭარის გორაკ-ბორცვიანი ზოლი არშიასავით გასდევს სანაპიროს და გარდამავალ საფეხურს ქმნის მთებსა და დაბლობებს შორის. გორაკების სიმაღლე მერყეობს ზღვის დონიდან 150-500 მეტრის ფარგლებში. გორაკ-ბორცვიანი ზოლი შედარებით ვიწროა ვონიოდან ციხისძირამდე, ხოლო რამდენადმე ფართოვდება ქობულეთის რაიონის ტერიტორიაზე.

აჭარის ზღვის სანაპირო ზოლი წარმოდგენილია კახაბრისა და ქობულეთის დაბლობებით.

კახაბრის დაბლობს ორ ნაწილად ყოფს მდ. ჭოროხი, რომელიც შესართავთან ქმნის დელტას. ეს დაბლობი წარმოიშვა მდ. ჭოროხისა და შავი ზღვის მოქმედების შედეგად. იგი დაფარულია ნოყიერი ალუვიური ნიადაგებითა და ჭოროხის მიერ ჩამოტანილი ნაშალი მასალებით.

კახაბრის ვაკე, ქობულეთის დაბლობთან შედარებით, ნაკლებად დაჭაობებულია. აქ მიედინება პატარა მდინარე მეჯინა, აქვე გვხვდება წვრილი ტბები, რომელთაგან სამი ბათუმის ტერიტორიაზეა, ხოლო ერთი, შედარებით მოზრდილი, სოფ. ადლიეს ჩრდილო-დასავლეთით მდებარეობს.

ქობულეთის დაბლობი წარმოადგენს კოლხეთის დაბლობის სამხრეთ დაბოლოებას. მის წარმოქმნაში სხვა ფაქტორებთან ერთად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მდინარეების — კინტრიშისა და დაგვას მიერ ჩამოტანილ ნაშალ მასალას.

აჭარის სანაპირო დაბლობში საჭიროა ცალკე გამოიყოს ქვიშიანი ზოლი, რომელიც ვიწროდ გასდევს ზღვის კიდეს. მისი განი მერყეობს 30-დან 50 მეტრამდე გონიოსა და ქობულეთის მიდამოებში, ხოლო 5-დან 15-მ-დე—მახინჯაურისა და ციხისძირის გასწვრივ. ქვიშიანი ზოლი მდ. ჭოროხის შესართავთან დაფარულია შედარებით მსხვილი კენჭებით, ხოლო ქობულეთის მიდამოებში — წვრილი კენჭითა და ქვიშით. აჭარის სანაპირო დაბლობის სიმაღლე ზღვის დონიდან 20 მეტრამდე აღწევს.

აჭარას თავისებური გეოლოგიური წარსული აქვს. თანამედროვე პროცესებიდან, რომლებიც რელიეფის შეცვლას იწვევს, უნდა აღინიშნოს გამოფიტვა, დენუდაცია და ეროზია. საკვლევე ტერიტორია ახლაც განიცდის ქიმიურ და მექანიკურ გამოფიტვას, რის გამოც ამ კუთხის ზოგიერთი ადგილისათვის დამახასიათებელია მეწყერი და ზვავი.

აჭარის გეოლოგიური წარსული და თანამედროვე მორფოგენეზური პროცესები განაპირობებენ მისი რელიეფის სირთულესა და თავისებურებებს, რაც, ცხადია, გათვალისწინებულ უნდა იქნას საკურორტო მშენებლობის დროს.

აჭარას, როგორც კურორტების მხარეს, დიდ ღირსებას მატებს მისი წარმტაცი ლანდშაფტი. ლანდშაფტურად იგი სამ ზონად იყოფა: 1. ზღვის სანაპირო და გორაკ-ბორცვიანი ზონა, 2. მთა-ტყის ზონა, 3. ალპური ზონა.

აჭარის სანაპირო ზონა ვიწროა, მისი სიფართოე 2-3 კმ არ აღემატება; მხოლოდ ჭოროხის შესართავთან აღწევს 5—10 კმ-დე. დაბლობ ზოლს გარს არტყია გორაკ-ბორცვები, რომლებიც დაფარულია ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურების პლანტაციებით. საერთოდ, ზღვის სანაპირო ზონა მეტად მდიდარია მცენარეულობით.

მოხერხებული პლაჟები, თბილი ზღვა, რბილი კლიმატი, მთისა და ბარის პეიზაჟი, სუბტროპიკული ბაღები და ვარკები საუცხოო პირობებს ქმნიან აქ ინტენსიური საკურორტო მეურნეობის მოსაწყობად.

წინათ აჭარის სანაპირო დაბლობი ჭაობებით იყო დაფარული და მალარიის ბუდეც წარმოადგენდა. აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ამოაშრეს ჭაობები, გაშენდა ციტრუსოვანთა და სხვა სუბტროპიკული კულტურების ბაღები; ბუნება

ადამიანის სამსახურში ჩადგა. ზღვის სანაპირო ზონა ჯანმრთელობის ნამდვილი კერაა.

მთა-ტყის ზონა ვრცელდება ზღვის დონიდან 500—1800 მეტრამდე. ამ ზონის კლიმატი სიმაღლის მატების შესაბამისად გადადის ზომიერ-თბილიდან ზომიერ-ცივში. აქ გაბატონებულია მთა-ხეობების ქარები. წლის ცივ პერიოდში ნალექები მოდის თოვლის სახით და ზოგჯერ 2-3 მეტრს აღწევს. მდინარეები ჩანჩქერიანი და წყალუხვია, ხშირად გვხვდება წყაროები. ზედაპირის ძლიერი დანაწევრება, კლიმატური ელემენტები და ნიადაგები განაპირობებენ აქ მცენარეთა საფარველის ნაირსახეობას. ამ ზონის მცენარეულობის ფენოლოგიური ცვალებადობა იძლევა ლანდშაფტის რიტმული ცვლის მკაფიო სურათს; წიფლის, წაბლის, რცხილის, მუხის, კაკლისა და ნეკერჩხლის მწვანე სამოსელი წიწვიანებისა და ქვეტყის ფონზე ულამაზეს სანახაობას ქმნის.

აჭარის მთა-ტყის ზონაში მრავალი სოფელია გაშენებული, მთის ფერდობების ქვემო ნაწილი კი მთლიანად ბალ-ვენახებს უჭირავს.

ალპური ზონა იწყება ზღვის დონიდან 1800 მეტრზე, მისი კლიმატი გარდამავალია ზომიერ-ცივისაკენ. ამ ზონისათვის დამახასიათებელია ხშირი ნისლი, ზაფხულობით ალაგ-ალაგ თოვლის საფარველი; მცენარეულობა წარმოდგენილია სუბალპური ტყეებითა და ბალახით, კავკასიის როდოდენდრონის მასივებითა და ალპური მდელოებით.

აქ ლანდშაფტის რიტმული ცვლა, ქვემო ზონებთან შედარებით, არაა მკაფიო; ზაფხულობით ველები ყვავიან, მცენარეები იწყებენ ვეგეტაციას, ხოლო ადრე შემოდგომაზე კვლავ წყვეტენ ზრდას და თოვლით იფარებიან; სუბალპური ბალახეულით მდიდარი ადგილები საძოვრებადაა გამოყენებული.

ამ ზონაში მოსახლეობა არ ცხოვრობს, მხოლოდ ზაფხულობით ამოდინ მესაქონლეები და მოაგარაკენი.

აჭარის, როგორც დაბლობ, ისე მთიან ნაწილში უხვად არის მიწერალური წყაროები, რომლებიც თავიანთი ქიმიური შემადგენლობით მრავალფეროვანია და სამკურნალოდ მეტად პერსპექტული.

აჭარის მთიანი ნაწილის მიკროკლიმატი ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ შესწავლილი. მოსახლეობის დაკვირვებანი ცხადყოფენ, რომ იგი კეთილად მოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე.

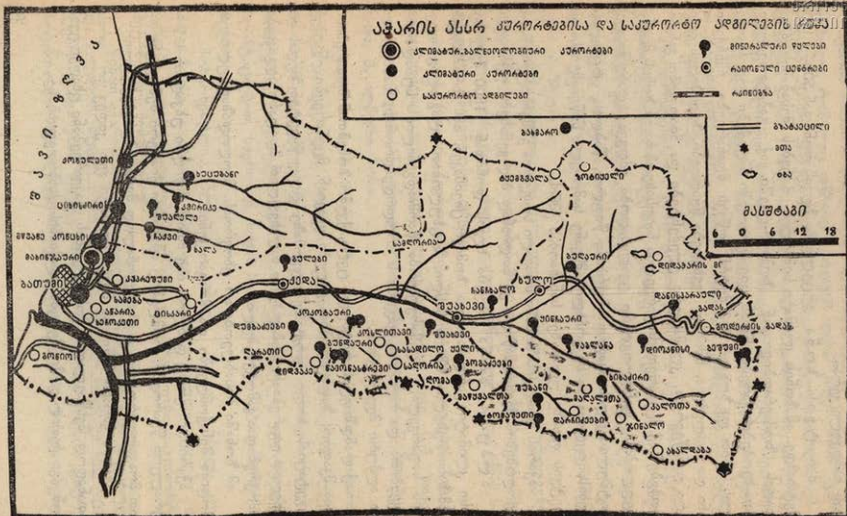
ქართული
ენების
საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

ჯვარის ახსრ გეროკოვიისა და საგეროკოვი ადგილების რუკა

- კლინობა, ბალნეოლოგიური კურორტი
- კლინობა, კურორტი
- საგეროკოვი ადგილები
- ბინობილი რუკები
- ◎ აბრეშუნი უბანი
- კანონი

- == გზაკატეორი
- * მთა
- ∩ ხეი

მასშტაბი
0 6 12 18

აჭარის კურორტების განვითარების მოკლე ისტორია

აჭარის, როგორც მთიანი, ისე ზღვის სანაპირო ზოლის საკურორტო მნიშვნელობაზე ჯერ კიდევ დიდი ხნის წინათ იყო ლაპარაკი.

ამ საკითხისადმი ყურადღება ერთგვარად გაცხოველდა ვასული საუკუნის სამოცდაათიანი წლებიდან, მას შემდეგ, რაც აჭარა, კერძოდ, ბათუმისა და ქობულეთის მიდამოები საქართველოს დაუბრუნდა.

1878 წლიდან მოკიდებული აჭარის ზღვისპირა ზოლის (ბათუმისა და ქობულეთის სანაპირო), როგორც კლიმატოლოგიურად მდიდარი ადგილის, კეთილმოწყობით დაინტერესდნენ ქართველი და რუსი ინტელიგენციის წარმომადგენლები, რომელთა ზეგავლენით მთავრობამ 1879 წლიდან გადაწყვიტა დაეწყო ბათუმის დაჭაობებული ადგილების ამოშრობა. ამ საქმის ხელმძღვანელობა დაევალა ექიმ ჟილინსკის, რომელმაც გარკვეული მუშაობა ჩაატარა (ბათუმის გარეუბანში იმ დროს გაყვანილი არხი დღესაც ჟილინსკის სახელს ატარებს).

ქალაქის ინტელიგენციის ზოგიერთი წარმომადგენელი ბათუმსა და მის მიმდებარე ადგილებს, არახელსაყრელი ჰიგიენური პირობების მიუხედავად, კარგ მომავალს უწინასწარმეტყველებდა.

სამხედრო სამედიცინო ინსპექტორის გ. რემერტისა და სამხედრო კორესპონდენტის ა. ფრენკელის შეხედულებით, ბათუმის ირგვლივ მდებარე ჭაობების ამოშრობა ამ ადგილებს გადააქცევდა შავი ზღვის სანაპიროს საუკეთესო კლიმატურ სადგურად. ასეთსავე აზრს გამოთქვამდნენ ცნობილი ქართველი მოღვაწე გიორგი ყაზბეგი, ექ. ჟილინსკი და სხვები.

1898 წ. ქ. ბათუმის ექიმთა საზოგადოება პეტერბურგში გზავნის გრიგოლ ვოლსკის ბალნეოკლიმატოლოგთა პირველ ყრილობაზე. მას დავალებული ჰქონდა წაეკითხა მოხსენება ბათუმისა და მისი მიდამოების კლიმატური პირობების მნიშვნელობის შესახებ.

1903 წ. ქ. ბათუმის ექიმთა საზოგადოება (თავ-რე ტრიანტაფილიდი) მოუწოდებს თავის წევრებს, შეისწავლონ ბათუმისა და მისი მიდამოების კლიმატი და ნოზოლოგია.

იმავე წლის სექტემბერში პიატიგორსკში გამართულ ბალნეოკლიმატოლოგთა და ჰიდროლოგთა ყრილობაზე ბათუმის ექიმთა

საზოგადოებამ წარადგინა ორი მოხსენება ბათუმისა და მისი მი-
დამოების კლიმატისა და ნოზოლოგიის საკითხებზე.

1903 წ. ბათუმის ექიმთა საზოგადოებამ ოფიციალურად მიმა-
რთა ქალაქის თვითმმართველობას, აღეძრა შუამდგომლობა კავ-
კასიის ცენტრალური მმართველობის წინაშე ბათუმსა და მის
მიდამოებში ადგილების გაჯანსაღებისა და კლიმატური სადგურე-
ბის მოწყობის შესახებ; ამას მოჰყვა ქალაქის თვითმმართველობას-
თან სპეციალური კომისიის ჩამოყალიბება.

კომისიამ შეადგინა პლაჟის, ზღვის თბილი აბაზანების, ფი-
ზიოთერაპიული განყოფილებისა და სხვა სამკურნალო დაწესებუ-
ლებათა მშენებლობის გეგმა და ხარჯთაღრიცხვა; დაისვა საკითხი
აგრეთვე ქალაქში კანალიზაციის გაყვანის შესახებ.

1904 წ. ქ. ბათუმის ექიმთა საზოგადოების ინიციატივითა
და მხარდაჭერით ექ. ორლოვსკიმ ქობულეთში და მწვანე კონცხზე
მოაწყო რკინიგზელთა საუწყებო კლიმატური სადგური, რომელიც
ქობულეთში მუშაობდა მხოლოდ ზაფხულობით, მწვანე კონცხზე
კი — მთელი წლის განმავლობაში. ამ კლიმატურმა სადგურებმა პირ-
ველ მსოფლიო ომამდე იარსებეს; მკურნალობის შედეგებიც კარგი
იყო.

რუსეთ-იაპონიის ომის დამთავრების შემდეგ დაჭრილ ოფი-
ცერთა სამკურნალოდ მწვანე კონცხზე მოეწყო სამხედრო უწყების
სანატორიუმი, რომელმაც ორ წელიწადს იმუშავა.

1904 წელს სადგურ მაზინჯაურიდან ერთ-ნახევარ კილომეტრზე
გაიხსნა გოგირდოვანი აბაზანები. ერთ პატარა შენობაში მოქმედე-
ბდა მხოლოდ ორი აბაზანა; უმეტესად მკურნალობდნენ ქალთა
სასქესო სფეროს სნეულებებითა და ქრონიკული რევმატიზმით დაა-
ვადებულთ.

აჭარის ზღვის სანაპირო ზოლის კურორტებს შორის განსაკუთ-
რებული ადგილი უკავია ქობულეთს.

გასული საუკუნის 60-70-იან წლებში აქ იყო პატარ-პატარა
სოფლები: ჩურუქ-სუ, ფიჭვნარი და სხვა, რომელთა მოსახლეობა
ძირითადად მემინდვრობასა და მეთევზეობას მისდევდა.

აჭარის რუსეთთან შეერთების შემდეგ „ჩურუქ-სუს“ (ქობუ-
ლეთი) მოსახლეობის ნაწილი აიყარა და თურქეთში გადასახლდა.
რუსეთის ხელისუფლებამ გადაწყვიტა დაცარიელებულ ადგილებში
რუსი კოლონისტების ჩამოსახლება. ამ მიზნით იმპერიის სხვადა-

სხვა კუთხიდან იწვევდნენ გლეხებს და ასახლებდნენ ქობულეთში, რის შედეგადაც გაჩნდა ახალი სოფლები — კომაროვკა, სმეკალოვკა (მაშინდელი გუბერნატორის სმეკალოვის საპატივცემლოდ) და სხვ. გადმოსახლებულთა უმეტესობა ვერ შეეგუა ადგილობრივ პირობებს და მალე უკან გაბრუნდა.

ამას გარდა, რუსეთის ხელისუფლება აჭარის ზღვის სანაპირო ზოლში სამხედრო პირებსა და სხვა მოხელეებს ურიგებდა მიწებს. მუქთად ნაშოვნ მიწებზე რუსი მოხელეები სახელდახელოდ ავებდნენ სახლებს და აქირავებდნენ მოაგარაკებზე.

მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფ. იუშჩენკო, რომელიც სოჭში, სოხუმში, გაგრასა და ანაპაში ყოფნის შემდეგ ქობულეთს ეწვია, გამოთქვამდა აზრს, რომ სმეკალოვკა (ქობულეთი) ზღვის კლიმატური სადგურის მოსაწყობად ყველაზე უფრო ხელსაყრელი ადგილიაო.

ქობულეთს, როგორც ტუბერკულოზით, რაქიტითა და კახექსიით დაავადებულ ბავშვთა კურორტს, პირველად ყურადღება მიაქცია ექიმმა ტრიანტაფილიძემ. მანვე 1903 წ. ექიმთა საზოგადოების სახელით დააყენა საკითხი ქალაქის თვითმმართველობის წინაშე ბათუმსა და მის მიდამოებში ბავშვთა სანატორიუმებისა და კლიმატური სადგურების მოწყობის შესახებ.

1911 წ. მოსკოვის ფიზიოთერაპიულმა საზოგადოებამ კავკასიის შავი ზღვის სანაპიროზე მოავლინა ექიმთა სამეცნიერო ექსპედიცია, რომელმაც დაათვალიერა ქ. ბათუმი და მისი მიდამოები. ექსპედიციის ჩამოსვლიდან სულ რამდენიმე ხნის შემდეგ ბავშვთა სიკვდილიანობის წინააღმდეგ ბრძოლის საზოგადოებამ ქობულეთში განსწავლეს ამიერკავკასიაში პირველი ბავშვთა კოლონია. თავდაპირველად აქ მკურნალობდა 15 ბავშვი, რომლებიც 2-3 თვეს დარჩნენ და საგრძნობლად გამოჯანსაღდნენ. ამის შემდეგ ყოველწლიურად იზრუნებოდა ბავშვები ქობულეთში, მათი რიცხვიც თანდათან მატულობდა. ბოლოს, გადაწყდა შეეძინათ რამდენიმე კერძო სახლი და მოეწყოთ ბავშვთა მუდმივი კოლონია. უმთავრესად ჩამოყავდათ ანემიით, სკროფულოზით, ძვალ-სახსრის ტუბერკულოზითა და რაქიტით დაავადებული ბავშვები.

ამ ხანებში ექ. ს. სოლოვკინმა ბათუმის ექიმთა საზოგადოებას გააცნო თავისი შეხედულებანი ქობულეთზე, როგორც ბავშვთა მომავალ კურორტზე, განსაკუთრებით ძვალ-სახსრის ტუბერკულოზით დაავადებულთა მკურნალობის კერაზე.

1911 წ. ექ. ლიოზინოვმა ქობულეთში დაიწყო სანატორიუმის მშენებლობა.

1914 წელს პეტერბურგში შავი ზღვის სანაპიროს მოღვაწეთა ყრილობაზე ექ. ს. სოლოგვინმა გააკეთა მოხსენება ბათუმისა და მისი მიდამოების სამკურნალო ფაქტორების შესახებ.

პირველმა მსოფლიო ომმა ჩაკლა საკურორტო მშენებლობისადმი ინტერესი და თითქმის მთლიანად გაანადგურა ისედაც სუსტი საკურორტო მეურნეობა. ზღვის სანაპირო ზოლში აშენებულ სააგარაკო სახლების უმეტესობა დაინგრა და გაპარტახდა. საბინაო ფონდის უკმარობის გამო სააგარაკოდ ჩამოსულ პირთა რიცხვი საგრძნობლად შემცირდა.

აჭარაში საკურორტო მეურნეობის განვითარებისათვის სისტემატური ზრუნვა დაიწყო საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ.

საბჭოთა მთავრობამ თავისი არსებობის პირველსავე წლებში სწორად გაითვალისწინა რა კურორტების საერთო სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა, 1919 წლის 20 მარტს გამოსცა დეკრეტი — „სამკურნალო ადგილების საერთო სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის შესახებ“, რომელსაც ხელს აწერდა ვ. ი. ლენინი. ამ დეკრეტის ძალით 1921 წლიდან აჭარაში ყველა საკურორტო ადგილი სახელმწიფოებრივ საკუთრებად გამოცხადდა და დაიწყო საკურორტო საქმის ორგანიზაცია.

გათვალისწინებული იყო ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატთან საკურორტო განყოფილების შექმნა. დაისახა ამოცანა, აჭარის მთელ სანაპიროზე — ქობულეთიდან ბათუმამდე — მოწყობილიყო კურორტები. დაიწყო ამ ადგილების გამოკვლევა და შესწავლა კურორტოლოგიის თვალსაზრისით.

მთავრობის გადაწყვეტილების თანახმად, აჭარაში მოქმედი მეტეოროლოგიური სადგურები შეუდგნენ ზღვის სანაპიროს სააგარაკო ადგილების კლიმატის საფუძვლიან შესწავლას. მეტეოროლოგიური სადგურების მასალებზე დაყრდნობით პროფ. ი. სკვორცოვმა და ექიმებმა ს. ტროიციკიმ, გ. სელიანინოვმა, მ. ეფენდიევმა, ა. ოსილოვმა და სხვებმა დადებითი შეფასება მისცეს შავი ზღვის სანაპიროს კლიმატს.

1921 წლის მაისში საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატის სამეცნიერო კომისიამ შეამოწმა სააგარაკო

რაიონები და შეადგინა სია იმ სახლებისა, რომლებიც გამოყენებული უნდა ყოფილიყო კლიმატური სადგურებისა და სანატორიუმების მოსაწყობად.

ამავე წელს მთავრობის, პარტიული და პროფკავშირული ორგანიზაციების გადაწყვეტილებით საკურორტო მეურნეობას გადაეცა მთელი რიგი სააგარაკო შენობები, მათ შორის ქობულეთის ზღვის სანაპიროს აგარაკები, რომლებშიც გათვალისწინებული იყო სანატორიუმების გახსნა, ბავშვთა კოლონიებისა და დასასვენებელი სახლების მოწყობა. საჭირო სახსრების უქონლობის გამო ეს ღონისძიებანი ვერ განხორციელდა, მხოლოდ მწვანე კონცხზე მოეწყო მოზრდილთა და ბავშვთა დასასვენებელი სახლები.

აჭარის საკურორტო საქმიანობაში მნიშვნელოვანი გამოცოცხლება დაიწყო 1923 წლიდან. როდესაც საკურორტო მეურნეობა გადაეცა აჭარის ასსრ ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატს.

საქართველოს სახალხო კომისარიატმა საბჭოს 1923 წლის დადგენილებით, კურორტები: ქობულეთი, ციხისძირი, მწვანე კონცხი, მახინჯაური და ბათუმი საერთო სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის კურორტებად გამოცხადდა.

1924 წლის 5 ივლისს აჭარის ცაკმა დაამტკიცა ქობულეთის სამაზრო აღმასკომის გადაწყვეტილება ცალკეული სააგარაკო უბნებისა და შენობების საკურორტო სამმართველოსათვის გადაცემის შესახებ.

ამავე წელს მოხდა იმ დაწესებულებათა ძირეული რეორგანიზაცია, რომლებიც საკურორტო საქმეს განაგებდნენ.

საქართველოს სახალხო კომისარიატმა საბჭოს 1924 წლის პირველი აპრილის დეკრეტით, რესპუბლიკის ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატთან ჩამოყალიბდა კურორტთა მთავარი სამმართველო და დაიწყო მოაგარაკეთა რეგისტრაცია.

1924 წელს აჭარის ზღვის სანაპირო კურორტებზე ისვენებდა 1.233 მოაგარაკე, აქედან მახინჯაურში — 395 კაცი, მწვანე კონცხზე — 200, ბარცხანაში — 50, ციხისძირზე — 350 და ქობულეთში — 238.

1925 წელს შემუშავდა აჭარაში საკურორტო მშენებლობის აუცილებელ ღონისძიებათა ვრცელი გეგმა, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ქობულეთს, სადაც უნდა აგებულიყო შენობები სანატორიუმებისა და სხვა საკურორტო მნიშვნელობის ობიექტებისათვის.

გარკვეული სამუშაოები ჩატარდა აგრეთვე კურორტების ტერიტორიის კეთილმოწყობისა და ფიზიკური მეთოდებით სამკურნალო დაწესებულებების ორგანიზაციის მიზნით.

1925 წელს აჭარის კურორტებზე მუშაობდა ერთი 50-საწოლიანი სანატორიუმი, სადაც მკურნალობა თვენახევარ-ორ თვეს გრძელდებოდა. აქ ძირითადად ათავსებდნენ იმ ავადმყოფებს, რომელთაც დაავადებული ჰქონდათ ფილტვები, სასუნთქი გზები, ნერვული სისტემა და სისხლძარღვები. აქვე წარმოებდა ავადმყოფთა ამბულატორული მკურნალობა. სანატორიუმს სულ ორი ექიმი და ორი ფერშალი ემსახურებოდა. იმ ხანებში აჭარაში მუშაობდა აგრეთვე რესპუბლიკის პროფსაბჭოს დასასვენებელი სახლი, ქ. ბათუმის აღმასკომის ბავშვთა სახლი (ქობულეთში), ზღვის თბილი აბაზანები (ბათუმში), შრომის განყოფილების დასასვენებელი სახლი და აჭარის ჯანსახკომის ბავშვთა სახლი (მწვანე კონცხზე).

მომდევნო წლებში თანდათან გაფართოვდა როგორც კურორტების, ისე სამკურნალო-საკვლევ დაწესებულებათა ქსელი.

1929 წელს აჭარის ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატთან შეიქმნა ფიზიოთერაპიული ინსტიტუტი, რომელიც 1934 წელს კურორტოლოგიისა და ფიზიოთერაპიის ინსტიტუტად გადაკეთდა. ამავე წელს გაიხსნა ექსპერიმენტული ფიზიოლოგიის და კლინიკურ-დიაგნოსტიკური ლაბორატორიები.

როგორც მოვიხსენიეთ, აჭარაში საკურორტო მშენებლობა არსებითად 1925 წლიდან დაიწყო, მაგრამ ამ საქმეში ძირეული გარდატეხა საქ. კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1931 წლის 31 ოქტომბრის ისტორიული დადგენილების შემდეგ მოხდა.

1931 წლიდან ქობულეთში დაიწყო ორი სასტუმროს მშენებლობა (90 ოთახით). ავადმყოფ დამსვენებელთა უკეთ მომსახურების მიზნით მოეწყო კურზალი, ბიბლიოთეკა, სამკითხველო; აიგო ელექტროსადგური, კაპიტალურად შეკეთდა სანატორიუმის შენობა და საავარაკო სახლები; საექსპლოატაციოდ გადაეცა ზღვის თბილი აბაზანები; მახინჯაურში გაიხსნა სასტუმრო. კურორტთა სამმართველოს გადაეცა კურორტოლოგიისა და ფიზიოთერაპიის ინსტიტუტი და სხვ. მიუხედავად ამისა, აჭარის კურორტები ჯერ კიდევ სუსტად გამოიყურებოდნენ კეთილმოწყობის, ავადმყოფ-დამსვენებელთა კლინიკური და საყოფაცხოვრებო მომსახურების მხრივ.

1932 წლისათვის აჭარაში უკვე მუშაობდა 8 სანატორიუმი და დასასვენებელი სახლი 885 საწოლით; ვატარდა 4.770 კაცი.

1933 წლის დეკემბერში ქ. ბათუმში გაიმართა აჭარის კურორტოლოგთა პირველი რესპუბლიკური კონფერენცია, რომელმაც სამეცნიერო კვლევით მოპოვებული მასალების საფუძველზე დაასკვნა, რომ აჭარის კურორტებმა კლიმატური სამკურნალო თვისებებით ერთ-ერთი საუკეთესო ადგილი უნდა დაიჭიროს საბჭოთა კავშირის კურორტებს შორისო. კონფერენციამ შეიმუშავა მთელი რიგი პრაქტიკული ღონისძიებანი შემდგომი სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ჩასატარებლად.

სანატორიუმებისა და დასასვენებელი სახლების ქსელის გაფართოების მიზნით 1934 წლის 15 ოქტომბერს აჭარის ცაკმა დაადგინა, რომ აჭარის შავი ზღვის სანაპიროზე სააგარაკო სახლები, რომლებიც სხვადასხვა ვადით სარგებლობაში ჰქონდათ ცალკეულ უწყებებს, გადასცემოდა აჭარის საკურორტო სამმართველოს მოქმედი სანატორიუმების გასაფართოებლად და დასასვენებელი სახლების მოსაწყობად.

მნიშვნელოვანი ყურადღება დაეთმო აგრეთვე ზღვის თბილი და გოგირდოვანი აბაზანების კეთილმოწყობას ბათუმსა და მახინჯაურში.

ქ. ბათუმის ზღვის თბილი აბაზანების შენობა 1892 წელს აიგო. ავადმყოფთა გამტარიანობაზე ზუსტი ცნობები 1925 წლამდე არ არსებობს; ის წინათ წელიწადში 2.000-4.000 ავადმყოფს თუ გაატარებდა.

980-3
K

ამ უკანასკნელ წლებში აბაზანების შენობა კაპიტალურად შეკეთდა. დაიდგა ახალი საქვაბე და სათბობი მოწყობილობანი, მუშაობენ ინჰალაციური კაბინეტები, გაიყვანეს ახალი წყალსაქაჩი; აბაზანების რიცხვი 30-მდე გაიზარდა, რამაც უზრუნველყო ავადმყოფთა მეტი გამტარიანობა. თუ 1953 წელს აბაზანები წელიწადში 29.000 ავადმყოფს ატარებდა, ამჟამად 70 ათასამდე ავადმყოფს შეუძლია მოემსახუროს. 1959 წლიდან ბათუმის ზღვის თბილი აბაზანები მთელი წლის განმავლობაში მუშაობს.

საკმაოდ დიდი გამტარიანობა აქვს ქობულეთის ზღვის თბილ სააბაზანოს (აიგო 1930 წელს), სადაც 1958 წელს 17.600 ავადმყოფი ვატარდა. აქ მოწყობილია 20 აბაზანა (მუშაობს ივნისიდან ნოემბრამდე).

ადგილობრივ მოსახლეობას და მშობლადამსვენებლებს

ემსახურება აგრეთვე მახინჯაურის გოგირდოვანი აბაზანები (გაიხსნა 1904 წ.). იგი ვერ აკმაყოფილებდა მოსახლეობის მოთხოვნილებას, რის გამოც მისმა მფლობელმა ვინმე პანცერმა 1911 წლიდან დაიწყო ახლო-მახლო ტერიტორიის გეოლოგიური გამოკვლევა ახალი წყაროების აღმოჩენის მიზნით, მაგრამ ამას შედეგი არ მოჰყოლია.

მახინჯაურის გოგირდოვანი წყაროს ჰიდროგეოლოგიური გამოკვლევები გაფართოვდა აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, რის შედეგადაც სადღელამისო დებიტი გაიზარდა 12.000 ლიტრამდე. რეკონსტრუირებულ იქნა სააბაზანო შენობაც. ახლა აქ 10 აბაზანა მუშაობს.

მახინჯაურში ჰიდროგეოლოგიური სამუშაოები ჩატარდა საქართველოს კურორტოლოგიისა და ფიზიოთერაპიის ინსტიტუტის ხელმძღვანელობით ჯერ 1934 წელს, შემდეგ — 1952 წელს. აქ ამჟამადაც მიმდინარეობს ღრმა საძიებო სამუშაოები ახალი წყაროების აღმოსაჩენად. ახლა მახინჯაურის გოგირდწყალბადიანი წყაროს სადღელამისო დებიტი 24.000 ლიტრს შეადგენს. აბაზანები დღეში 100-120 ავადმყოფს ატარებს. თუ ავადმყოფთა გამტარიანობა 1953 წელს 1.300 კაცს უდრიდა, 1957 წელს მან 2.053 მიაღწია, შესაბამისად გაიზარდა მიღებული პროცედურებიც.

1936 წლისათვის აჭარის კურორტებზე ძირითადად მუშაობდა 4 სანატორიუმი, 11 დასასვენებელი სახლი, 2 პანსიონატი, ბათუმისა და ქობულეთის ზღვის თბილი აბაზანები და მახინჯაურის გოგირდწყალბადის აბაზანები, ქობულეთის საკურორტო პოლიკლინიკა, ტურისტთა ბაზა, კურორტოლოგიისა და ფიზიოთერაპიული ინსტიტუტის სტაციონარი, აგრეთვე ბავშვთა სეზონური გამაჯანსაღებელი დაწესებულებანი.

1940 წელს აჭარის ზღვისპირა კურორტებზე უკვე 17 სანატორიუმი და დასასვენებელი სახლი იყო 1.223 საწოლით; სულ გატარდა 15.854 დამსვენებელი და ავადმყოფი.

1941-1945 წლების დიდი სამამულო ომის პერიოდში სანატორიუმები და დასასვენებელი სახლები გადაეცა სამხედრო ნაწილებს ჰოსპიტალების მოსაწყობად. ომის დამთავრების შემდეგ კი დაიწყო მათი აღდგენა და დანიშნულებისამებრ გამოყენება.

1948 წლიდან გაიშალა აჭარის ზღვის სანაპირო კურორტების შემდგომი კეთილმოწყობის სამუშაოები. მახინჯაურის ზღვის სანაპირო

განთავისუფლდა კერძო მოსახლეებისაგან და გაშენდა ზღვისპირა პარკი. აჭარის მინისტრთა საბჭომ კურორტთა სამმართველოს ციხისძირში გადასცა ორი კაპიტალური შენობა, რომლებშიც დედათა და ბავშვთა სანატორიუმი მოეწყო. ციხისძირისა და ქობულეთის სანატორიუმებისა და დასასვენებელი სახლების ელექტროქსელი ჩართო საქენერგოს სისტემაში და უზრუნველყოფილ იქნა მუდმივი ელექტროენერგიით. ზღვის სანაპიროს გასწვრივ — ქობულეთში, მახინჯაურსა და ციხისძირში აშენდა „ცენტროსოიუზის“ სამშენებლო მასალათა საკავშირო სამინისტროს და უსინათლოთა საზოგადოების დასასვენებელი სახლები.

აჭარის ზღვის სანაპიროზე კურორტების გაშენების საქმეში დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა სანაპირო ზოლის დაჭობებული ადგილების ამოშრობას, მალარიის ამ საუკუნოვანი კერების გაჯანსაღებას.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ჭაობების ამოშრობა და მალარიის წინააღმდეგ ბრძოლა სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საქმედ იქცა. პარტიისა და მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებების შედეგად დაჭობებული ადგილები, განსაკუთრებით ბათუმის გარეუბნებში, ამოშრობილ იქნა და ქალაქის ეს ნაწილი კეთილმოწყობილ კუთხედ გადაიქცა. ტროპიკული სნეულებებით, მათ შორის მალარიით დაავადება წლითიწლობით კლებულობდა და აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების 30 წლისთავზე — 1951 წლისათვის ისე შემცირდა, რომ უკვე აღარ იყო საჭირო ტროპიკულ სნეულებათა სტაციონარი, ხოლო 1954 წლისათვის მალარია, როგორც მასობრივი დაავადება, ლიკვიდირებულ იქნა; სამალარიო სადგური, რომელიც ჯერ კიდევ 1913 წელს გაიხსნა ქ. ბათუმში და ერთადერთი იყო რუსეთის იმპერიაში, დაიხურა.

აჭარაში მალარიის ლიკვიდაციამ ზღვის სანაპირო ზოლის საკურორტო მნიშვნელობა მეტად გაზარდა. გატარებულ ღონისძიებასთან ერთად აჭარა მოიფინა სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებათა ქსელით და უზრუნველყოფილ იქნა სამედიცინო კადრებით.

1955 წელს აჭარას შეემატა ერთი მაღალმთიანი საკურორტო

ადგილი — ცისკარი (მთა-მტირალაზე), რომელიც კარგახანია რომბა მოსახლეობის ფართო მასებისა და ექიმების ყურადღებას.

მთა-მტირალაზე კურორტის გაშენების საკითხი არა ერთხელ დაისვა, მაგრამ უკანასკნელ დრომდე ვერ გადაწყდა.

ახლა საკურორტო ადგილი ცისკარი საავტომობილო გზით უკავშირდება ქ. ბათუმს. იქ ყოველწლიურად დასასვენებლად მიდიან აჭარის მშრომელები, განსაკუთრებით ქ. ბათუმის მუშა-მოსამსახურეთა ოჯახები. აშენდა სააგარაკო სახლები, ამბულატორია, მოეწყო წყალგაყვანილობა და ელექტროგანათება. ზაფხულობით მუშაობენ სავაჭროები და სხვა კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დაწესებულებანი, იხსნება პიონერთა ბანაკი. ცისკარი ადგილობრივი მნიშვნელობის საკურორტო ადგილია, რომელსაც მშრომელთა დასვენებისათვის უთუოდ კარგი პერსპექტივა აქვს.

მოსახლეობის სანატორიულ-კურორტული მომსახურების შემდგომი გაუმჯობესებისა და ამ საქმეში პროფკავშირების როლის ამაღლების მიზნით, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს 1960 წლის 10 მარტის დადგენილებით სამეურნეო ანგარიშზე მყოფი ყველა მოქმედი სანატორიუმი (გარდა ტუბერკულოზური-სა), დასასვენებელი სახლი, საკურორტო-სამკურნალო დაწესებულება და საკურორტო პოლიკლინიკა, აგრეთვე პანსიონატები (გარდა ევპატორიის დედათა და ბავშვთა პანსიონატებისა, რომლებიც განკუთვნილია იმ ბავშვებისათვის, რომელთაც გადატანილი აქვთ პოლიომიელიტი), საკურორტო სასტუმროები, რომლებიც მოკავშირე რესპუბლიკების ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს ეკუთვნიან, მშენებარე სანატორიუმები და დასასვენებელი სახლები (გარდა ტუბერკულოზიანებისა) 1960 წლის 1 მაისის მდგომარეობით გადაეცა რესპუბლიკურ საბჭოებს.

ამ ღონისძიების გატარების შემდეგ აჭარის ასსრ ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს ტერიტორიალურ კურორტთა სამმართველოს ეწოდა პროფკავშირთა აჭარის ტერიტორიალური საკურორტო სამმართველო.

1960 წლისათვის აჭარის კურორტებზე მუშაობდა 8 სანატორიუმი და 19 დასასვენებელი სახლი (3.595 საწოლით), 3 ტურისტთა ბაზა (750 საწოლით) და სამი პანსიონატი (125 საწოლით).

აჭარაში დასვენების კერების ზრდა ცალკეული წლების მიხედვით შემდეგ სურათს იძლევა.

წლები	დასვენების კერების რაოდენობა	საწოლთა რაოდენობა
1925	4	ცნობები არ არის
1940	17	1223
1947	21	1711
1955	21	2880
1960	33	4470

უნდა აღინიშნოს, რომ სანატორიუმებისა და დასასვენებელი სახლების უმეტესი ნაწილი მუშაობს სეზონურად, მაშინ, როცა აჭარის შავი ზღვის სანაპირო კლიმატი ყოველგვარ შესაძლებლობას ქმნის, რათა რესპუბლიკის დასვენების კერებმა, აგრეთვე ზღვის თბილმა აბაზანებმა იმუშაონ მთელი წლის განმავლობაში, მით უმეტეს, რომ ზამთრის პერიოდში ზღვაში ბანაობა შეწყვეტილია. ამ ღონისძიებათა გატარებით მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდება ავადმყოფ-დამსვენებელთა მომსახურების ხარისხი, საშუალება მოგვეცემა ვუმკურნალოთ და მოვემსახუროთ მეტ დამსვენებელს.

მოქალაქეთა დასვენებისა და ჯანმრთელობის საქმეს ემსახურება აგრეთვე ტურისტული ბაზები. როგორც ცნობილია აჭარა თავისი ტოპოგრაფიული მდებარეობითა და ბუნებრივი სიმდიდრით თავიდანვე იქცევა ტურისტებისა და სხვა მოგზაურთა ყურადღებას, ამის მიუხედავად, ჩვენს რესპუბლიკაში ზრუნვა ტურისტული ბაზების შესაქმნელად მხოლოდ 1930 წლიდან დაიწყო, როცა აჭარის საექსკურსიო-ტურისტულ საბჭოს კურორტთა მთავარმა სამმართველომ გადასცა კორეიციკის სააგარაკო სახლი (მწვანე კონცხზე) პროლეტარული ტურისტული ბაზისათვის.

როგორც მოხსენებული იყო, აჭარას ყველა პირობა გააჩნია ტურიზმის ფართოდ განვითარებისათვის. შავი ზღვა, ზღვისპირა კურორტები, მთები, ბათუმისა და ქობულეთის რაიონების ჩაისა და ციტრუსების მარადმწვანე პლანტაციები, მთიანი აჭარის თვალწარმტაცი სოფლები და ქედები, ქვეყნის თითქმის ყველა კუთხეში შემორჩენილი ისტორიული ძეგლები, ქ. ბათუმი თავისი ღირსშესანიშნაობებით და მდიდარი ოროგრაფიული მასალა, ფლო-

რისა და ფაუნის მრავალფეროვნება, ყოველთვის მოიზიდავს აქ ტურისტებს.

ახლა აჭარაში მოწყობილია 3 ტურისტული ბაზა, რომლებსაც შეუძლიათ ყოველდღიურად 800-900-მდე ტურისტს მოემსახუროს. რესპუბლიკაში მყარი საფუძველია აგრეთვე სათხილამურო სპორტის განვითარებისათვის.

აჭარის კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სამკურნალო ფაქტორები

კლიმატური პირობები და მიკროკლიმატური მაჩვენებლები

აჭარის კლიმატის ფორმირების უმთავრესი ფაქტორია შავი ზღვა. ამ კუთხის კლიმატი მეტად მრავალფეროვანია როგორც ზონალური, ისე მიკროკლიმატური თვალსაზრისით. ამას ერთი მხრივ განაპირობებს რთული რელიეფი (ფერდობთა ექსპოზიცია), ადგილის სიმაღლე ზ. დ. და მცენარეული საფარი.

აჭარა დასავლეთ საქართველოს სხვა კუთხეებთან ერთად ჩრდილოეთიდან დაცულია კავკასიონის ქედით, აღმოსავლეთიდან — სურამისა და აჭარა-თრიალეთის ქედებით, რომლებიც არღვევენ ჰაერის მასების პირველდაწყებით ტრაექტორიებს და განსაზღვრავენ მათ მიმართულებას. უმთავრესი გზები, საიდანაც აჭარაში ჰაერის მასების შემოჭრა ხდება, არის დასავლეთი და აღმოსავლეთი. დასავლეთიდან ჰაერის მასები შემოდის შავი ზღვის გამოვლით და თბილი, ნოტიო ჰაერის სახით გვევლინებიან; აღმოსავლეთით კონტინენტური ჰაერის მასები გადმოლახავენ რა სურამისა და აჭარა-თრიალეთის ქედებს, შემოიჭრებიან მშრალი ჰაერის სახით, რომელსაც ხშირად თან სდევს ფიონური ქარები.

ზღვასთან სიახლოვის, რთული რელიეფისა და სხვა ბუნებრივი ფაქტორების გამო აჭარა შეიძლება რამდენიმე კლიმატურ ზონად დაიყოს.

ჩვენ შევეცდებით თანმიმდევრობით განვიხილოთ ეს ზონები.

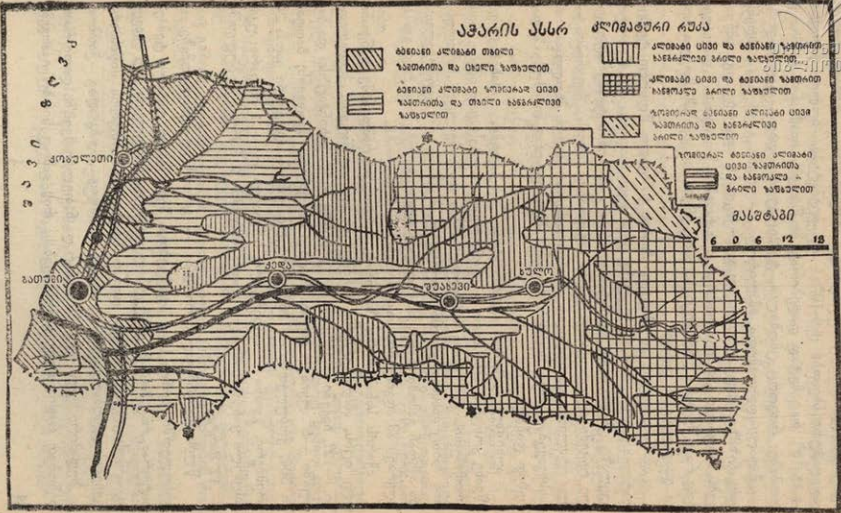
ნოტიო კლიმატური ზონა თბილი ზამთრითა და ცხელი ზაფხულით. ეს ზონა უშუალოდ ეკვრის შავი ზღვის აჭარის სანაპიროს და ზღვის დონიდან 200-300 მეტრის სიმაღლეზე ვრცელდება გორაკ-ბორცვიან ზოლში, რომელიც დაფარულია მარადმწვანე სუბტროპიკული მცენარეულობით. ამ ზონის კლიმატის ფორმირებაზე უშუალო გავლენას ახდენს შავი ზღვა და რელიეფის დასავლეთი ექსპოზიცია. ზღვის სიახლოვე აპირობებს

აჭარის ავტონომიური რეპუბლიკის გეოგრაფიული რუკა

	ბუნებრივი კლიმატი და ტერიტორიის განვითარების პირობები		კლიმატი და ბუნებრივი განვითარების პირობები
	ბუნებრივი კლიმატი და ტერიტორიის განვითარების პირობები		კლიმატი და ბუნებრივი განვითარების პირობები
	ბუნებრივი კლიმატი და ტერიტორიის განვითარების პირობები		კლიმატი და ბუნებრივი განვითარების პირობები

გეოგრაფიული რუკის მასშტაბი
 1:100,000

მასშტაბი
 6 0 6 12 18

აგრეთვე ტემპერატურის მცირე ამპლიტუდას. ტემპერატურის დღეღამური სხვაობა $+6-10^{\circ}$ არ აღემატება, ხოლო წლიური $+15-16^{\circ}$, რაც მეტად დადებითად მოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე; როგორც ცნობილია, ტემპერატურის დიდი ცვალებადობა — მაღალი დღეღამური ამპლიტუდა — მავნე გავლენას ახდენს ორგანიზმზე. ასევე უარყოფითად მოქმედებს სიცხეცეც. იგი ამწვავებს სასუნთქი გზებისა და სხვა ორგანოების ზოგიერთ დაავადებას; რაც შეეხება დიდ სიცხეს, ისიც ვნებს ორგანიზმს მთელი რიგი დაავადებების დროს.

აჭარის ნოტიო კლიმატური ზონის საშუალო წლიური ტემპერატურა უდრის $+14,4^{\circ}$, ყველაზე ცივი თვის იანვრისა $+6,4^{\circ}$, ხოლო ყველაზე ცხელი თვის აგვისტოსი $+23,2^{\circ}$. ამ ზონის ტემპერატურული რეჟიმი ძლიერ უახლოვდება ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნების — შუა იტალიისა და ჩრდილო ესპანეთისას. მათ შორის მხოლოდ ის განსხვავებაა, რომ ზოგჯერ ჩვენში აბსოლუტური მინიმუმი შედარებით დაბალია.

აღნიშნული ზონის კურორტები — ბათუმი, მახინჯაური, მწვანე კონცხი, ციხისძირი და ქობულეთი, მიუხედავად იმისა, რომ ერთმანეთისაგან მცირე მანძილით არიან დაშორებული, ნაწილობრივ მაინც განსხვავდებიან რელიეფით, მცენარეული საფარველითა და აქედან გამომდინარე, მიკროკლიმატური პირობებით, რაც განსაზღვრავს ამ ადგილების საკურორტო მნიშვნელობას.

აჭარის სანაპიროზე ზამთრის პერიოდში რამდენიმე ყინვიანი დღე იცის, აბსოლუტური მინიმუმები არ აღემატება: ქობულეთში — 12° , ჩაქვიში — 11° , მწვანე კონცხზე — 9° , მახინჯაურსა და ბათუმში — 8° . უყინვო დღეთა რიცხვი საშუალოდ შეადგენს: ბათუმში 304, ქობულეთში — 263; პირველი ყინვის ადრეული ვადაა 24 ნოემბერი, გვიანი — თებერვალი, საშუალო კი — 1 იანვარი; უკანასკნელი ყინვის საშუალო ვადაა ბათუმში 2 მარტი, ქობულეთში — 17 მარტი.

წლის გარდამავალ პერიოდში — გაზაფხულ-შემოდგომაზე — ქობულეთში, ზონის სხვა პუნქტებთან შედარებით, დაბალი ტემპერატურაა, რაც მისი მდებარეობით აიხსნება. ქობულეთს ვერ უდგება აღმოსავლეთის ქარები და არ ხდება ატმოსფეროს მიწისპირა ფენების ტურბალენტური აღრევა, ხოლო ალაგ-ალაგ ჭაობიანი ზედაპირი ხელს უწყობს წყნარ და ნათელ ღამეებში დიდი რაოდენობით რადიაციულ გამოსხივებას, რის გამოც სითბო იკარგება

ატმოსფეროში. დღის საათებში ტემპერატურა ზღვის სანაპიროდან დაშორებასთან ერთად (გარკვეულ მანძილზე) მატულობს. მაგალითად, ქობულეთში ზღვის ნაპირიდან 1 კმ-ის დაშორებით 13 საათზე ტემპერატურა მატულობს საშუალოდ ერთი გრადუსით, ცალკეულ შემთხვევაში კი $+2,5^{\circ}$ -მდე. ტემპერატურის ამგვარი სხვაობა ღრუბლიან და წვიმიან ამინდში არ აღინიშნება; ღამის და დღის საათებში კი, პირიქით, სანაპიროზე ტემპერატურა უფრო მაღალია, ვიდრე მისგან დაშორებით ხმელეთის სიღრმეში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქობულეთის ჩრდილოეთ მხარეს საცხოვრებელი სახლებითა და ბაღებით შექმნილი კედელი უარყოფითად მოქმედებს ჰაერის ცირკულაციაზე, რაც ერთგვარ გავლენას ახდენს მთელი რაიონის სითბურ რეჟიმზე. აღნიშნული მდგომარეობა გათვალისწინებული უნდა იქნეს კურორტის შემდგომი გაფართოების დროს.

ტემპერატურასთან ერთად ადამიანის თერმორეგულიაციისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ჰაერის ტენიანობას. ჰარბი ტენიანობა აძნელებს ორგანიზმის მიერ სითბოს გაცემას. მაღალი ტემპერატურის დროს სითბოს რეგულიაციისათვის შეფარდებითი სინოტივე მნიშვნელოვანი კომპონენტია ეფექტური ტემპერატურის განსაზღვრისას. აბსოლუტური და შეფარდებითი ტენიანობა ზღვის სანაპირო ზონაში დიდია, მაგრამ ის უარყოფითად არ მოქმედებს ადამიანის ორგანიზმზე ბრიზების ცირკულაციის გამო.

ჰაერის ტენიანობაზე, ისე როგორც სხვა მეტეოროლოგიურ ელემენტებზე, განსაკუთრებულ გავლენას ახდენს ზონის გეოგრაფიული მდებარეობა. ტენიანობის ზრდას აქ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ხელს უწყობს, ერთი მხრივ, ზღვის სიახლოვე და მთებით შემოფარგულობა, მეორე მხრივ, დასავლეთიდან შემოჭრილი ჰაერის მასები, რომლებიც შავ ზღვაზე გადმოსვლისას ტენიანდება ტენი ზამთრობით კლებულობს, ხოლო ზაფხულობით მატულობს, რაც გამოწვეულია ზამთარში ფიონისებური (მშრალი) ქარების მოქმედებით.

ამ ზონაში ტენით ყველაზე დეფიციტური თვე იანვარია. ჰაერის საშუალო წლიური შეფარდებითი ტენიანობა შეადგენს: ბათუმში — 73-82%, ჩაქვში — 70-82%, ქობულეთში — 68-80%, ფოთში — 68-79%, სუხუმში — 65-77%. აღნიშნული მონაცემები აღებულია 13 და 21 საათებში. ღამის 1 საათზე შეფარდებითი ტენიანობა უფრო მატულობს; მაგალითად, ქობულეთში 85% აღწევს.

ჰაერის შეფარდებითი ტენიანობა ქობულეთის სანაპიროზე, დღე-ღამეში მცირედ მერყეობს: დღისით 65-70% უდრის, ღამით — 79-89%.

ორგანიზმის თერმორეგულაციაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს აგრეთვე ქარი, იგი აძლიერებს სითბოს გაცემას, რაც ტემპერატურასთან და ქარის ინტენსივობასთან დაკავშირებით შეიძლება სასიამოვნო ან ზოგჯერ არასასიამოვნო იყოს. ორგანიზმზე ჰაერის ზემოქმედების თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა აქვს ქარის მიმართულებას და ხასიათს. მაგალითად, ყირიმის სამხრეთ სანაპიროზე მქროლავი ჩრდილო-აღმოსავლეთის მშრალი ქარები დაბლა სწევენ ბარომეტრულ წნევას და უარყოფითად მოქმედებენ ტუბერკულოზით, ნევროზით და გულ-სისხლძარღვთა სისტემის სნეულებით შეპყრობილებზე.

აჭარის ზღვის სანაპირო ზოლში ძირითადად ორი მიმართულების ქარებია გაბატონებული: სამხრეთ-დასავლეთისა და დასავლეთის; წლის განმავლობაში სჭარბობს სამხრეთ-დასავლეთის ქარები.

აჭარაში საკმაოდ გავრცელებულია ფიონები. მათი მოქმედება ხშირია ზამთარში და გაზაფხულზე, ზაფხულობით კი კლებულობს. ზღვის სანაპიროზე მთელი წლის განმავლობაში ადგილი აქვს ე. წ. ბრიზულ ატმოსფერულ ცირკულაციას, რომელიც მკვეთრადაა გამოხატული მაისიდან ოქტომბრამდე (განსაკუთრებით ქობულეთში). ეს გარემოება ხელს უწყობს ვენტილაციის გაძლიერებას და ტენიანობის დაქვეითებას. ბრიზები დღისით ზღვიდან ხმელეთისაკენ ქრიან, ღამით კი — პირიქით. სწორედ ამის შედეგია, რომ შავი ზღვის აჭარის სანაპიროზე, განსაკუთრებით ქობულეთში, ზაფხული, რაც უნდა ცხელი იყოს, შედარებით იოლი ასატანია, ვიდრე სოხუმში, გაგრაში და შავი ზღვის სხვა კურორტებზე.

აჭარაში საერთოდ ძლიერი ქარები იშვიათად იცის, იგი მხოლოდ წლის დროთა გარდამავალ პერიოდებში მოვარდება ხოლმე, და უმეტესად სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებისაა. ძლიერი ქარები დაკავშირებულია ცივი ფრონტის შემოჭრასთან, ზოგჯერ მისი სიჩქარე 20-24 მეტრს აღწევს წამში. აღმოსავლეთის ძლიერი ქარები აქ იშვიათია, დამახასიათებელია მხოლოდ ჭოროხის ხეობისათვის, კერძოდ, კახაბრის დაბლობისათვის გაზაფხულ-შემოდგომაზე. წყნარი დღეები ბათუმში მეტია, ვიდრე სოხუმში და სოჭში, ქარის საშუალო ძალა კი — ორჯერ ნაკლები.

ქარის სიჩქარე ბათუმის სანაპიროზე საშუალოდ 1,9 მეტრია

წამში. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ აჭარის შავი ზღვის სანაპიროზე, განსაკუთრებით ქობულეთში, მზის მცხუნვარების პროპორციულად მატულობს ბრიზების მოქმედება, რაც ასუსტებს მზის რადიაციას. ძლიერქარიანი დღეები ბათუმსა და ქობულეთში უმეტესად თებერვალ-მარტში იცის.

ზაფხულობით აჭარის სანაპირო ზოლში უპირატესად ქრის სამხრეთ-დასავლეთის, დასავლეთისა და ჩრდილო-დასავლეთის ქარები, რომლებიც გამოირჩევიან სიმშრალითა და მაღალი ტემპერატურით, რაც ხელს უწყობს ადამიანის ჯანმრთელობას იმით, რომ ამცირებს ატმოსფეროს ზედმეტ ტენიანობას.

აჭარა, როგორც ცნობილია, ნალექებით მდიდარი მხარეა. საერთოდ აქ უხვი ნალექი იცის ზამთარში და შემოდგომაზე, განსაკუთრებით სექტემბერში. სანაპირო ზოლში თვიურად საშუალოდ 300 მმ-ზე მეტი ნალექი მოდის, ხოლო მაქსიმალური ჯამი 703 მმ აღწევს. ნალექებით ძლიერ ღარიბია გაზაფხული, კერძოდ მაისი (საშუალო — 33 მმ, მინიმალური — 5 მმ).

ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობა ქ. ბათუმში 2418 მმ-ია, მახინჯაურში — 2504 მმ, მწვანე კონცხზე — 2699 მმ, ჩაქვში — 2427 მმ, ციხისძირზე — 2709 მმ, ქობულეთში — 2315 მმ, ფოთში — 1630 მმ, სოხუმში — 1460 მმ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ნალექების ასეთი სიუხვე დიდ უარყოფით მოვლენად არ უნდა ჩაითვალოს, რადგან აჭარის ზღვის სანაპიროზე სულ რამდენიმე საათში იმდენი ნალექი შეიძლება მოვიდეს, რამდენსაც ჩვენი ქვეყნის ზოგიერთ კუთხეში თვეები დასჭირდებოდა. კოკისპირული წვიმები ხელს უწყობს ჰაერის გასუფთავებას. სწორედ ამით უნდა აიხსნას, რომ ბათუმში მტვერი არ იცის და ქალაქის ქუჩებს ხელოვნური მორწყვა თითქმის არ სჭირდება.

ქ. ბათუმში სექტემბერში ნალექების აბსოლუტური მაქსიმუმი დღე-ღამეში 261 მმ შეადგენს. ნალექები ტერიტორიულად არათანაბრად ნაწილდება. ყველაზე მეტი ნალექი იცის სანაპიროზე (ჩაქვი, მწვანე კონცხი, ციხისძირი). ზღვისპირა ზოლში ნალექები თოვლის სახითაც მოდის, მაგრამ დაბლობ რაიონებში მეტად არამდგრადია. მისი ხანგრძლიობა ზამთრის პერიოდში ბათუმში 13 დღეა, ქობულეთში — 10; თოვლის საბურველი საკმაოდ ღრმაა; სანაპირო რაიონებში ზოგჯერ დღე-ღამეში ერთ მეტრზე მეტ თოვლს დადებს.

მიუხედავად იმისა, რომ სანაპირო ზოლში ბევრი ნალექი მოდის და ხშირია ღრუბლიანობა, მზიანი დღეები მაინც საკმარისია.

მაგალითად, ბათუმში ისეთ წვიმიან თვეშიაც კი, როგორცაა სექტემბერი, მზის ნათების ხანგრძლიობა 190 საათს შეადგენს. სანაპირო ზოლში შედარებით მზიანია მწვანე კონცხი, სადაც მზის ნათება წლიურად 1930 საათს უდრის. მზის სხივოსნობის ხანგრძლიობა მეტია ივლისში (231 საათი), ნაკლები — კი იანვარში (84 საათი). ბათუმში წელიწადში 88 უმზეო დღე იცის (ყველაზე მეტი იანვარში — 12 დღე). ღრუბლიან ამინდთა უმეტესობა თებერვალ-მარტ-აპრილზე მოდის.

მზის ნათების ხანგრძლიობა დამოკიდებულია ადგილის გეოგრაფიულ მდებარეობაზე, რელიეფსა და ღრუბლიანობაზე, რადიაციის ინტენსიობა კი — ჰორიზონტიდან მზის სიმაღლეზე. რაც უფრო ახლოა მზე ჰორიზონტთან, მით უფრო მეტ ინტრაწითელ სხივებს შეიცავს, ხოლო ღარიბია ულტრაიისფერი სხივებით. ამიტომ შუადღისას, როცა მზე ზენიტის მახლობლადაა, რადიაციის ინტენსივობა 20-ჯერ მეტია, ვიდრე საღამოთი.

მზის ნათების ხანგრძლიობა წელიწადში ბათუმში უდრის 1890 საათს, ქობულეთში — 2100 საათს; ნისლიან დღეთა რაოდენობა კი — ბათუმში 20 დღეს, მწვანე კონცხზე — 14, ჩაქვში — 6, ბოზოყვათში — 13, ხოლო ქობულეთში — 7 დღეს.

წელიწადში ნისლის საშუალო ხანგრძლიობა ბათუმში 36 საათს არ აღემატება, ხოლო ჩაქვში 28 საათს.

რაც შეეხება ატმოსფერული წნევის მერყეობას, იგი უფრო ხშირია ქარების დროს და მკვეთრ რეაქციას იწვევს ნივთიერებათა ცვლის პროცესებზე, გულ-სისხლძარღვთა სისტემაზე და სასუნთქ ორგანოებზე.

მზე, ჰაერი და სხვა კლიმატური ფაქტორები ძლიერ და მრავალმხრივ გავლენას ახდენენ როგორც ჯანმრთელი, ისე ავადმყოფი ადამიანის ორგანიზმზე. მათი მოქმედება ზოგჯერ დადებითია, ხან კიდევ უარყოფითი; ერთი მხრივ, ეს დამოკიდებულია კლიმატზე, მეორე მხრივ, ადამიანის ორგანიზმის ფიზიოლოგიურ თავისებურებაზე, მის რეაქციებზე. კლიმატური ფაქტორების მოქმედებისას ორგანიზმის რეაქციას განსაზღვრავს ინდივიდუალური თავისებურებანი. რაც შეეხება ბიო-ფიზიოლოგიური რეაქციის ხასიათს, ის ყველა ორგანიზმისათვის ერთნაირია.

ზემოსხენებული ფაქტორების თერაპიულ ეფექტს განაპირობებს ადამიანის ორგანიზმზე კლიმატური ელემენტების კომპლექსური მოქმედება, რაც აუცილებლად გათვალისწინებულ უნდა იქნეს

მკურნალობის ამა თუ იმ მეთოდის გამოყენებისას. ამიტომ კლიმატოთერაპიის დროს საჭიროა ავადმყოფისადმი ინდივიდუალური მიდგომა.

აჭარის კურორტებიდან კლიმატურ-სამკურნალო ფაქტორების თვალსაზრისით უფრო მნიშვნელოვანია ზღვის სანაპირო კურორტები, ამიტომ მიზანშეწონილია მოკლედ გავეცნოთ შავი ზღვის აჭარის სანაპიროს ჰიდროლოგიურ და ზოგად ფიზიკურ-ქიმიურ მონაცემებს.

შავი ზღვის აჭარის სანაპიროს დაბლობ ნაწილს 2-7 კმ განი აქვს, იგი გრძელდება 35 კმ-ზე სამხრეთ-დასავლეთიდან (გონიოდან) ჩრდილო-აღმოსავლეთის მიმართულებით (მდ. ჩოლოქამდე).

აჭარის ტერიტორიაზე შავ ზღვას ერთვიან მდინარეები — ჭოროხი, მეჯინისწყალი, ბარცხანისწყალი, ყოროლისწყალი, ჩაქვისწყალი, კინტრიში, ჩოლოქი და სხვ. ამათგან ყველაზე დიდია მდ. ჭოროხი, რომლის შესართავი ბათუმიდან 7 კმ-ზე მდებარეობს. ჭოროხს ყოველწლიურად დიდალი ნაშალი მასალა ჩამოაქვს, განსაკუთრებით გაზაფხულის წყალდიდობისა და შემოდგომის უხვი წვიმების პერიოდში.

როგორც სხვა ზღვების, ისე შავი ზღვის დინებასაც ძირითადად წრისებური ხასიათი აქვს. იგი საათის ისრის საწინააღმდეგო მიმართულებით მოძრაობს. ქარების გავლენით, წყლის სიმკვრივისა და სხვა ფაქტორების მოქმედებით, შავ ზღვაში გვხვდება საწინააღმდეგო მდინარებაც. შავი ზღვისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე ის, რომ 150-200 მ სიღრმიდან იწყება ე. წ. „მკვდარი ფენა“, რომელიც ფსკერამდე აღწევს.

შავ ზღვას, გარდა იმ ადგილებისა, სადაც მას მდინარეები ერთვიან, საშუალოდ 17-18‰, ზოგან კი 22-22,5‰ მარილიანობა აქვს.

ზღვის წყალი ტუტე რეაქციისაა. ის შეიცავს CO₂, უმთავრესად ქიმიური ნაერთის, კარბონატებისა და ბიკარბონატების სახით, ნაწილი კი გახსნილია.

ზღვის წყლის მარილების 4/5 ქლორიანი ნატრიუმი, ხოლო 1/5 სხვა მარილები. შავ ზღვაში საგრძნობი რაოდენობითაა აგრეთვე იოდისა და ბრომის მარილები, რომელთაც ზღვის წყლით მკურნალობაში გარკვეული მნიშვნელობა აქვს. გარდა ამისა, ზღვის წყალში გახსნილია ორგანული ნივთიერებანი, რომლებიც მას სპეციფიკურ სუნს აძლევს.

მარილების სახეობაზე დამოკიდებულია აგრეთვე ზღვის წყლის შემო. რაც უფრო მეტია გოგირდმჟავა მაგნიუმი ($MgSO_4$) და გოგირდმჟავა კალციუმი ($CaSO_4$), წყალი უფრო მწარეა (მწკლარტე) როგორც, მაგალითად, კასპიის ზღვაში; მწკლარტე გემო აქვს შავი ზღვის წყალსაც.

შავი ზღვის წყლის ხვედრითი წონა 1,014 გრამს უდრის.

ზღვის ტემპერატურა საერთოდ უფრო ნაკლებ ცვალებადია, ვიდრე მდინარის ან ტბისა, რაც ზღვის წყლის მაღალი ხვედრითი წონითა და მოცულობით აიხსნება.

ზღვის წყალი ხმელეთთან შედარებით უფრო თბობადია. ის უფრო გვიან ცივდება, ვიდრე ხმელეთი, ამიტომ ერთსა და იმავე განედზე ზღვის ზედაპირი ზაფხულობით უფრო გრილია, ვიდრე ხმელეთისა, ხოლო ზამთარში — პირიქით. დღისით ზღვის წყლის ტემპერატურა ხმელეთისაზე უფრო დაბალია, ღამით კი — მაღალი. საერთოდ, ზღვის ტემპერატურა ნაკლებ მკვეთრად იცვლება. ამას კი დიდი მნიშვნელობა აქვს ბუნებრივ პირობებში ზღვის წყლით მკურნალობისათვის.

შავი ზღვა ზომიერ სარტყელში მდებარეობს; კარკად აბება მისი სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილი, რომელიც აჭარის ზღვისპირა საკურორტო ზონას უჭირავს. აქ წყლის ტემპერატურა $+9-10^{\circ}$ -ზე ქვევით არ ჩამოდის (იანვარ-თებერვალი), ზაფხულის თვეებში კი ზღვის ზედა ფენა $+30^{\circ}$ -მდე თბება.

აჭარის სანაპიროზე ზღვის ზედა ფენის საშუალო ტემპერატურა თვეების მიხედვით ასე ნაწილდება. იანვარში $+10^{\circ}$, თებერვალ-მარტში $+9^{\circ}$, აპრილში $+11^{\circ}$, მაისში $+21^{\circ}$, ივლისში $+24^{\circ}$, აგვისტოში $+26^{\circ}$, სექტემბერში $+24^{\circ}$, ოქტომბერში $+20^{\circ}$, ნოემბერში $+17^{\circ}$, დეკემბერში $+13^{\circ}$.

აჭარის შავი ზღვის სანაპირო ზოლში ზღვის წყლის მაქსიმალური ტემპერატურა $+30^{\circ}$ -ს აღწევს, ხოლო მინიმალური შეიძლება $+5^{\circ}$ -მდე დავიდეს.

ღია ზღვაში ტემპერატურის მერყეობა უფრო ნაკლებია, ვიდრე სანაპიროზე.

თუ ზღვაში ბანაობისათვის ნორმალურად მივიჩნევთ $17-18^{\circ}$ -მდე გამთბარ წყალს, მაშინ ბანაობის დაწყების სეზონად ყირიმისა და კავკასიის სანაპიროზე (ყველა კურორტისათვის) უნდა ჩაითვალოს ივნისი. ბანაობა შეიძლება გაგრძელდეს კავკასიის სანაპირო კურორტებზე ოქტომბრის ბოლომდე, ხოლო ყირიმის ნახევარკუნძულზე

— იალტასა და სუდაკში — შუა ოქტომბრამდე. რაც შეეხება აჭარის შავი ზღვის სანაპიროებს, აქ ბანაობის სეზონი მაისიდან იწყება და ნოემბრის ბოლომდე გრძელდება. როგორც სხვაგან, ისე აქაც ზამთარში წყლის ზედაპირის ტემპერატურა გაცილებით მაღალია, ვიდრე ჰაერისა, ზაფხულში კი — პირიქით; სხვაობა მათ შორის 8-10° აღწევს. ჰაერისა და წყლის ტემპერატურის ასეთი შერწყმა მეტად დადებითად მოქმედებს ორგანიზმზე.

ზღვას და ზღვის სანაპირო კლიმატს დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის ჯანმრთელობისათვის, რადგან ზღვის ზედაპირის ატმოსფერო მდიდარია ორგანიზმისათვის მეტად საჭირო ოზონით. ზოგიერთი ავტორის აზრით (კესე), ოზონი მატერიკზე ორჯერ ნაკლებია, ვიდრე ზღვაზე ან უშუალოდ სანაპიროს გასწვრივ. ამას ხელს უწყობს ის გარემოება, რომ დედამიწა დამუხტულია უარყოფითი ელექტროობით და განმუხტვის დროს წარმოიშობა ოზონი. ოზონის რაოდენობა დამოკიდებულია აგრეთვე მზის სხივების მოქმედებაზე, ქარზე, წყლის აორთქლებაზე და სხვ. ზოგიერთი მეცნიერი ფიქრობს, რომ ზღვის ზედაპირის ჰაერი, მატერიკის ჰაერთან შედარებით, დიდი რაოდენობით შეიცავს აგრეთვე თავისუფალ წყალბადს.

ჩვეულებრივ, ატმოსფეროში გაბნეულია ორგანული და აორგანული მტვერი (ბაქტერიები, სპორები და სხვ.); ზღვის ჰაერში კი მტვერი საერთოდ არ არის. იგი ნაწილობრივ შეიძლება იყოს მხოლოდ სანაპირო ზოლში (ზღვასა და ხმელეთს შორის ჰაერის ცირკულაციის გამო).

ზღვის დეღვის დროს ატმოსფეროში იჭრება ე. წ. „ზღვის მტვერი“. რომელიც წყლის აორთქლების შემდეგ წარმოქმნის რა მარილის უმცირეს ნაწილაკებს, იფანტება ჰაერში, ამიტომ ზღვისპირას ყოფნისას პირში გვხვდება ეს ნაწილაკები და ვგრძნობთ მარილის გემოს; ჰაერში მარილების არსებობა კი ხელს უწყობს ამოხველებას.

წყლის ორთქლი ჰერში მეტია თბილ და ნოტიო ამინდში, ყინვების დროს კი ძალზე კლებულობს. ორთქლი საერთოდ ჰაერზე მსუბუქია, ამიტომ ზღვის ზედაპირის ჰაერი, რომელიც მეტ ორთქლს შეიცავს, გაცილებით მსუბუქია, ვიდრე ხმელეთის ჰაერი.

მზის სხივების ინტენსივობა უფრო ძლიერია ზღვაზე, ვიდრე ხმელეთზე, რაც იმით აიხსნება, რომ ანარეკლი სხივები ბევრად სჭარბობს ზღვაზე და პლაჟზე.

ამრიგად, ზღვის კლიმატის თავისებურებას შეადგენს ოზონითა და წყალბადით მდიდარი ჰაერი, ჰარბი სინოტივე და მაღალი ბარომეტრული წნევა, ჰაერის სისტემატური მოძრაობა ზღვასა და ხმელეთს შორის (ბრიზები). მზის რადიაციის ხანგრძლიობა, ტემპერატურის თანაბრობა და ნაკლები ცვალებადობა, მზის ინტენსიური არეკვლა და მეტი ულტრაიისფერი სხივები, ჰაერში მარილების უწყვილესი ნაწილაკების არსებობა, ატმოსფეროს იონიზაცია და ფიტონციდები — ყველაფერი ეს განაპირობებს ზღვის კლიმატის მოქმედებას ადამიანის ორგანიზმზე.

ზღვის სანაპიროზე შედარებით დიდი ბარომეტრული წნევის გამო ადამიანის ორგანიზმში სისხლი პერიფერიიდან შინაგანი ორგანოებისაკენ ისწრაფვის. სანაპიროს ჰაერში გაფანტული მარილები — კალციუმის, მაგნიუმის, იოდის, ბრომის და სხვა აძლიერებს ფილტვის ქსოვილის ფიბროპლასტიკურ მოქმედებას. მარილების ეს ულტრამიკროსკოპული ნაწილაკები ლაგდება სასუნთქი გზების ლორწოვან გარსებზე და აადვილებს ამოხვევებითს პროცესებს, რასაც თერაპიული მნიშვნელობა აქვს. ასე რომ, ზღვის სანაპირო ზოლი შეიძლება ჩაითვალოს ბუნებრივ ინჰალატორად.

ამრიგად, ზღვის კლიმატი აძლიერებს და აცხოველებს სასუნთქი ორგანოების ფუნქციას, ამაგრებს კანსა და ლორწოვან გარსებს, კუნთოვან და ნერვულ სისტემას, აუმჯობესებს სისხლის მიმოქცევას, ხელს უწყობს ნივთიერებათა ცვლას და სხვ.

ზღვისა და ზღვის კლიმატის გამოყენებასთან ერთად დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ზღვის წყალს, როგორც სამკურნალო ფაქტორს.

ზღვაში ბანაობა, როგორც სამკურნალო საშუალება, გაცილებით უფრო სასარგებლოა, ვიდრე ზღვის თბილი აბაზანების მიღება.

ზღვაში ბანაობის თერაპიული და ფიზიოლოგიური მოქმედება განუყოფელია ზღვის კლიმატის მოქმედებისაგან და ძნელია იმის თქმა, თუ რომელ მათგანს ეძლევა უპირატესობა მკურნალობისათვის. ზღვის კლიმატის დადებითი გავლენა იმ პირებზე, რომლებიც ზღვაში არ ბანაობენ, იმის მაჩვენებელია, რომ ზღვის კლიმატი თავისთავად არის ძლიერი ბიოლოგიური სამკურნალო ფაქტორი.

ბანაობის დროს ზღვის წყლის ტემპერატურა და მასში გახსნილი მარილები განაპირობებენ ორგანიზმზე თერაპიულ და ქიმიურ მოქმედებას. მათ შორის მთავარი გამლიზიანებელია ტემპერატურა. ზღვის წყლის განუწყვეტელი მოძრაობის გამო მობანავის ორგა-

ნიშნს ხედება წყლის ახალ-ახალი ტალღები, ე. ი. ორგანიზმი ცენტრის ყოველ მომენტში ტოვებს წყლის იმ მასას, რომელსაც მან სითბო გადასცა. მოცურავე ორგანიზმზე ზღვის წყლის ახალი ფენების განუწყვეტელი დაწოლა წარმოშობს განსაზღვრულ მექანიკურ მოქმედებას. ზღვის წყალი ღელვის დროს აწარმოებს სხეულის ისეთ მასაჟს, რომელიც ყველა სახის ხელოვნურ მასაჟზე ძლიერია. წყლის დაწოლის ძალა დამოკიდებულია ზღვის ტალღების სიმძლავრეზე (დიდი ღელვის დროს შეიძლება 1 კგ. ფუტზე 1700-2500 კგ დაწოლა იყოს). ნაპირზე მოდენილი და უკან დაბრუნებული ტალღა, როგორც ორი საწინააღმდეგო დინება, საგრძნობლად აღიდეგს ზღვის წყლის მექანიკურ მოქმედებას.

ზღვაში ბანაობის დროს სითბური და მექანიკური გაღიზიანების შედეგად ვიწროვდება სხეულის კუნთების ბოჭკოები და პერიფერიული სისხლძარღვები. სისხლი მიედინება შინაგანი ორგანოებისაკენ და წნევა მატულობს; სასუნთქი ცენტრის გაღიზიანების შედეგად დიაფრაგმის სპაზმის გამო სუნთქვა დროდადრო (ხანმოკლედ) ღრმავდება და წყდება კიდეც, ცთომილი ნერვის გაღიზიანების შედეგად კი გულის კუმშვადობა ხანგრძლივდება. ყოველივე ეს გამოწვეულია პერიფერიულ ნერვულ დაბოლოებათა გაღიზიანებით. იგი მთელ ნერვულ სისტემას გადასცემს იმპულსებს, რომლებიც აღწევს ფსიქიკურ სფეროს და ადაგზნებს მას. ამას მოყვება შეყრეულობა, კანის გაფითრება, ჩონჩხის კუნთების შეკუმშვა და დაკარგული სითბოს ანაზღაურება, რის გამოც ძლიერდება ნივთიერებათა ცვლა. ცურვის დაწყებიდან რამდენიმე წუთის შემდეგ იწყება ორგანიზმის აქტიური გათბობა. პერიფერიული სისხლძარღვები ფართოვდება, სისხლი მიედინება პერიფერიისაკენ, კანი წითლდება, სისხლის წნევა ეცემა, მაჯისცემა ხშირდება, ხოლო თუ ცურვა გახანგრძლივდა, მეორდება პირველი პერიოდი, რომელსაც შეიძლება არასასურველი შედეგი მოჰყვეს.

ზღვაში ბანაობის დროს ორგანიზმის ტემპერატურა დაბლა იწევს, ხოლო ბანაობიდან ერთი საათის შემდეგ კვლავ ნორმას უბრუნდება.

ზღვაში ბანაობა ხელს უწყობს საკმლის მონელების რეგულაციას, თუმცა ზოგჯერ ადგილი აქვს კუჭის აშლილობასაც.

ცურვის პერიოდში, ტემპერატურის დაწევის გამო, ორგანიზმი ეჩვევა სიცივისა და სითბოს რეგულაციას.

ზღვაში ბანაობა აუმჯობესებს აგრეთვე კანის სუნთქვის ფუნქციას, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს ჯანმრთელობისათვის. გარდა ამისა, ზღვის წყალი, რომელიც საკმაოდ მარილიანია, წარმოადგენს ერთგვარ ელექტროლიტს (ორგანიზმთან მისი კონტაქტის დროს წარმოიქმნება ელექტროდენი და ხდება იონების გაცვლა).

ამრიგად, ზღვაში ბანაობა აძლიერებს კანის ფუნქციას, აუმჯობესებს საჭმლის მონელების და სისხლის მიმოქცევის ორგანოების მოქმედებას, ადიდებს ნივთიერებათა და გაზთა ცვლას, ამაგრებს ნერვულ სისტემას და, საერთოდ, აწრთობს ორგანიზმს.

ზღვაში ბანაობის საუცხოო პირობებია აჭარის სანაპიროზე: განსაკუთრებით კარგი პლაჟები აქვთ ბათუმსა და ქობულეთს; მახინჯაურის, მწვანე კონცხისა და ციხისძირის პლაჟები შედარებით მოკლე და ვიწროა, მაგრამ ზღვით სარგებლობას ეს ხელს არ უშლის.

პლაჟი ბათუმთან კენჭოვანია, ხოლო ქობულეთში ქვიშიან-კენჭოვანი. ამ პლაჟების ფასდაუდებელი სიმდიდრეა მწვანე ნარგავთა ზოლი, რომელიც უწყვეტლევ გასდევს მას მთელ სიგრძეზე. მშვენიერი პლაჟი და მწვანე ნარგავთა ხეივნები წარმოადგენს მძლავრ ფაქტორს იმ ჯგუფის ავადმყოფთა მკურნალობისათვის, რომლებიც ვერ იტანენ მზის უშუალო ხანგრძლივ მოქმედებას და ანარეკლი სხივების რადიაციას საჭიროებენ. საერთოდ, ბათუმისა და ქობულეთის პლაჟები თავიანთი სიდიდითა და მდებარეობით საშუალებას იძლევიან გადავაქციოთ ისინი დიდ საკურორტო და სამკურნალო კომბინატად გულ-სისხლძარღვთა სისტემის სნეულებით დაავადებულთათვის, სხვადასხვა ორგანოების ტუბერკულოზით (გარდა ფილტვების ტუბერკულოზისა) და სასუნთქი გზების არატუბერკულოზური ავადმყოფებისათვის, აგრეთვე სხვა სენით შეპყრობილთათვის.

იმ პირებს, რომელთაც ცივ წყალში ბანაობა აკრძალული აქვთ, შეუძლიათ ისარგებლონ ბათუმში, ქობულეთში, აგრეთვე სანატორიუმებთან მოწყობილი ზღვის წყლის თბილი აბაზანებით.

როგორც ცნობილია, ზღვის წყლით მკურნალობას ექვემდებარება გულ-სისხლძარღვთა დაავადების კომპენსირებული ფორმები. ასეთი ავადმყოფებისათვის ზღვაში ბანაობა დასაშვებია მხოლოდ

ზაფხულის თვეებში (ივნისის მეორე ნახევრიდან სექტემბრამდე), ხოლო სხვა დროს მათ შეუძლიათ ისარგებლონ ზღვის თბილი აბაზანებით.

ზღვის თბილი აბაზანებით მკურნალობენ აგრეთვე სახსრების (არამწვავე ფორმებს) და ხერხემლის ზოგიერთ (არატუბერკულოზური ხასიათის) დაავადებას, პერიფერიული ნერვული სისტემის ფუნქციურ მოშლილობას, ჰიპერტონიის პირველ სტადიას, ქრონიკული ხასიათის გინეკოლოგიურ სნეულებებსა და სხვ.

ზღვის თბილი აბაზანების ერთი კურსისათვის საჭიროა 20-30 პროცედურა, თითოეულის ხანგრძლიობა 15-20 წუთი უნდა იყოს. აბაზანების მიღებას უმეტეს შემთხვევაში კარგი შედეგი მოსდევს.

ზღვის თბილი აბაზანები კლიმატურ ფაქტორებთან კომპლექსში ერთ-ერთი საუკეთესო სამკურნალო საშუალებაა მთელ რიგ დაავადებათა დროს.

გულ-სისხლძარღვთა სისტემით დაავადებულებზე აჭარის ზღვის სანაპიროს კურორტების კეთილმოქმედ გავლენას მკაფიოდ გვიჩვენებს სანატორიუმებში — „აჭარასა“ და „ქობულეთში“ გატარებულ ავადმყოფთა მკურნალობის შედეგები:

მწვანე კონცხის სანატორიუმ „აჭარაში“ გატარებული ავადმყოფები

ცხრილი № 1

წლები	1954 წ.	1955 წ.	1956 წ.	1957 წ.	1958 წ.
გულსისხლძარღვთა სისტემის დაავადებით შეპყრობილი მდგომარეობა	527	475	347	470	317
გაუუმჯობესდა	526	470	347	470	292
გაეწერა უცვლელ მდგომარეობაში	1	5	—	—	25

ქ. ქობულეთის კლინიკურ სანატორიუმ „ქობულეთში“
გატარებული ავადმყოფები

ცხრილი № 2

წლები	1954 წ.	1955 წ.	1956 წ.	1957 წ.	1958 წ.
გულსისხლძარღვთა სისტემის სნეუ- ლებით შეპყ- რობილი	515	748	467	798	871
მდგომარეობა გაუმჯობესდა	489	705	362	742	757
გაეწერა უცვლელ მდგომარეობაში	26	43	105	56	114

აჭარის სანაპიროზე განლაგებულ სხვა კურორტებთან შედარებით, მიკროკლიმატური თავისებურებების გამო, გარკვეული უპირატესობა აქვს ქობულეთს. კარგი პირობებია აქ ძვალ-სახსრის, ლინფური ჯირკვლებისა და სხვა ორგანოთა (გარდა ფილტვებისა) ტუბერკულოზის მკურნალობისათვის.

ი. კონიაშვილისა და ლ. ქუთათელაძის დაკვირვებით, ქობულეთში ჩამოსულ ავადმყოფებს პირველი კვირიდანვე აღენიშნებოდათ გაუმჯობესება, როგორც სუბიექტურად, ისე კლინიკურად.

ი. გიგინეიშვილის და სხვათა დაკვირვებით, ასევე კარგი შედეგებია მიღებული ბრონქიალური ასთმით დაავადებულ პირთა მკურნალობისას. ქობულეთში გარკვეული პერიოდით ყოფნის შემდეგ ბრონქიალური ასთმით დაავადებულთ უმცირდებათ ქოშინი, ამოხველება თავისუფალი აქვთ, ძილი მშვიდი და საერთოდ, უკეთ გრძნობენ თავს, თუმცა ეს საკითხი ამ ბოლო დროს გადასინჯვას მოითხოვს.

როგორც მაღალმთიან, ისე ზღვისპირა კურორტებზე, ერთ-ერთი საუკეთესო სამკურნალო ფაქტორია ლანდშაფტი, რომელიც უშუალოდ მოქმედებს ადამიანის გუნება-განწყობილებაზე.

თვალწარმტაცი ბუნებრივი ლანდშაფტები აქვთ ბათუმს, გონიოს, მახინჯაურს, მწვანე კონცხს, ციხისძირსა და ქობულეთს. აქ სულ მცირე მანძილზე ვხვდებით ბუნების ახალ-ახალ ნაირსახეობას. მაგალითად, გონიოს ზღვის სანაპირო ხასიათდება სუფთა, ლამაზი

პლაჟით, ბალნარებითა და ისტორიული ძეგლებით; სხვა სურათს ვხვდებით გონიოდან 7-8 კილომეტრის დაშორებით, ქ. ბათუმის სანაპიროზე, რომელიც ახალ შთაბეჭდილებას ახდენს მნახველზე თავისი გრძელი, ფართო პლაჟით, ზღვისპირა პარკით და სხვა ღრს-შესანიშნაობებით. ბათუმიდან 4-5 კილომეტრის დაშორებით — მახინჯაური გამოირჩევა მდიდარი პეიზაჟით, მახინჯაურიდან სულ რაღაც ერთნახევარი კილომეტრის დაშორებით — მწვანე კონცხზე კი მეტად მრავალფეროვანი მცენარეულობა გვაქვს. ასევე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან ბუნების სილამაზით ჩაქვი, ციხისძირი და ქობულეთი.

როგორც ცნობილია, ლანდშაფტი დიდ გავლენას ახდენს ადამიანის ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე, რაზეც მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ავადმყოფობის მიმდინარეობა.

საქართველოში ნერვული სნეულებით შეპყრობილი ავადმყოფები შედარებით ნაკლებად არიან უზრუნველყოფილი სანატორიული მკურნალობით, რადგან მათთვის არ არის მოწყობილი სათანადო სანატორიუმები.

ნერვულ ავადმყოფთა ერთი ჯგუფისათვის, დაავადების ხასიათის მიხედვით, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სამთო კლიმატური მკურნალობა, ხოლო მეორე ჯგუფისათვის — ზღვის სანაპირო კლიმატი.

ნერვული სნეულებით შეპყრობილთა მკურნალობაში ერთ-ერთი წამყვანია ესთეტიკური მომენტი და მყუდროება. ამ მხრივ განსაკუთრებით ხელსაყრელი პირობებია ქობულეთის სანაპირო ზოლში, სადაც ფართოდ გადაჭიმული პლაჟი შესაძლებლობას ქმნის ცალკეული სახის ავადმყოფების მყუდრო იზოლაციისათვის.

იმის მიუხედავად, რომ აჭარის ზღვისპირა კურორტებზე არ არის გახსნილი სპეციალური სანატორიუმები ნერვული ავადმყოფებისათვის, აქ მაინც საგრძნობი რაოდენობით ჩამოდიან სამკურნალოდ ნევრასთენიითა და სხვადასხვა ნევროზით შეპყრობილები.

თუ მხედველობაში არ მივიღებთ აღნიშნული კატეგორიის იმ ავადმყოფებს, რომლებიც ამბულატორიულად მკურნალობენ, მარტო ორ სანატორიუმში — „აჭარაში“ (მწვანე კონცხი) და „ქობულეთში“ 1958 წელს გატარდა ნევროზითა და ნერვული სისტემის ფუნქციური მოშლილობით დაავადებული 1907 ავადმყოფი. ამათგან დიდ უმეტესობას მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება დაეტყო. ეს ფაქტი იმაზე მეტყველებს, რომ აჭარის ზღვის სანაპირო თავისი

კლიმატური პირობებითა და ლანდშაფტით გამაჯანსაღებლად მოქმედებს ნერვეულ ავადმყოფებზე, რაც უსათუოდ გათვალისწინებული უნდა იქნეს მომავალში საკურორტო მშენებლობის დროს. გამოცდილებამ გვიჩვენა, რომ აჭარის საკურორტო ფაქტორების კომპლექსი კარგ გავლენას ახდენს რეკონვალესცენტებზე, გადაღლილებზე, ანემიითა და რაქიტით დაავადებულებზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ნათლად განვსაზღვროთ აჭარის ზღვის სანაპირო კურორტების პროფილი, კერძოდ კი ქობულეთისა, რომელიც გამოირჩევა თავისი მდიდარი ბუნებრივი სამკურნალო ფაქტორებით — ულამაზესი ლანდშაფტით, რბილი, სუბტროპიკული ჰავით და მზის უხვი რადიაციით. გარდა ამისა, აქ დამსვენებელს შეუძლია ისარგებლოს ზღვის თბილი და ნახშირმჟავა აბაზანებით, ელექტროსხივური თერაპიით და სხვ. საერთოდ, აჭარის ზღვისპირა კურორტებზე დამსვენებელთა და ავადმყოფთა სრულყოფილი მომსახურებისათვის სხვა ღონისძიებათა გატარებასთან ერთად საჭიროა ყველგან მოეწყოს ზღვის თბილი აბაზანები, ფიზიოთერაპიული, საინჰალაციო და სხვა კაბინეტები; უნდა გაკეთდეს აგრეთვე აეროსოლარიუმები და სამედიცინო პლაჟები; დამსვენებელთა და ავადმყოფთა მკურნალობა, ცხადია, კომპლექსურად უნდა წარიმართოს.

აჭარის შავი ზღვის სანაპირო კურორტებზე საერთოდ და განსაკუთრებით კი ქობულეთში ყველაზე მძლავრ სამკურნალო ფაქტორს კლიმატურ-ბალნეოლოგიური ფაქტორი წარმოადგენს.

აჭარის სანაპირო კურორტები თავიანთი კლიმატითა და სხვა ბუნებრივი მონაცემებით ქმნიან ბავშვთა სხვადასხვა დაავადების მკურნალობისა და გაჯანსაღების ყველა პირობას. ეს უფრო მეტად ითქმის ქობულეთზე, რომელიც შეიძლება შევადაროთ ზღვის სანაპიროს ისეთ კურორტებს როგორცაა ევბატორია, ანაპა, გელენჯიკი და სხვა.

ტენიანი კლიმატური ზონა ზომიერად ცივი ზამთრითა და ხანგრძლივი თბილი ზაფხულით. ამ ზონის ქვემო საზღვარი მდებარეობს ზღვის დონიდან 500 მეტრზე, ხოლო ზემო საზღვარი მერყეობს ზ. დ. 900-1000 მეტრს შორის. აღნიშნულ კლიმატურ ზონაში არსებული ფერდობები დაფარულია ტყეებით, ბალ-ვენახებითა და სიმინდის ყანებით. ტყეებში სჭარბობს შქერი, თხილი და ქვეტყის სხვა მცენარეები; ზოგან გვხვდება გაუვალი ლიანებიც.

ამ ზონის კლიმატი გაბირობებულია ერთი მხრივ, შავი ზღვის მოქმედებით, ხოლო მეორე მხრივ, რთული და დანაწევრებული რელიეფით, ფერდობთა თავისებური ექსპოზიციით. აქ საშუალო წლიური ტემპერატურა მერყეობს $+13$ (ქედა) -11 (ხულო) გრადუსის ფარგლებში: ყველაზე ცივი თვის — იანვრის საშუალო ტემპერატურა უდრის ქედაში $+2,9^{\circ}$, ხულოში $+0,8^{\circ}$; ყველაზე ცხელი თვის — აგვისტოსი ქედაში $+21,5^{\circ}$, ხულოში $+19,2^{\circ}$; ამ ზონაში ზოგჯერ (წყნარ დღეებში) ძლიერი სიცხე იცის ($38^{\circ}-40^{\circ}$), განსაკუთრებით შუახევში, სადაც არც ისე იშვიათად შუადღისას ტემპერატურა $+45$ გრადუსს აღწევს; აქ აბსოლუტური მინიმუმი ეცემა -14 გრადუსამდე. პირველ ზონასთან შედარებით, ამ ზონაში ზღვის გავლენა შედარებით შესუსტებულია; ტემპერატურის წლიური ამპლიტუდა უდრის $19-20$ გრადუსს.

აღნიშნულ ზონაში ძლიერი ქარები არ იცის. ძირითადად მოქმედებენ მთა-ხეობათა ქარები, რომლებიც მოძრაობენ: დღისით — ქვემოდან ზემოთ, ხოლო ღამით — ზემოდან ქვემოთ. დღისით ხეობის ქარს სიგრილე მოაქვს, ხოლო ღამით, ხეობაში დაშვებისას, ადიბატური პროცესის შედეგად — სითბო. ძლიერი დასავლეთის ქარები აქამდე ვერ აღწევს, თუ იშვიათად მაინც შემოიჭრება, მეტად შესუსტებულია. მისი მაქსიმალური სიჩქარე არ აღემატება $13-16$ მ წამში. შედარებით ძლიერია აღმოსავლეთის ქარების მოქმედება. ეს ქარები, გადმოლახავენ რა არსიანის ქედს, აჭარისწყლის ხეობაში ეშვებიან ფიონების სახით. ფიონები კი დღე-ღამურ ტემპერატურას მაღლა სწევენ $+6-10$ გრადუსით, ზოგჯერ უფრო მეტადაც; მაგალითად, წყნარ ამინდში ღამით თუ ქობულეთში ტემპერატურა $0+2$ გრადუსია, ქედასა და ხულოში $+7-8$ გრადუსს აღწევს. ასე ხდება განსაკუთრებით წლის გარდამავალ პერიოდში — გაზაფხულ-შემოდგომაზე.

ნალექები აქ, პირველ ზონასთან შედარებით, მეტად არათანაბრად ნაწილდება; მაგალითად, ზღვასთან ახლო მდებარე ქედების ფერდობებზე წლიურად საშუალოდ $2000-2500$ მმ ნალექი მოდის, ხოლო აჭარისწყლის ხეობაში გაცილებით ნაკლები: ქედაში 1300 მმ, შუახევში — 1020 მმ, ხულოში — 1180 მმ (შუახევში შედარებით ნაკლები ნალექები გაბირობებულია მისი მდებარეობით).

აჭარისწყლის ხეობაში დასავლეთიდან შემოჭრილი ნოტიო ჰაერის მასები ქმნიან დაღმავალ დინებას, რომლის შედეგად ვითარდება ადიბატური პროცესი, გადაირეკებიან ღრუბლები და ამის

პროპორციულად მცირდება ნალექები, შემდეგ კი რელიეფური თავისებურებების გამო, ხულოს მიმართულებით იქმნება ღრუბლების აღმავალი დინება და ნალექებიც მატულობს.

ზამთრობით ნალექები მოდის თოვლის სახით (50 — 200 სმ სიღრმისა) და ნოემბრის შუა რიცხვებიდან აპრილის ბოლომდე დევს.

ტენიანობა აქ პირველ ზონასთან შედარებით ნაკლებია, იგი 60-70% ფარგლებში მერყეობს. ტენით ყველაზე ღარიბია გაზაფხული, განსაკუთრებით აპრილ-მაისი, ამ დროს ფიონები აქტიურად მოქმედებენ და სინოტივე ხშირად 25-15%-მდე ეცემა.

რაც შეეხება მზის რადიაციას, მისი ხანგრძლიობა აქ უფრო მეტია, ვიდრე ზღვის სანაპირო ზოლში (წლიურად 1928 საათი).

კლიმატური ზონა ცივი ტენიანი ზამთრითა და ხანგრძლივი გრილი ზაფხულით. ეს ზონა მდებარეობს არსიანის ქედის დასავლეთ ფერდობებზე და ზღვის დონიდან 1000-1600 მეტრამდე აღწევს; იგი დაფარულია ტყეებით, მის დაბალ ნაწილში გვხვდება ხეხილის ბაღები და სიმინდის ყანები, ზოგან რელიეფი მეტად დანაწევრებულია ღრმა ხეობებით. აქ უფრო მეტადაა გამოხატული კონტინენტური კლიმატი, ვინემ აჭარისწყლის ხეობის შიგა ნაწილში. ზაფხულის ყველაზე ცხელი თვის — აგვისტოს საშუალო ტემპერატურა $+13^{\circ}$, ხოლო ყველაზე ცივი თვის — იანვრისა მინუს 20° .

ამ კლიმატურ ზონაში მდებარეობს საკურორტო ადგილი ცისკარი, რომლის გაშლილი პანორამა, ანკარა წყაროები, მთისა და ზღვის შერწყმული ჰავა ქმნიან ისეთ კლიმატურ კომპლექსს, რომელიც ზაფხულში ქალაქიდან ამოსულ დამსვენებლებზე გამაჯანსაღებლად მოქმედებს.

კლიმატური ზონა ცივი ნოტიო ზამთრითა და ხანმოკლე გრილი ზაფხულით. ამ ზონას უჭირავს შავშეთის, არსიანისა და აჭარა-გურიის ქედის მაღალი ფერდობები ზღვის დონიდან 1600-2100 მეტრის ფარგლებში. რელიეფი წინა ზონასთან შედარებით ნაკლებ დანაწევრებულია და ზოგან მომრგვალებულ გორაკ-ბორცვებს მოიცავს. ზონის დიდი ნაწილი (ზ. დ. 1800-1900 მეტრის სიმაღლეზე), დაფარულია წიწვიანი ტყეებით, სუბალპური მცენარეულობით, ხოლო უფრო მაღალი ფერდობები და მთის თხემოვანი ნაწილები — ალპური მდელოებით. ამ კლიმატურ ზონა-

შია აჭარის საიალადო მეურნეობა. ზაფხულობით დაბლობი რაიონე-
ბიდან აქ მრავალი დამსვენებელი ამოდის. გრილი ზაფხული, ვრცე-
ლი სუბალპური და ალპური მდელოები, ანკარა წყაროები დასვენე-
ბის მეტად ხელსაყრელ პირობებს ქმნიან.

ზონის საშუალო წლიური ტემპერატურა (ბახმაროს მონაცემე-
ბით) +3,7 გრადუსია (ყველაზე ცხელი თვის—აგვისტოსი +13,3°,
ყველაზე ცივი თვის — იანვრისა მინუს 5,5°). ზაფხულში (ივლის-
აგვისტოში) ტემპერატურის მაქსიმუმი +30° აღწევს.

აქ წლიური ნალექების საშუალო ჯამი 1400 მმ-ს შეადგენს. ნა-
ლექებით ყველაზე ღარიბია აპრილი და მაისი. ზამთრობით თოვლის
სიღრმე 2 მეტრზე მეტს აღწევს. მისი საფარველი ვლინდება 18 ოქ-
ტომბერს, ქრება 17 მაისს.

აღნიშნულ ზონაში ტენიანობით ღარიბი პერიოდია გაზაფხუ-
ლი და შემოდგომა. შეფარდებითი სინოტივე მერყეობს 69-70 %-ის
ფარგლებში. უფრო ჭარბტენიანია ივლისი და აგვისტო, თუმცა შე-
ფარდებითი სინოტივე მაინც არ აღემატება 70-80 %-ს.

ამ კლიმატური ზონისათვის დამახასიათებელია ნისლიანი
დღეებიც, მაგრამ აქ მდგრადი ნისლი არ იცის, დროის მცირე მო-
ნაკვეთში შეიძლება ნისლი რამდენჯერმე გაიფანტოს და კვლავ მო-
წმენდილი, კამკამა ამინდი დადგეს. აქ მზის ნათების ხანგრძლიობა
მეტად დიდია და წლიურად საშუალოდ 2022 საათს შეადგენს. ყვე-
ლაზე მზიანია ზაფხულის თვეები; მაგალითად, აგვისტოში მზის
ნათების საშუალო ხანგრძლიობა 225 საათს უდრის. მზის რადიაცია
დიდია და მზისაგან მიღებული სითბო 1 კვ სმ პერპენდიკულარულ
ზედაპირზე წლიურად 152 კილო კალორიას შეადგენს, ხოლო ჰორი-
ზონტალურ ზედაპირზე — 88 კილო კალორიას. აქ ჰაერი გამჟვირ-
ვალეა, ნაკლებად შეიცავს წყლის ორთქლსა და მტვერს, ამიტომ
მზის სპექტრის მნიშვნელოვანი ნაწილი ულტრაიისფერი სხივების
სახით გვევლინება, რაც მეტად გამაჯანსაღებელ გავლენას ახდენს
ადამიანის ორგანიზმზე. ამ ზონის იალაღებიდან, სადაც დიდძალი
ხალხი ამოდის დასასვენებლად, აღსანიშნავია დიდაჭარის მთა,
ჯანჯღნარი, ზოტიყელი, გორანასოფლარი, კალოთას მთა, ვერნების
მთა, ჭინალი, მაწყვალთის მთა, დარჩიძეების მთა, შუა იაილა, გორა,
ღარათი, დიდი ვაკე, კოსლითავი, დიდნარი, სასადილო ყელი, ტყე-
მგვალა და გოდერძის უღელტეხილი.

ზომიერად ტენიანი კლიმატური ზონა ცივი
ზამთრითა და ხანგრძლივი გრილი ზაფხულით.

ეს ზონა იმავე სიმაღლეზე მდებარეობს, რომელზედაც ამის წინა ზონა (ზ. დ. 1600-2100 მეტრზე), მათ შორის მხოლოდ ის განსხვავებაა, რომ ზომიერად ტენიან ზონას აჭარაში მცირე ტერიტორია უჭირავს, იგი ვრცელდება მარტო არსიანის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობზე, სადაც შედარებით სუსტია ზღვის გავლენა. აქ უშუალოდ მოქმედებენ კონტინენტური ჰაერის მასები, რომლებიც აღმოსავლეთიდან მოემართებიან. ზონის რელიეფი ნაკლებად დანაწევრებულია. მის ქვემო ნაწილში გავრცელებულია ტყე, რომელიც თანდათანობით გადადის სუბალპურ და ალპურ მდელოებში. აქაც, ისევე როგორც წინა ზონაში, კარგადაა განვითარებული საიალადო მეურნეობა. ამ ზონაში მდებარეობს კურორტი ბეშუმე, სადაც გაბატონებულია მთის მშრალი კლიმატი, რომელიც ხელს უწყობს ორგანიზმის გაკაყებას, სასუნთქი ორგანოებისა და გულ-სისხლძარღვთა სისტემის გაჯანსაღებას, ნივთიერებათა ცვლის გაძლიერებას და, საერთოდ, სხეულის გამოწრობას.

თუ არსიანის ქედის დასავლეთ ფერდობზე — ცივი ნოტიო ზამთრისა და ხანმოკლე გრილი ზაფხულის კლიმატურ ზონაში — აღვილი აქვს ზღვის მეტ გავლენას, არსიანის აღმოსავლეთ ფერდობისათვის, სადაც კურორტი ბეშუმე მდებარეობს (1800 მ ზ. დ.), დამახასიათებელია შედარებით სიმშრალე. აქ დასავლეთის ჰაერის მასებიც კი გამომშრალი აღწევენ, რადგან არსიანის ქედის გადალახვის შემდეგ დაბლა ეშვებიან და იწყება მათი ადიაბატური გათბობა-შრობა.

ზომიერად ცივი და კლიმატური ზონა ცივი ზამთრითა და ხანმოკლე ზაფხულით. ეს ზონა მოიცავს უმთავრესად არსიანის, შავშეთისა და აჭარა-გურიის ქედების მაღალთხემოვან ნაწილს და შედარებით მცირე ტერიტორიაზე ვრცელდება. იგი იწყება ზ. დ. 2100 მ-ზე და კიდევ უფრო მაღლა მიიწევს; დაფარულია ალპური მდელოებით; თოვლი აქა-იქ აგვისტოშიაც გვხვდება.

ამ ზონაშიც განვითარებულია საიალადო მეურნეობა. იალდეზიდან აღსანიშნავია, რიყეთის მთა, სათოვლიას წყალი, შავნაბადა, სარიჩაირი, ხიხაძირის მთა, კობალთის მთა, კატრიანი, შედრეკილი და სხვ.

მინერალური წყლები

აჭარის კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სამკურნალო ფაქტორებს შორის გარკვეული ადგილი უნდა დაეთმოს მინერალურ წყლებს.

ამ მხრივ აჭარაში უკანასკნელ დრომდე ცნობილი იყო მხოლოდ ზღვისპირა კურორტები. მაღალმთიანი საკურორტო ადგილები და მათი მინერალური წყლები ჯერ კიდევ ნაკლებადაა შესწავლილი და გამოყენებული.

აჭარა საერთოდ მდიდარია მინერალური წყლებით. მათ შესასწავლად საქართველოს სსრ კურორტოლოგიისა და ფიზიოთერაპიის ინსტიტუტმა ჯერ კიდევ 1932-1933 წლებში მოაწყო სპეციალური ექსპედიცია, რომელმაც გამოიკვლია ქვემო აჭარისა და ნაწილობრივ ხულოს რაიონი. ამავე ექსპედიციამ შეისწავლა აგრეთვე მახინჯაურის გოგირდოვანი წყლები.

1955 წელს საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითმა ინსტიტუტმა აჭარის ასრ მთელი ტერიტორიის კომპლექსური დაზვერვის მიზნით მოაწყო სპეციალური ექსპედიცია, რომელშიც მონაწილეობდნენ ექიმები, ბალნეოლოგები, კლიმატოლოგები, ჰიდროგეოლოგები, რადიოლოგები და ჰიდროქიმიკოსები.

დაზვერვამ ცხადყო, რომ აჭარა საკმაოდ მდიდარია მინერალური წყლების გამოსავლებით და საკურორტო კლიმატური ადგილებით. სულ შეისწავლეს 62 მინერალური წყაროს გამოსავალი.

ეს წყაროები ქიმიური შემადგენლობით მეტად მრავალფეროვანია, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის, რომ აქ მოიპოვება ისეთი მინერალური წყლები, რომლებიც ბუნებაში საერთოდ იშვიათად გვხვდება. მაგალითად, დანისპარაულში (ხულოს რაიონი, გოდერძის უღელტეხილის მახლობლად) ნახშირმჟავიანი მინერალური წყალი ჰიდროკარბონატულ-ნატრიუმ-მაგნიუმია. მისი საერთო მინერალიზაცია ერთ ლიტრზე 5,3 გრამს შეადგენს. ამ წყლის ქიმიური ფორმულა (კურლოვით) ასეთია: CO_2 1 . OM 5 . 3 $\frac{\text{HCO}_3}{\text{M56 Mg}} \frac{98}{42}$ მსგავსი მინერალური წყალი საქართველოში მხოლოდ ურაველში მოიპოვება. იშვიათია კოკოტაურის ნახშირმჟავიანი წყლის ანალოგებიც.

კოკოტაურში ორი წყაროა ცნობილი — ზედა და ქვედა, რომლებიც ე. წ. აბანოს ღელის მარჯვენა მხარეზე მოედინებიან (ქედის-

რაიონული ცენტრიდან 19 კმ დაშორებით). ადგილობრივი მცხოვრებლები მათ ძნელადის წყაროს უწოდებენ.

მრავალი უმნიშვნელო გამოსავლების ჯგუფს წარმოადგენს ზედა წყარო. მისგან მონაჟონი მინერალური წყალი გროვდება ორ ერთიმეორის გვერდით მდებარე ორმოში. გამოსავალის ადგილზე ჩანს ტუფოგენური ქვიშაქვები და პორფირიტული აღნაგობის ქანები. ორმოებში დაგროვილი წყლიდან პერიოდულად ამოდის აირის (ნახშირორჟანგის) ბუშტების ქაველი. წყალი ცივია და სასიამოვნო გემო აქვს, ტემპერატურა +10°, დებიტი დღე-ღამეში 2500 ლიტრს შეადგენს. მისი ქიმიური ფორმულაა (კურლოვით):

H_2S 0,0012 M 1.22 $\frac{HCO_3}{Ca} \frac{83}{63} IV 22$; PH=6,5. ანალიზის შედეგად ერთ ლიტრ წყალში ნახულია:

კ ა თ ი ო ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი-ექვივალენტი	მილიგრამი-ექვივალენტი %
ამონიუმი	0.0007	0.04	0.25
კალიუმი და ნატრიუმი	0.0826	3.59	22.35
მაგნიუმი	0.0283	2.33	14.51
კალციუმი	0.2020	10.10	62.89
ჯ ა მ ი		16.06	100.00

ა ნ ი ო ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი-ექვივალენტი	მილიგრამი-ექვივალენტი %
ქლორი	0.0203	0.60	3.74
სულფატი	0.0988	2.06	12.83
ჰიდროსულფატი	0.0002	0.01	0.06
ჰიდროკარბონატი	0.8168	13.39	83.37
ჯ ა მ ი		16.06	100.00

საერთო მინერალიზაცია უდრის EM 1,2813. გარდა ამისა, მასში მოლეკულების სახით მოიპოვება სხვა ნივთიერებანი.

კოკოტაურის მეორე — ქვედა წყარო წარმოადგენს შედარებით თავმოყრილ გამოსავალს. ამ წყლის ბაზაზე მოქმედებს პრიმიტიული საბაზანო. ქვემო წყაროს გამოსავლის პირობები ზემო წყაროს ანალოგიურია. ამ წყაროს მახლობლად მეტად დანაბრალეული ვულკანოგენური ქანებია. მისი დებიტი დღე-ღამეში 8700 ლიტრს შეადგენს, ტემპერატურა +12,2°; წყარო სუფთაა, გამკვირვალე და სასიამოვნო გემოსი; წყალში ჭარბად იგრძნობა ნახშირმჟავა გაზი. მისი ქიმიური ფორმულაა (კურლოვით): $M 2,8 \frac{HCO_3 76 \cdot SO_4 23}{Ca 45 \cdot K 27 Mg 24}$; PH=6,5; ანალიზის შედეგად ერთ ლიტრ წყალში აღმოჩნდა:

კ ა თ ი ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი- ექვივალენტი	მილიგრამი-ექ- ვივალენტი %
კალიუმი და ნატრიუმი	0.2284	9.93	27.39
მაგნიუმი	0.1066	8.88	24.49
კალციუმი	0.3460	17.30	47.71
რკინა	0.0030	0.11	0.30
ალუმინი	0.0004	0.04	0.11
ჯ ა მ ი		30.26	100.00

ა ნ ი ო ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი- ექვივალენტი	მილიგრამი-ექ- ვივალენტი %
ქლორი	0.0213	0.60	1.65
სულფატი	0.3967	8.26	22.78
ჰიდროკარ- ბონატი	1.6714	27.40	75.57
ჯ ა მ ი		36.26	100.00

გარდა ამისა, მასში გახსნილია სხვა ნივთიერებანიც. წყლის საერთო მინერალიზაცია 2,8 შეადგენს.

აღსანიშნავია, რომ აღრინდელი მონაცემებით, ამ წყაროს სადღეღამისო დებიტი საგრძნობლად მეტი იყო (48000 ლიტრამდე). ქიმიური შემადგენლობით იგი ჰიდროკარბონატულ-მაგნიუმ-კალციუმისა და სულფატისა და ნატრიუმის ოდნავ გაზრდილი შემადგენ-

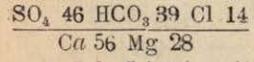
ლობით. ნახშირმჟავა გაზი 1 ლიტრზე 0,9-1,0 გრამის ფარგლებში მერყეობს.

კოკოტაურის მინერალური წყლები მოსახლეობაში დიდი პოპულარობით სარგებლობს. მას ფართოდ იყენებენ, როგორც დასალევად, ისე აბაზანებისათვის. სათანადო ჰიდროლოგიური საძიებო სამუშაოების ჩატარების შემდეგ შესაძლებელი იქნება ამ წყლის როგორც ადგილზე სამკურნალოდ ფართო გამოყენება, ისე მისი სამრეწველო ჩამოსხმა.

ნახშირმჟავიანი მინერალური წყლები აჭარაში მოიპოვება აგრეთვე ხულოს რაიონში, მდ. სხალთის ხეობაში, ხიხაძირის მახლობლად.

სამკურნალო მნიშვნელობის წყლები გვხვდება აგრეთვე ქედის რაიონის სოფ. ნამონასტრევეში (მდ. მერისის ხეობა) და სხვაგან.

ნამონასტრევის წყარო გამოდის სოფ. ნამონასტრევის მახლობლად (ქედის რაიონი, მერისის სასოფლო საბჭო), მეტად წარმტაც ადგილზე. მისი სადღეღამისო დებიტია 50.000 ლიტრი. იგი ძლიერ გაზიანია და მომყავო გემო აქვს. წყაროს ტემპერატურა $+10-12^{\circ}$ აღწევს, მისი ქიმიური ფორმულაა კურლოვით: CO_2 0,7 M2,8.

ნამონასტრევის წყალი ბალნეოლოგების სერიოზულ ყურადღებას იმსახურებს. როგორც მისი ქიმიური შემადგენლობიდან ჩანს, ის შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აბაზანების სახითაც რევმატიზმის, პოდაგრისა და სახსრების სხვა ქრონიკული დაავადებების დროს. ასევე ეფექტურია იგი შინაგანი ორგანოების მკურნალობისას; კარგად მოქმედებს კუჭისა და ნაწლავების ქრონიკული კატარისა და სხვა შემთხვევებში.

აჭარაში ფართოდაა გავრცელებული რკინიანი სულფატური წყლები, განსაკუთრებით ქედა-მერისის მიდამოებში. აქ მინერალური წყლების მთელი უბანია. ჩვეულებრივ, ამ წყლებში რკინა თერაპიულ დოზას არ აღემატება და, რაც მთავარია, იგი გოგირდოვანი ზეჟანგითაა წარმოდგენილი, თანაც არ გამოიყოფა დანალექის სახით. ეს კი წყლის ჩამოსხმის და შემდგომი ტრანსპორტირების კარგ შესაძლებლობას ქმნის. უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი შემადგენლობის რკინოვანი წყლები ჩვენში ნაკლებადაა. აღნიშნული ტიპის წყაროების გამოსავალი მოიპოვება ბეშუმშიც.

აჭარაში არის აგრეთვე თბილისისა და გორიჯვრის ტიპის სულ-

ფიდური წყლები, როგორც თერმული, ისე ცივი (შუბანის, ტომასეთის და შუახევის მინერალური წყლები).

გოგირდწყალბადიანი წყაროები ძირითადად შავი ზღვის სანაპიროს მახლობლად — ბათუმისა და ქობულეთის რაიონებშია გავრცელებული (მახინჯაურის, ჩაქვის, შუაღელის, ქვემოკვირიკეს და ხუცუბნის მინერალური წყლები).

მახინჯაურის გოგირდწყალბადიანი წყაროს გამოსავალი ზღვიდან 1,5 კილომეტრით არის დაშორებული. აქ ორი წყაროა. პირველი წყაროს ბაზაზე (დებიტი 24.000 ლიტრი დღე-ღამეში) მუშაობს 50-საწოლიანი პანსიონატი. ამ მინერალური წყლის ქიმიური ფორმულა კურღოვით ასეთია: $M 0,26 \cdot \frac{Cl 49 HCO_3 39}{(Na+K) 83}$; ტემპერატურა +19°, ანალიზის შედეგად ერთი ლიტრ წყალში ნახულია:

კ ა თ ი ო ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი-ექვივალენტი	მილიგრამი-ექვივალენტი %
კალიუმი და ნატრიუმი	0.0589	2.56	82.85
მაგნიუმი	0.0022	0.18	5.83
კალციუმი	0.0070	0.35	11.32
ჯ ა მ ი		3.09	100.00

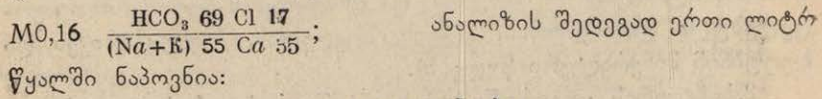
ა ნ ი ო ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი-ექვივალენტი	მილიგრამი-ექვივალენტი %
ქლორი	0.0533	1.50	48.54
სულფატი	0.0189	0.39	12.62
ჰიდროსულფატი	0.0001	—	—
ჰიდროკარბონატი	0.0732	1.20	38.84
ჯ ა მ ი		3.09	100.00

მახინჯაურის მეორე მინერალური წყაროს მახლობლად მიმდინარეობს ღრმა ჰიდროგეოლოგიური საძიებო სამუშაოები, რომელ-

თა დამთავრების შემდეგ მოსალოდნელია წყლის სადღეღამისადაც
 ბიტი 400.000 ლიტრამდე გაიზარდოს და ტემპერატურამაც მოიმა-
 ტოს. ამ მინერალური წყაროს ქიმიური ფორმულაა კურლოვით:

კ ა თ ი ო ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი- ექვივალენტი	მილიგრამი-ექ- ვივალენტი %
კალიუმი და ნატრიუმი	0.0211	0.96	55.49
მაგნიუმი	0.0020	0.17	9.83
კალციუმი	0.0120	0.60	34.68
ჯ ა მ ი		1.73	100.00

ა ნ ი ო ნ ე ბ ი

	გრამი	მილიგრამი- ექვივალენტი	მილიგრამი-ექ- ვივალენტი %
ქლორი	0.0106	0.30	17.34
სულფატი	0.0107	0.22	12.72
ჰიდროსულ- ფატი	0.0002	0.01	0.58
ჰიდროკარ- ბონატი	0.0732	1.20	69.36
ჯ ა მ ი		1.73	100.00

მახინჯაურის მინერალურ წყლებს გარკვეული პერსპექტივა აქვს. ჰიდროგეოლოგიური საძიებო სამუშაოების დამთავრების შემდეგ აქ შესაძლებელი იქნება გაშენდეს კეთილმოწყობილი სანატორიუმი და საგრძნობლად გაიზარდოს ავადმყოფთა გამტარიანობა.

გოგირდწყალბადიანი წყაროები გვხვდება აჭარის მაღალმთიან რაიონებშიც — ქედაში, შუახევისა და ხულოში (ბუღაურის, შუახევის, ტომაშეთის, შუბანის, წყალბუკელას, ბეშუმისა და სხვ.).

ბუღაურის მინერალური წყაროს გამოსავალი მდებარეობს დიდაჭარის (ხულოს რაიონი) სასოფლო საბჭოს მახლობლად, რაიონული ცენტრიდან 7-8 კილომეტრის მანძილზე. წყაროსთან გაკე-

თებულია ბეტონის აუზი, რომელშიც წყლის დონე 80 სანტიმეტრითაა დაბალია აუზს აბაზანადაც იყენებენ. აბაზანებს დებულობენ პრიმიტიულად, სამედიცინო მეთვალყურეობის გარეშე. წყაროს

ბულაურის მინერალური წყარო.

სადღელამისო დებიტი 14.700 ლიტრს შეადგენს, ტემპერატურა +29°; იგრძნობა გოგირდწყალბადის სუსტი სუნი. ამ წყლის ქიმიური ფორმულა (კურლოვით): $H_2S \ 0,0051 \ M \ 0,84 \ \frac{Cl \ 65 \ SO_4 \ 24}{(Na+K) \ 54 \ Ca \ 49}$; PH=7,1 გარდა მთავარი გამოსავლისა, სხვა გამოსავლები ჩამდინარი წყლებისაგან ნაკლებად არიან იზოლირებული. საერთოდ

ეს წყაროები თავიანთი ქიმიური შემადგენლობით ერთიმეორესაგან დიდად არ განსხვავდებიან.

სპეციალისტების დაკვირვებით, ჰიდროგეოლოგიური საძიებო სამუშაოების შედეგად მოსალოდნელია დებიტის მომატება, საერთო მინერალიზაციის გაზრდა და წყლის ტემპერატურის აწევა, რასაც დიდი მნიშვნელობა ექნება ბულაურის მინერალური წყაროს სამკურნალო ეფექტიანობისათვის. ჰიდროგეოლოგიურ საძიებო სამუშაოების ჩატარებამდე, ახლანდელ პირობებში, შესაძლებელია მოეწყოს სპეციალური სააბაზანო, რომელიც საჭირო სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების დაცვის შემდეგ უზრუნველყოფს ამ წყაროს სამკურნალოდ გამოყენებას. ამჟამად ჩიძინარეობს ბულაურის სააბაზანო შენობის საპროექტო სამუშაოები.

მინერალური წყაროების გამოსავლების მიდამოები, მართალია, ჯერჯერობით მოუწყობელია, მაგრამ თითქმის ყველა ახლომახლო მდებარე სოფლის მოსახლეობა პრიმიტიულად მაინც იყენებს მას სამკურნალოდ.

წინასწარი ჰიდროლოგიური და ჰიდროქიმიური გამოკვლევების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ აჭარის მინერალური წყაროების უმეტესობა პერსპექტულია; რაც შეეხება კლიმატურ დაზვერვას, მან გვიჩვენა, რომ ნახშირმჟავა წყლების გამოსავლების რაიონები (ქედა, შუახევი, ხულო), აგრეთვე სულფიდური და რკინიან-სულფატური წყაროებით მდიდარი ადგილები (შავი ზღვის სანაპიროს მახლობლად — ბათუმისა და ქობულეთის მიმდებარე უბნები) მეტწილად ჯანსაღი კლიმატით ხასიათდება. ამრიგად, აჭარაში გამოვლინებულ მინერალურ წყლებზე ჰიდროგეოლოგიური საკვლევო-საძიებო სამუშაოების დამთავრებისა და სათანადო კაპიტალის შემდეგ შეიძლება კომპლექსური ხასიათის ბალნეოკლიმატური კურორტები აშენდეს, ხოლო ნახშირმჟავიანი მინერალური წყლების უბნებში და რკინიან-სულფიდური წყლების მახლობლად მოეწყოს მინერალური წყლების ჩამოსხმა. პირველ რიგში, როგორც ეს საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტის ექსპედიციის დასკვნიდან ჩანს, მიზანშეწონილია ჰიდროგეოლოგიური საძიებო სამუშაოების ჩატარება: ნახშირმჟავიან წყლებზე — დანისპარაულში, კოკოტაურში და ხიხაძირში; გოგირდ-წყალბადიან წყლებზე — მახინჯაურში, შუახევში, ბულაურში, ჩაქვში და ქვემო კვირიკეში; რკინიან წყლებზე — ქედასა და მერისში.

ქართველი
კომუნისტები

**აზარის ზღვისპირა კურორტებზე მკურნალობის
ჩვენებანი და უკუჩვენებანი**

ჩ ვ ე ნ ე ბ ა ნ ი

1. გულ-სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებანი: მიოკარდიო-დისტროფია, მიოკარდიტი, კარდიოსკლეროზი, გულის კომპენსირებული მანკი, ჰიპერტონული დაავადება და სხვა.

2. სასუნთქი ორგანოების არატუბერკულოზური დაავადებანი: ქრონიკული ბრონქიტი, ფილტვების ემფიზემა (კარდიოპულმონალური სინდრომის გამოხატვის გარეშე), პლევროპნევმონიის ნარჩენი მოვლენები, ბრონქიალური ასთმის მსუბუქი ფორმები, ბრონქოექტაზია, ლარინგიტები, ფარინგიტები, ქრონიკული კატარული რინიტი და ტონზილიტები.

3. ნერვული სისტემის ფუნქციური დაავადებანი: ასთენიური მდგომარეობა და ნევროზული რეაქციები, რომლებიც დაკავშირებულია ნერვული სისტემის ინფექციურ ინტოქსიკაციურ და ტრავმულ დაზიანებასთან, აგრეთვე შინაგანი ორგანოების დაავადებასთან; პერიფერიული ნერვული სისტემის დაავადებანი (რადიკულიტი, ფლექსიტი, ნევრიტი, სხვადასხვა ეტიოლოგიის პოლინევრიტი მწვავე პერიოდის გავლის შემდეგ, არამკაფიოდ გამოხატული ფსიქოგენური რეაქცია და სხვა).

4. ნივთიერებათა ცვლის დაავადებანი: ალიმენტური და ენდოკრინული სიმსუქნეების არამძიმე ფორმები, პოდაგრა და შარდმკვაა დიათეზი.

5. კვების დაქვეითება და მეორადი ანემია, რომლებიც გამოწვეულია მძიმე ავადმყოფობის ან ოპერაციის შემდეგ და სტაციონარულ მკურნალობას არ საჭიროებს.

6. ძვალ-სახსართა და მოტორულ ორგანოთა დაავადებანი: სახსრების რევმატული ანთება არამწვავე პერიოდში, სახსრების ინფექციური ანთება ტოქსიკური და ტრავმული წარმოშობისა (ართრიტები, ბურსიტები, ტენდოვავინიტები, მიოზიტები და სხვ.), ხერხემლის მალეების ქრონიკული დაავადებანი ტუბერკულოზური და არატუბერკულოზური ხასიათისა, ხერხემლის მალეების, მენჯ-ბარძაყის, მუხლისა და სხვა სახსრების ტუბერკულოზი, პერიფერიული და ლიმფური ჯირკვლების ტუბერკულოზი (დახურული ფორმა), ბრონქოადენიტები ჩაკირვის ფაზაში.

- 7. გინეკოლოგიური დაავადებანი: საშვილოსნოს გარსებისა და დანამატების ქრონიკული ანთება არატუბერკულოზური ხასიათისა.
- 8. კანის დაავადებანი.

უკუჩვენებანი

ფილტვების ტუბერკულოზის ღია და აქტიური ფორმები, გულ-სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებანი (დეკომპენსაციის პერიოდში), ნეფრიტები და ნეფროზები, ექსუდატური პლევრიტი და სხვა ისეთი დაავადებანი, რომელთათვისაც საერთოდ წინააღმდეგნაჩვენებია კურორტებზე მკურნალობა.

ზღვისპირა კურორტები

ქ. ბათუმი. იგი საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროს სხვა კურორტებთან შედარებით ყველაზე სამხრეთით მდებარეობს. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია ჩრდილო განედის 41°41' და აღმოსავლეთ გრძედის 41°39'. ბათუმს შორეული ისტორიული წარსული აქვს. მას ჯერ კიდევ ანტიკური ხანის მწერლები მოიხსენიებენ. უტყუარი ცნობები კი XVII საუკუნიდან გვაქვს.

XIX საუკუნის დასაწყისში ბათუმი ჯერ კიდევ სოფელს უფრო მიაგავდა, ვიდრე ქალაქს. მაშინ აქ 2.000-მდე კაცი ცხოვრობდა. ტერიტორიის დიდი ნაწილი ჭაობებით იყო დაფარული და მოხახლეობას მუსრს ავლებდა მალარია.

სამხედრო კორესპონდენტი ფრენკელი, აგრეთვე სხვა პირები მაშინდელი ბათუმის შესახებ სწერდნენ, რომ ქალაქში ბატონობს ანტისანიტარია და გავრცელებულია მრავალგვარი მძიმე გადამდები სნეულებანიო. ქალაქს აკრავს დაბურული ტყე, სადაც ბინადრობენ გარეული ღორები და სხვა ცხოველები, რომლებზეც დიდი გატაცებით ნადირობენ ქართველი თავადებიო.

ბათუმის, როგორც სამრეწველო ქალაქის განვითარება იწყება რუსეთის მფლობელობაში მისი გადასვლის შემდეგ (1878 წ.).

განსაკუთრებით სწრაფად იზრდება ქალაქი 1883 წლიდან, როდესაც იგი რკინიგზით დაუკავშირდა თბილისსა და ბაქოს.

ქ. ბათუმის სამეურნეო ცხოვრების ნამდვილი განვითარება კი აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ დაიწყო.

ახლა ქ. ბათუმი საქართველოს სსრ მესამე სამრეწველო ცენტრია,

სადაც აგებულია თანამედროვე ტექნიკის მიხედვით აღჭურვილი მრავალი საწარმო, აქ მუშაობენ აგრეთვე სამეცნიერო და კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებანი.

მსხვილი საწარმოებიდან აღსანიშნავია ბათუმის ნავთობგადასამუშავებელი, მანქანათსაშენი, გემთსაშენი და კოფეინის ქარხნები, საორთქლმავლო და სავაგონო დეპოები და სხვ.

ბათუმში საკმაოდ მძლავრადაა განვითარებული კვების მრეწველობა. მთელი დატვირთვით მუშაობს ხორცის კომბინატი, რძის, თევზისა და საკონსერვო ქარხნები, საკონდიტრო და თამბაქოს ფაბრიკები; გაიზარდა მსუბუქი მრეწველობის, სამკერვალო, ფეხსაცმლის, მომთუთიებელი და სხვა საწარმოები.

ბათუმის, როგორც სამრეწველო ქალაქისა და რესპუბლიკის კულტურული ცენტრის განვითარებას დიდად შეუწყო ხელი საზღვაო ტრანსპორტმა.

შავი ზღვის კავკასიის სანაპიროზე ბათუმი თავისი ბუნებრივი მონაცემებით ერთ-ერთ საუკეთესო ნავსადგურად ითვლება. ბათუმის ყურეში გემების შესვლა შესაძლებელია წლის ყოველ დროსა და ყოველგვარ ამინდში. ტვირთბრუნვის მიხედვით ის მსოფლიო მნიშვნელობის ნავსადგურია.

აჭარის შავი ზღვის საკურორტო ზონაში შემოდებულია აგრეთვე ახლო მიმოსვლის საზღვაო მარშრუტები: ბათუმი — მახინჯაური, ბათუმი — მწვანე კონცხი და ბათუმი — ქობულეთი. ამ სანაპირო მარშრუტებს ემსახურება ბათუმის გემთსაშენ ქარხანაში აგებული მცირე წყალწყვის კომფორტაბელური თბომავლები.

ბათუმის სანაპიროს პანორამა ერთ-ერთი ულამაზესია მსოფლიოში. მას საკმაოდ ვრცლად და მოხდენილად აღწერს გასული საუკუნის მიწურულში მრავალ უცხო ქვეყანაში ნამყოფი ექიმი ტრიანტაფილიდი. უმეტესად, გადმოგვცემს იგი, ბათუმის სანაპირო ზოლი მთიანიაო, მთები თხდათან ეშვება ზღვისაკენ და ალაგ-ალაგ ლაყვარდოვან ზღვაში ქმნის ამწვანებულ კონცხებს, რომელთა შორის ნაირფერად გადაშლილა ველები და ბორცვები. აქ ბუნებას ერთიმეორესთან პარმონიულად დაუკავშირებია რივიერას სილამაზე და შვეიცარიის სილიადე. აქედან ჩანს ცის ტატნობთან შერწყმული ზღვის შორეთი, მუდამ ბრჭყვიალა ფერებით შეზავებული; როცა ნაპირებიდან მთებს ვუტკებრით, მოჩანს მთების ნაკვეთები და ნაპირიდან 300 ვერსით დაშორებული კავკასიონის ქედის ჭაღარა მწვერვალები. ყველაფერი ეს ამ სანაპიროს ანიჭებს ულამაზეს შეხატულობას მთელ მსოფლიოში. სამწუხაროდ, ეს ქვეყანა ჯერ კი-

დევ არ შეუსწავლია რუსეთს, მაგრამ, უეჭველია, ეს მხარე ახლო მომავალში დიდად გაითქვამს სახელსო.

ქ. ბათუმს კიდევ მეტად ალამაზებს მისი მოედნები, პარკები და სკვერები, ქალაქის ქუჩებს გასდევს მარადმწვანე დეკორატიული მცენარეები და ნაირფერი ყვავილებით შემკული გაზონები.

ქალაქის მშენებაა ი. ბ. სტალინის სახელობის კულტურისა და დასვენების ზღვისპირა პარკი.

კულტურისა და დასვენების ახლანდელი ზღვისპირა პარკის (ყოფილი ზღვისპირა ბულვარი) გაშენება 1881 წ. დაიწყო. მაშინ მისი ფართობი 8 ჰექტარს შეადგენდა, ახლა კი 20 ჰექტარზე მეტია. პირველ ხანებში პარკი ვიწრო ზოლად გასდევდა ზღვის სანაპიროს, მაგრამ დროთა განმავლობაში მდ. ჭოროხის მიერ ჩამოტანილი ნაშალი მასალის დაღეჭვის შედეგად პარკის სიგანემ საგრძნობლად მოიმატა (სანაპირო პარკის გასწვრივ ყოველწლიურად 2-4 მეტრს მატულობს). აქ გაშენებულია სუბტროპიკული და ტროპიკული მცენარეები, დეკორატიულ ნარგავთა მრავალი სახეობა — ნარინჯისფერი ინდური კანები, მარაოსებრი პალმები, მაგნოლიები, კეთილშობილი დაფნა, ვარდის ბუჩქები და სხვ.

ზღვისპირა პარკი თავისი მრავალფეროვანი დეკორატიული მცენარეულობითა და ყვავილებით მაღალ ესთეტიკურ შთაბეჭდილებას ახდენს ადამიანზე.

პარკის ერთ კუთხეში აგებულია კაპიტალური შენობა ზღვის თბილი აბაზანებისათვის, რომელიც მთელი წლის მანძილზე ემსახურება ათასობით ადგილობრივსა და ჩამოსულ დამსვენებელს. აქვეა კეთილმოწყობილი პლაჟი და სპორტული მოედნები.

ქ. ბათუმის მეორე კეთილმოწყობილი დასასვენებელი ადგილია ვ. ი. ლენინის სახელობის პიონერთა და მოსწავლეთა პარკი, რომელიც 20 ჰექტარზეა გაშლილი. პარკში მდებარე „პიონერის ტბაზე“ მოსწავლეები დაასრიალებენ აფრიან ნაგებსა და წყლის ველოსიპედებს, დააცურებენ სპეციალურად მათთვის აგებულ თბომავალ „პიონერს“.

პიონერთა პარკში გაშენებულია პატარა ფიზკულტურული ქალაქი. აქვეა მასობრივ თამაშობათა, დასასვენებელი და ზოოლოგიური კუთხეები, მწვანე თეატრის შენობა, დახურული სამკითხველო-პავილიონი და სხვ. ბათუმის პიონერთა პარკი მოსწავლეთა კულტურული დასვენებისა და გართობის ერთ-ერთი საყვარელი ადგილია.

ბათუმში არის კეთილმოწყობილი ტურისტული ბაზა და სასტუმროები, რომლებითაც ფართოდ სარგებლობენ ჩამოსული დამსვენებლები; ქალაქში გახსნილია დიეტური სასადილო.

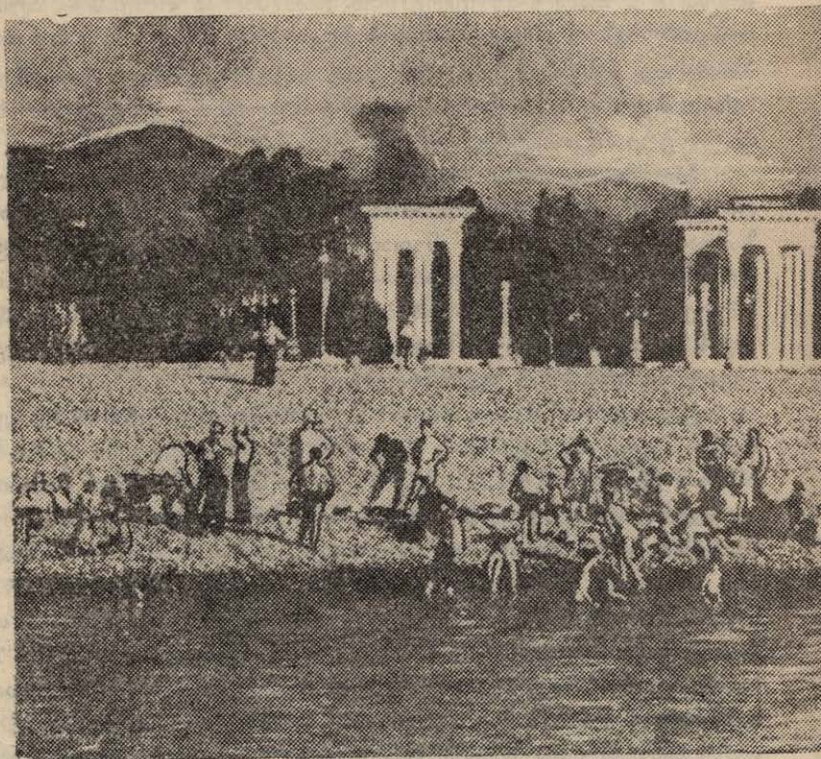
ამჟამად დიდი სამუშაოები მიმდინარეობს ქალაქის შემდგომი კეთილმოწყობისათვის. წარმოებს ზღვისპირა პარკის გაფართოება, ახალი პარკებისა და სკვერების გაშენება; ქუჩები ახალი ნარგავებით ივსება. გათვალისწინებულია ქალაქის გარეუბანში კანალიზაციის გაყვანა და ახალი წყალსადენის მშენებლობა; უნდა აიგოს აგრეთვე ერთი 200-ადგილიანი სასტუმრო-პანსიონატი, ერთი დასასვენებელი სახლი (200 საწოლით), ზღვის თბილი აბაზანების ახალი შენობა (100 აბაზანით) და ზამთარში საცურაო აუზი (220 კაცი-სათვის). ახლო მომავალში განზრახულია მშრომელთა მასობრივი დასვენებისათვის „ბათუმის მთაზე“ მოეწყოს დიდი პარკი, რომელიც საბაგირო გზით დაუკავშირდება ზღვისპირა პარკს. ზღვის ნაპირას, პიონერთა პარკის მეზობლად, აიგო 300-ადგილიანი ტურისტული ბაზის შენობა; დამთავრდა ბათუმ-ქობულეთის გზატკეცილის კაპიტალური რეკონსტრუქცია.

ბათუმის კლიმატი ნოტიო სუბტროპიკულია, საშუალო წლიური ტემპერატურა უდრის $+15^{\circ}$. ზაფხული ცხელი და ტენიანია, ზამთარი — თბილი და შედარებით მშრალი. აქ გაბატონებულია დღეღამური ბრიზები: დღისით — ზღვიდან ხმელეთისაკენ, ღამით — ხმელეთიდან ზღვისკენ. ბრიზები, რომლებიც ასუფთავებს და აგრილებს ჰაერს, ძლიერდება ზღვასა და ხმელეთს შორის ტემპერატურის სხვაობის ზრდასთან დაკავშირებით.

ქ. ბათუმში ქარის საშუალო წლიური სიჩქარე უდრის 1,6 მეტრს წამში, ნალექები 2400 მმ-ს შეადგენს. წვიმიანი დღეები აქ საკმაოდ ხშირია (წელიწადში 150), მაგრამ ეს არ ზღუდავს ზღვის სანაპიროს კლიმატით სარგებლობას, რადგან ნალექი უმეტესად კოკისპირული წვიმების სახით მოდის და ხანმოკლეა, ამასთან, ქვიშნარი ნიადაგი ისე სწრაფად ისრუტავს წყალს, რომ წვიმის მოსვლიდან 15-20 წუთის შემდეგ მიწა შრება და ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ქალაქი ხელოვნურად მორწყეს. მზის წლიური დასხივება 1852 საათს უდრის; ზღვის წყლის ტემპერატურა ივნისიდან ოქტომბრამდე საშუალოდ $+23,8^{\circ}$. შავი ზღვის სანაპიროს კურორტებიდან აქ ყველაზე ხანგრძლივია ზღვაში ბანაობის სეზონი (მაისის მეორე ნახევრიდან ოქტომბრის ბოლომდე).

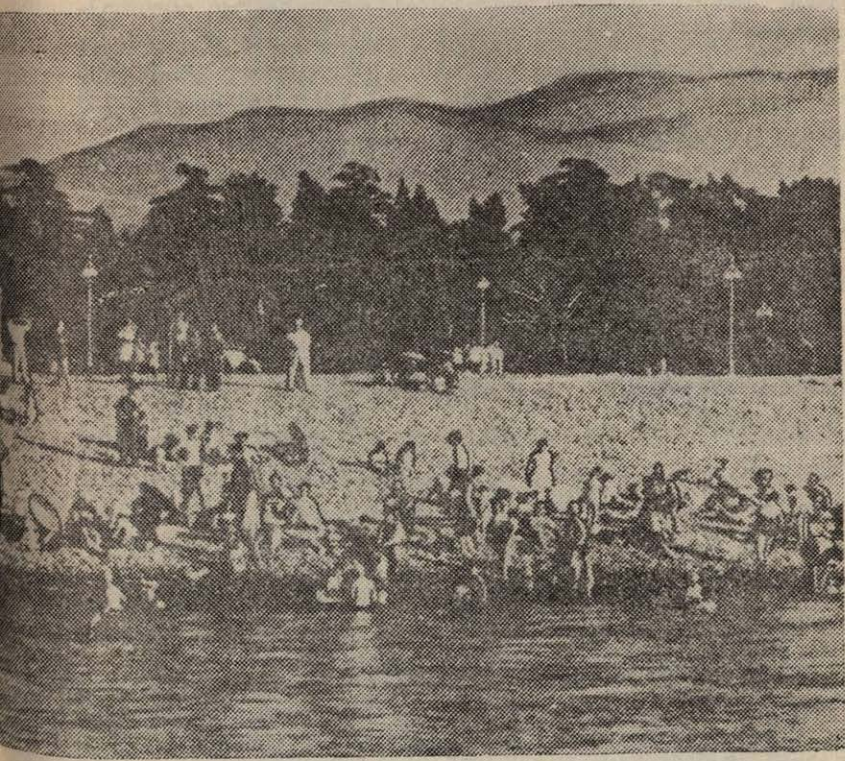
ტროპიკული ქვეყნების ფლორის გამოჩენილი მკვლევარის პროფ. ა. ნ. კრასნოვის შეხედულებით, ბათუმის მხარეში ისეთი კლიმატია, რომლის მსგავსი ევროპის არც ერთ ქვეყანაში არ გვხვდება.

ამ კლიმატში გაერთიანებულია ზაფხულის საკმაოდ მაღალი ტემპერატურა, რომელიც ამწიფებს საზამთროს და ყურძენს, და ზედმიწევნით თბილი ზამთარი. ზღვისკენ მიქცეულ დაქანებულ ბორცვებზე, რომლებიც არც ისე შორსაა მისგან, ყინვები 0°-ზე დაბლა იშვიათია. ბევრ ალაგას ყინვები 4°-ზე მეტი თითქმის არ იცის და მცენარეთა ზრდა არ წყდება ზამთრის ყველაზე ცივ თვეებშიაც კი. მრავალი მცენარე აქ ზამთარში ყვავილობს. ამ თანაბარ ტემპერატურასთან ერთად ბათუმის მხარეში წლის განმავლობაში ადგილი აქვს უხვ ნალექს. ეს არ არის ყველაზე უფრო წვიმიანი მხარე რუსეთისა, სადაც წლიური ნალექი ზოგჯერ 3000 მმ-ს უღრის,

ქ. ბათუმის ი. ბ. სტალინის

მაგრამ აქაური ჰავა მუდამ გაუღენთილია ტენით; ნამი, შეიძლება ითქვას, არასოდეს არ სცილდება მიწას და მცენარეულობა თითქოს მოთავსებულია მარადიულ ორანჟერააში. ასეთი თვისება ევროპის არც ერთ კუთხეს არა აქვს, არც რომელიმე ადგილს რუსეთის ევროპულ ნაწილში. ევროპის სამხრეთით, ყბადღებულ რივიერაში, სადაც ნალექები წლის ყველაზე ცივ დროში — ზამთარში ზრდ-განვითარების ისეთ საშუალებას არ აძლევს მცენარეებს, როგორც აქ. ზაფხული გამოირჩევა სიმშრალით და მცირე ნალექებით. ტბების სანაპიროები შვეიცარიაში, სამხრეთ-დასავლეთ ინგლისში, ბისკაის სანაპირო საფრანგეთსა და ესპანეთში, თუმცა მდიდარია ნამით, მაგრამ იქ ტემპერატურა გაცილებით უფრო დაბალია, ვიდრე ჩვენთან. იმ ადგილებს შეიძლება ნაწილობრივ შევადაროთ კავკასიის შავი

ზღვისპირა პარკი. პლაჟი.

ზღვისპირეთის ზოგიერთი ადგილი: სოჭი, ვაგრა, სოხუმი, მაგრაშ არა ბათუმი. მცენარეთა გავრცელების პირობები იმ ადგილებში გაცილებით უფრო არახელსაყრელია, ვიდრე ბათუმშიო.

ატმოსფერული ნალექები ბათუმში მეტია, ვიდრე შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროს სხვა რომელიმე რაიონში. ეს იმით აიხსნება, რომ პონტისა და აჭარის მთების მწვერვალები აცივებენ დასავლეთისა და სამხრეთ-დასავლეთის ქარებით მოტანილ წყლის ორთქლს, რომელიც შემდეგ უხვად ჩამოწვიმს.

ბათუმის ნიადაგი მეტად ფაშარი და ფორიანია, რის გამოც წვიმების შემდეგ წყალს სწრაფად ისრუტავს. ეს კი ხელს უწყობს ჰაერისა და ნიადაგის გასუფთავებას. მტვერი და ჭუჭყი ქვაფენილებზე არ რჩება და ქუჩები მუდამ სუფთად გამოიყურება.

ბათუმში ორი-სამი დღის განმავლობაში შეიძლება მოვიდეს იმდენი ნალექი, რამდენსაც სსრ კავშირის ზოგიერთ ადგილას ნახევარი წელიწადი დასჭირდებოდა. ყველაზე მეტი ნალექი იცის სექტემბერ-ნოემბერში, ყველაზე ნაკლები — მაისში.

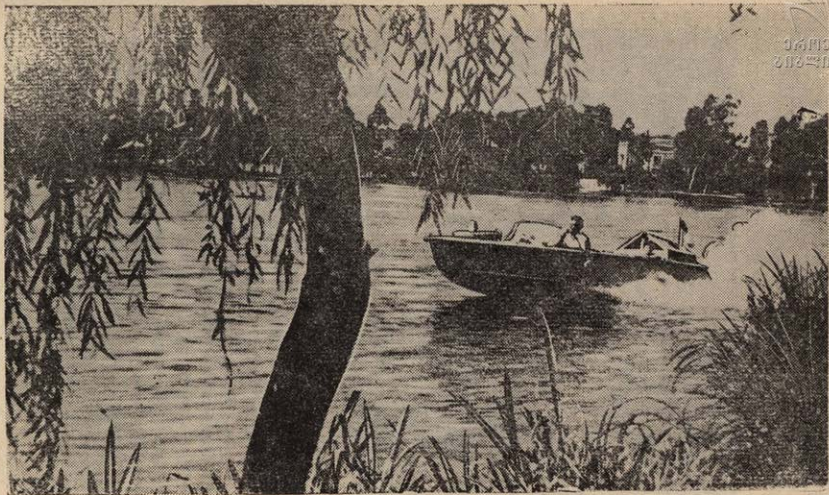
ბათუმს, როგორც ქალაქ-კურორტს, აქვს საუცხოო პლაჟი, რომელიც ნავსადგურთან იწყება და მდ. ჭოროხის შესართავამდე აღწევს. იგი უმეტესად საშუალო და მსხვილი კენჭებითაა მოფენილი, და მზის აბაზანების მისაღებად ძალზე მოსახერხებელია.

დღისით პლაჟზე ხანგრძლივად ყოფნას ხელს უწყობს სანაპიროზე გამუდმებით მქროლავი ბრიზები, განსაკუთრებით გაზაფხულ-ზაფხულობით. ბრიზები, გარდა იმისა, რომ აგრილებს ჰაერს, მას დიდი ჰიგიენური მნიშვნელობაც აქვს, იგი მტვრისა და მიკრობებისაგან წმენდს სანაპირო ზოლს.

ზაფხულის ყველაზე ცხელ თვეებშიც კი (ივლისი, აგვისტო) ზღვიდან მონაბერი ბრიზები ისეთ გუნება-განწყობილებაზე აყენებს ავადმყოფებს, რომ ისინი არ უჩივიან ჰაერის დახუთულობას. ცხელ ამინდში, როცა ტემპერატურა $+60^{\circ}$ აღწევს, პლაჟზე დამსვენებლები სიცხეს ნაკლებად გრძნობენ.

სანაპიროზე ქარის საშუალო წლიური სიჩქარე წაშში 1,9 მეტრს არ აღემატება, რაც ჰიგიენისტთა დასკვნით, დადებითად მოქმედებს ადამიანზე და სასაიამოვნო შეგრძნებას იწვევს.

ზაფხულობით ბათუმში უმეტესად დასავლეთის, სამხრეთისა და ჩრდილო-დასავლეთის მშრალი და თბილი ქარები ქრის. ყველა-

ბათუმის ვ. ი. ლენინის სახელობის პიონერთა პარკი

ზე ზშირია სამხრეთ-დასავლეთის ქარები, რომლის ტემპერატურა შემოდგომის ბოლომდე შედარებით მაღალია.

ბათუმში თოვლის საფარველი მეტად არამდგრადია, სულ რამდენიმე საათს ან იშვიათად 2-3 დღეს სძლებს.

ბათუმის სანაპირო ლამაზია ყოველთვის, ზამთრის თვეებშიაც კი; როდესაც მწვერვალებზე თოვლს დადებს, ბათუმის მიდამოებში ვარდები და კამელიები ყვავიან.

კლიმატური მოვლენების მიხედვით, აქ ყველაზე კარგი დრო შემოდგომაა. გასული საუკუნის მიწურულში ექიმი კრასოვსკი სწერდა, რომ არც ერთ სამხრეთის კლიმატურ სადგურში არ იცის ისეთი თბილი და მომხიბლავი შემოდგომა, როგორც ბათუმში.

საკურორტო სეზონი ბათუმში მთელ წელიწადს გრძელდება. სამკურნალო ფაქტორებია: თბილი და ტენიანი სუბტროპიკული კლიმატი, ლამაზი ბუნებრივი ლანდშაფტი და სხვ.

ბათუმი თავისი კარგი კლიმატური პირობებითა და შესანიშნავი პლაჟით საუკეთესო ზღვისპირა საკურორტო ქალაქად ითვლება.

მახინჯაური. მახინჯაური ზღვისპირა კლიმატურ-ბალნეოლოგიური კურორტია. იგი მდებარეობს ყარაღერეს და მწვანე კონცხებს შორის, ბათუმიდან 6 კმ-ის დაშორებით. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია ჩრდილო განედის 41°41' და აღმოსავლეთ გრძედის 41°40'.

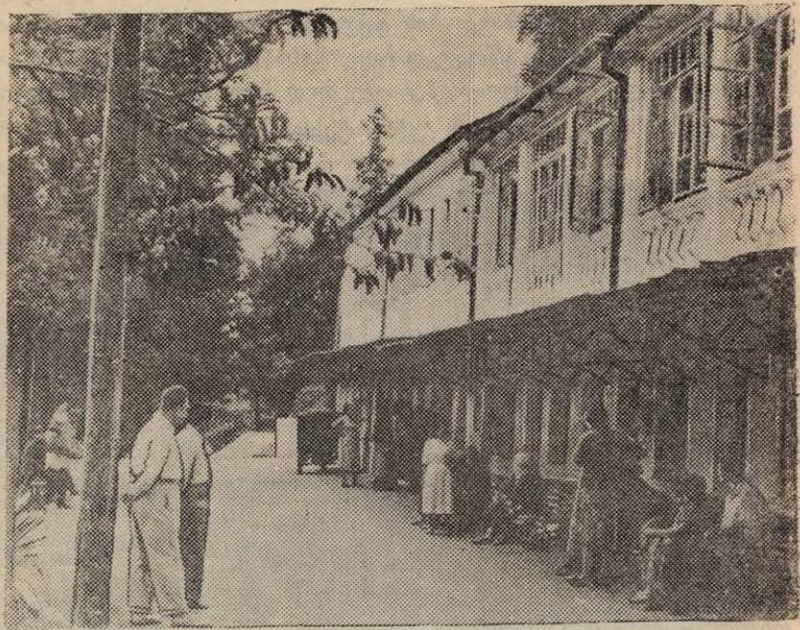
მახინჯაური ქ. ბათუმსა და აჭარის სხვა ზღვისპირა კურორტებს უკავშირდება საავტომობილო, სარკინიგზო და საზღვაო ტრანსპორტით. მისი სიმაღლე სანაპიროს მახლობლად ზღვის დონიდან 15-25 მეტრს უდრის, შემდგომ ზემოთ მიიწევს და 1000-1300 მეტრამდე აღწევს; ეს კი საშუალებას იძლევა მოეწყოს აქ ზღვისა და მთის ჰავის კომბინირებული კლიმატური სადგურები.

მახინჯაური ჩაფლულია მწვანე პარკებსა და ბაღებში, მას აკრავს მეტად სუფთა და მოხერხებული პლაჟი.

მდ. საკალმახოს ხეობაში გამოდის თერმული გოგირდწყალბადიანი წყარო, რომელიც მცირე რაღიაქტივობითა და სუსტი მინერალიზაციით ხასიათდება. ამ წყაროს ბაზაზე გახსნილია 50-საწოლიანი პანსიონატი, რომელიც სეზონურად (მაისიდან ნოემბრამდე) მუშაობს.

მახინჯაურის, ისე როგორც აჭარის სხვა ზღვისპირა კურორტების კლიმატი საერთოდ ტენიანი და სუბტროპიკულია, მაგრამ იგი მაინც განსხვავდება მის მეზობლად მდებარე კურორტებისაგან.

აჭარის ზღვის სანაპირო კურორტების ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისებაა ის, რომ მათ ერთმანეთთან სიახლოვის მიუხედავად, ახასიათებთ განსხვავებული მიკროკლიმატი, რაც ერთგვარ უპირატესობას ანიჭებს შავი ზღვის სანაპიროს სხვა კურორტებთან შედარებით.

მახინჯაურის გოგირდის აბაზანების შენობა

მახინჯაურის წლიური საშუალო ტემპერატურა $+12,4^{\circ}$ უდრის, ნალექების წლიური ჯამი კი 2699 მმ-ს. ყველაზე მეტი ნალექი მოდის სექტემბერში, ყველაზე ნაკლები — მაისში; წვიმები აქ კოკისპირული ხასიათისაა.

ბათუმთან შედარებით, მახინჯაურში ზამთარი თბილია, ზაფხული კი გრილი. მრავალი მცენარე, რომლებიც ბათუმში მაინცდამაინც ვერ იზრდება, მახინჯაურში კარგად ხარობს, ასეთებია, მაგალითად, გარდენია, კამელია და სხვ. ეს იმიტ აიხსნება, რომ მახინჯაური დაცულია მთებიდან წამოსული ცივი ქარებისაგან, ჭოროხის ხეობიდან რომ შემოიჭრებიან და ხშირად ბათუმამდე აღწევენ ხოლმე.

ზაფხულობით მეტ სიგრილეს ხელს უწყობს შედარებით მთავარიანი მდებარეობა, მდიდარი მცენარეულობა და ცვალებადი ბრიზები, რომლებიც აქ უფრო ძლიერია, ვიდრე ბათუმში. რაც შეეხება ტენიანობას, იგი ბათუმში მეტია, ვიდრე მახინჯაურში, ამიტომ ზამთრობით სიცივის შეგრძნება აქ ნაკლებია. ბათუმთან შედარებით ნაკლებ ტენიანობას განაპირობებს მახინჯაურის რელიეფი; მთავარიანი მდებარეობის გამო, აქ გუბეები და ტბები არ არის, წვიმის ღვარები სწრაფად ჩაედინება ზღვაში.

ბათუმიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდებარე აჭარის ზღვისპირა კურორტებს კიდევ ის უპირატესობა აქვთ, რომ იქ ზღვის წყალი უფრო სუფთაა, ვიდრე ბათუმის სანაპიროებთან, რომელსაც (განსაკუთრებით დიდი წვიმების დროს) აბინძურებს ნავთობგადასამუშავებელი ქარხნის პროდუქციის ნარჩენები. გარდა ამისა, მახინჯაურს ნაკლებად აღწევს მდინარე ჭოროხის დინება და ვერ ამცირებს ზღვის წყლის მარილიანობას.

მახინჯაური მდიდარია კეთილმოწყობილი მარადმწვანე პარკებით. კურორტის ცენტრში გაკეთდა დიდი მოედანი, აშენდა კინოთეატრი, კაფე-რესტორანი და სხვა კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დაწესებულებანი.

აქ მუშაობს ოთხი დასასვენებელი სახლი, ერთი პანსიონატი და ერთი სანატორიული ტიპის ბავშვთა ბაღი.

ახლო მომავალში გათვალისწინებულია კურორტ მახინჯაურის ცენტრის რეკონსტრუქცია. მალე დამთავრდება ჰიდროგეოლოგიური ღრმა საძიებო სამუშაოები, რის შედეგადაც მნიშვნელოვნად გაიზრდება გოგირდიანი წყაროს დებიტი. აქვე აშენდება 100-საწოლიანი ბალნეოლოგიური პანსიონატი და 200-ადგილიანი სასტუმრო-პანსიონატი, დამთავრდება აგრეთვე დასასვენებელი სახლის „მზიურის“ რეკონსტრუქცია და გაფართოვდება დასასვენებელი სახლი „ნარინჯი“.

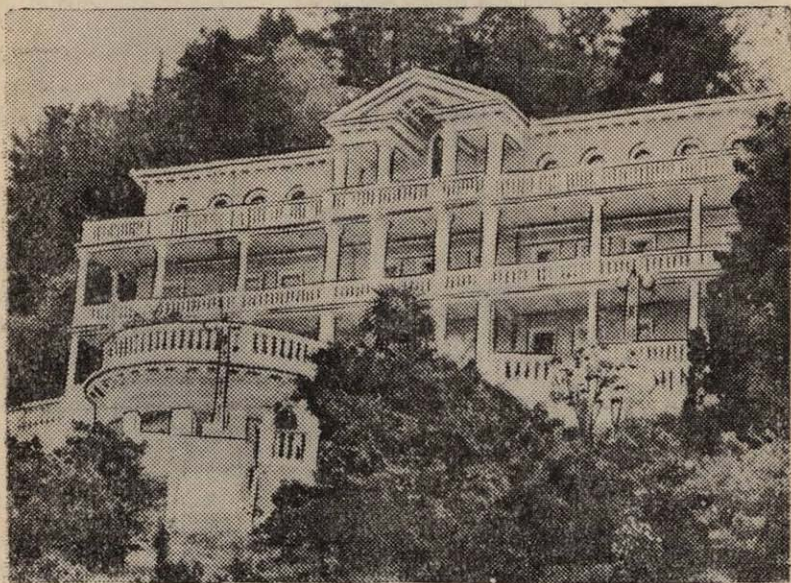
მახინჯაურში საკურორტო სეზონი მთელი წლის განმავლობაში გრძელდება.

მწვანე კონცხი. მწვანე კონცხი რესპუბლიკური მნიშვნელობის ზღვისპირა ჭლიმატური კურორტია, ქ. ბათუმიდან დაშორებულია 9 კილომეტრით, ბათუმსა და მეზობლად მდებარე კურორტებს უკავშირდება რკინიგზით და შარავზებით, აგრეთვე ზღვით. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია ჩრდილო განედის 41°42' და აღმოსავ-

ლეთ გრძედის $41^{\circ}44'$, იგი ზღვის დონიდან 70-92 მეტრზე მდებარეობს.

მწვანე კონცხი ერთ-ერთი ულამაზესი კუთხეა შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროზე. მისი სამკურნალო ფაქტორებია: სუბტროპიკული კლიმატი, ზღვა, მცხუნვარე მზე და ულამაზესი ლანდშაფტი.

მწვანე კონცხის კლიმატი ტენიან-სუბტროპიკულია, საშუალო წლიური ტემპერატურა $+13,8^{\circ}$ უდრის. აქ ყველაზე თბილი თვის — აგვისტოს საშუალო ტემპერატურა $+21,9^{\circ}$ შეადგენს, ხოლო ყველაზე ცივი თვის — იანვრისა $+6^{\circ}$. მახინჯაურთან შედარებით

მწვანე კონცხი. სანატორიუმი „აჰარა“.

მწვანე კონცხზე 1-2 გრადუსით მეტი სითბო იცის; ნალექების რაოდენობა (2504 მმ) მეტია, ვიდრე ბათუმში, ხოლო ნაკლები, ვიდრე მახინჯაურში. წვიმები აქაც კოკისპირული ხასიათისაა და მეტი სექტემბერში მოდის, ნაკლები — მაისში. მზის ნათების ხანგრძლიობა წელიწადში 1930 საათს შეადგენს (ივნისში — 223 საათი, იანვარში — 101 საათი).

შავი ზღვის აჰარის სანაპიროზე ნისლიანი ღღეები მერყეობს

6-დან (ჩაქვი) 20-მდე (ბათუმი). მწვანე კონცხზე კი წელიწადში საშუალოდ 14 ნისლიანი დღე იცის.

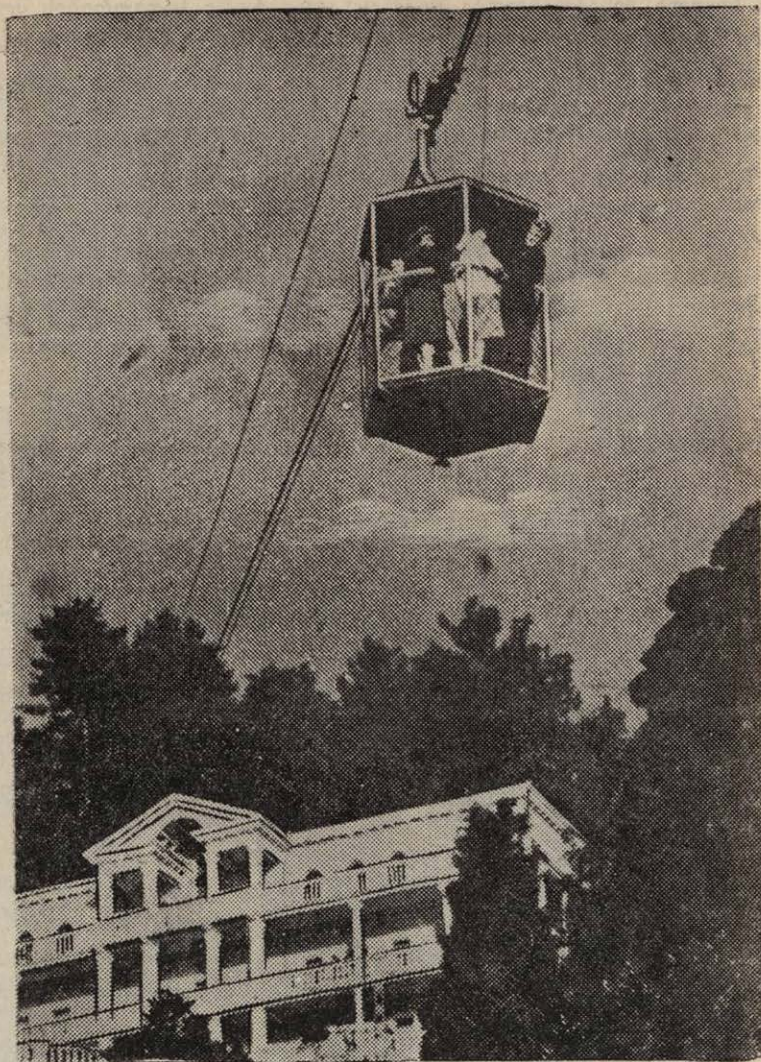
მწვანე კონცხის ამ მიკროკლიმატურ პირობებს განსაზღვრავს მისი გეოგრაფიული მდებარეობა. შედარებით ნაკლებად მოქმედებს ზღვისპირა ქარები და მზის რადიაციაც უფრო ძლიერია. აქ გაშენებულია მსოფლიო მნიშვნელობის ბოტანიკური ბაღი, რომელიც 1912 წ. დაარსდა ცნობილი რუსი გეოგრაფისა და ბოტანიკოსის ა. ნ. კრასნოვის ინიციატივით. ბაღს 100 ჰექტარზე მეტი უჭირავს. მას აქვს კავკასიის, ახალი ზელანდიის, ავსტრალიის, ჰიმალაის, ჩინეთის, იაპონიის, მექსიკის, ჩრდილო აფრიკის, სამხრეთ ამერიკისა და ხმელთაშუა ზღვის განყოფილებები. იგი გაშენებულია ლანდშაფტურ-გეოგრაფიულ პრინციპზე და წარმოდგენას გვაძლევს არა მარტო მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მცენარეულობაზე, აგრეთვე მათ ლანდშაფტებზედაც. ბოტანიკურ ბაღში 1300-ზე მეტი სახეობის მცენარეა, რომელთა შორის 70 სახე საბჭოთა კავშირისათვის უნიკალურია. აქ ვხვდებით წითელ და ტექტონის ხეებს, ბანანს, ქინაქინის ხეს და სხვა ეგზოტურ მცენარეებს.

ბათუმის ბოტანიკური ბაღი სამეცნიერო-კვლევითს მუშაობასთან ერთად დიდ კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობასაც ეწევა. ბაღს ყოველწლიურად ათვალიერებს ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსული 100 ათასამდე ტურისტი, დამსვენებელი და სხვ.

მწვანე კონცხზე განლაგებულია კეთილმოწყობილი სანატორიუმები, დასასვენებელი სახლები და სხვა საზოგადოებრივი დაწესებულებანი. სანატორიუმებთან გახსნილია სამკურნალო კაბინეტები, რომლებიც აღჭურვილი არიან უახლესი დიაგნოსტიკური და სამკურნალო აპარატებით; იმ ავადმყოფ-დამსვენებლებისათვის, რომლებსაც აკრძალული აქვთ ზღვაში ბანაობა, მოწყობილია ზღვის თბილი აბაზანები.

მწვანე კონცხზე გამართულია აგრეთვე 400-საწოლიანი ტური-სტული ბაზა, რომელიც სეზონურად (6 თვე) მუშაობს და წელიწადში 11 ათასზე მეტ ტურისტს ემსახურება.

დამსვენებელთა საზღვაო ტრანსპორტით უკეთ მომსახურების მიზნით აქ აშენდა კაპიტალური ნავმისადგომი საკურორტო თბომა-ვლებისათვის, რომლებითაც დამსვენებლები მგზავრობენ მწვანე კონცხის მეზობლად მდებარე ზღვისპირა კურორტებზე. 1959 წლი-დან საექსპლოატაციოდ გადაეცა საბაგრო გზა. იგი სანატორიუმ

საბავშვო გზა მწვანე კონცხზე

„აჭარის“ ზემო კორპუსს აკავშირებს კურორტის ცენტრთან და პლაჟთან.

ახლო ხანში სანატორიუმ „აჭარასთან“ აშენდება კლუბი და სასადილო, მოეწყობა სამედიცინო პლაჟი და სხვ.

მწვანე კონცხის ადგილმდებარეობამ და ბუნებრივმა პირობებმა სრული შესაძლებლობა შექმნეს კლიმატური სადგურების მოსაწყობად. აქ გაბატონებული ზღვისა და მთის ჰაერი გამაჯანსაღებლად მოქმედებს მთელ რიგ დაავადებებზე.

ციხისძირი. ციხისძირი მდებარეობს ჩაქვსა და ქობულეთს შორის, ბათუმიდან 19 კმ-ის დაშორებით, მისგან ჩრდილო-აღმოსავლეთით. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია ჩრდილო განედის $41^{\circ}45'$ და აღმოსავლეთ გრძედის $41^{\circ}46'$, სიმაღლე ზღვის დონიდან 60-90 მ.

კურორტი ციხისძირი გაშენებულია ციხისძირის მაღლობებზე, რომლებიც ციცაბოდ ეშვებიან ზღვაში და ქმნიან ციხისძირის კონცხს. მას სამხრეთით ესაზღვრება სოფ. ბუქნარი, ჩრდილოეთით — სოფ. ბობოყვათი.

ზღვაში შეჭრილი კონცხი პლაცს ორად ყოფს — სამხრეთ და ჩრდილო ნაწილად. სამხრეთი პლაცე საკმაოდ ფართოა, თან ქვიშიანი, მზეც ხანგრძლივად დაჰნათის. ამ ადგილებში სანაპირო ღრმაა და საბანაოდ მხოლოდ მოკუთრავეთათვის გამოსადეგი. სამხრეთი პლაცე კარგია სოლარიუმის მოსაწყობად, რადგან ეს მიდამო შემოფარგლულია კლდეებით და ქარის მოძრაობაც ნაკლებია, მზე კი — უფრო მცხუნვარე. ჩრდილოეთი პლაცე სოლარიუმისათვის ნაკლებად გამოსადეგია, მაგრამ მას სხვა უპირატესობა აქვს: აქ ნაპირები უფრო თხელია და ბანაობა ყველასათვის მისაწვდომი.

ციხისძირის მაღლობიდან კარგად მოჩანს ზღვის სანაპიროები ბათუმიდან ფოთამდე. მაღლობებს შორის არის ტაფობებიც, სადაც გაშენებულია დასასვენებელი სახლები. კურორტი მდიდარია მარადმწვანე წიწვიანი და სუბტროპიკული მცენარეულობით.

ციხისძირის ჰავა, ისე როგორც მწვანე კონცხისა, ზღვისა და მთის ჰაერის ნარევეს წარმოადგენს. აქ ზაფხულობით უფრო გრილა, ვიდრე ბათუმში და მახინჯაურში, ზამთარში კი უფრო თბილა.

ციხისძირში წლიური საშუალო ტემპერატურა $+14,8^{\circ}$ უდრის, აქედან ყველაზე ცივი თვის — იანვრის საშუალო ტემპერატურა $+7,5^{\circ}$, ხოლო ყველაზე ცხელი თვის — აგვისტოსი $+23,3^{\circ}$.

ციხისძირში შედარებით მაღალი საშუალო თვიური ტემპერატურა იმით აიხსნება, რომ იგი მდებარეობს სამხრეთული ექსპოზიციის მთის კალთებზე, რაც განაპირობებს მზის ნათების ხანგრძლიობას. აქ სხივები ფერდობებს მზის ჩასვლის მომენტშიც კი პერპენდიკულარულად ეცემა და ჰაერი მიწის ზედაპირიდან სითბოს მეტი რაოდენობით იღებს.

კურორტი ციხისძირი. დამსვენებელთა ჯგუფი.

აჭარის ზღვისპირა კურორტებიდან ყველაზე მეტი ნალექი ციხისძირზე მოდის (საშუალოდ 2709 მმ). წვიმები აქაც კოკისპირული ხასიათისაა. ყველაზე მეტი ნალექი ნოემბერში იცის (344 მმ), ყველაზე ნაკლები — მაისში (86 მმ); თოვლის საფარველი შედარებით ღრმაა.

ნალექების სიუხვე ციხისძირის გეოგრაფიული მდებარეობით აიხსნება. ეს დაკავშირებულია სამხრეთ-დასავლეთიდან შემოჭრილი ჰაერის ცივ და ტენიან მასებთან, აგრეთვე ციხისძირის სამხრეთულ ექსპოზიციასთან, რაც ხელს უწყობს ძლიერი აღმავალი დინების განვითარებას — კონვექციას. ამის შედეგად იქმნება ბუნებრივად ხელსაყრელი პირობები თავსხმა წვიმებისათვის.

ციხისძირში ავადმყოფები მთელ წლის განმავლობაში იგზავნებიან, უმთავრესად მაისიდან ნოემბრის ბოლომდე; განსაკუთრებით კარგია აქ შემოდგომა.

ციხისძირის სამკურნალო ფაქტორებიდან აღსანიშნავია სუბტროპიკული კლიმატი, მთისა და ზღვის შეზავებული ჰაერი, უხვი მზე, თბილი ზღვა და მდიდარი მცენარეულობა.

აქ, მწვანით შემოსილ ბალ-პარკებში, ოთხი დასასვენებელი სახლი და ერთი ტურისტული ბაზა მუშაობს.

დამსვენებლებსა და ტურისტებს ემსახურება აგრეთვე კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დაწესებულებანი. განზრახულია ორი საბაგრო გზის აგება, რომლებიც დასასვენებელ სახლებს „ნავსა“ და „ციხისძირს“ დააკავშირებს პლაჟთან. კურორტის ზონაში მოწყობილია ლიმონარიუმი, გაშენებულია ჩაისა და სუბტროპიკულ კულტურათა დიდი საბჭოთა მეურნეობა და სხვ.

ქობულეთი. აჭარის ზღვისპირა კურორტებიდან თავისი გეოგრაფიული და კლიმატური პირობებით გამოირჩევა ქობულეთი, რომელიც მდებარეობს აჭარის ზღვის სანაპიროს ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, მდინარეებს — ჩოლოქსა და კინტრიშს შორის. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია ჩრდილო განედის $41^{\circ}48'$ და აღმოსავლეთ გრძედის $41^{\circ}55'$. ქობულეთი ბათუმიდან დაშორებულია რკინიგზით — 24 კმ-ით და გზატკეცილით — 33 კმ-ით.

ქობულეთი იყოფა ორ ნაწილად — ქალაქად და კურორტად. რეკონსტრუქციის გენერალური გეგმით, კურორტისათვის გამოყოფილია 10 კმ სიგრძისა და საშუალოდ 530 მ სიგანის ზღვისპირა ზოლი.

ახლა ქობულეთი ერთ-ერთი ლამაზი და კეთილმოწყობილი

კურორტია აჭარის შავი ზღვის სანაპიროზე. მაგრამ მისი მნიშვნელობა ამით არ ამოიწურება. ქობულეთში მუშაობს სსრ კავშირის სამკურნალწამლო და არომატულ მცენარეთა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ფილიალი. ეს არის სამკურნალო მცენარეთა პირველი და ერთადერთი მეურნეობა სსრ კავშირში. აქ თავმოყრილია მსოფლიოს ტროპიკული და სუბტროპიკული ფლორის საკმაოდ მდიდარი კოლექცია, რომელიც 500-მდე სახეობის მრავალწლიან და ერთწლიან მცენარეს ითვლის. უკვე შესძლეს თირკმლის ჩაის, ალოეს, ალსტონიას, ლანპერას, ადატოდას, ოლეანდრას, იაპონური ღარიჩინის, კოკაინისა და სხვა კულტურების ნაყოფის მიღება. აქ დამზადებული წამლები მაღალი სამკურნალო თვისებებით ხასიათდება.

საკვლევი საკურორტო ზონის მთელ სიგრძეზე — სანაპიროს გასწვრივ გაშენებულია მწვანე ნარგავებში ჩაფლული სანატორიუმები და დასასვენებელი სახლები.

ქობულეთი ზღვისპირა კლიმატურ-ბალნეოლოგიური კურორტია. მისი სამკურნალო ფაქტორებიდან ძირითადია რბილი კლიმატი ნაკლებად მერყევი ტემპერატურით.

ქობულეთის საშუალო წლიური ტემპერატურა +13,7° უდრის, აქ ყველაზე ცხელი თვეა აგვისტო (+23,2°), ყველაზე ცივი — იანვარი (+5,0°). საშუალო წლიური ამპლიტუდა 1,5° შეადგენს. ათი წლის დაკვირვების მასალებით, მაქსიმალური ტემპერატურა მოდის ივნისზე (საშუალო +29,9°), მინიმალური — იანვარზე (+11,6°). ზამთრობით ყინვიანი დღეები ძლიერ ცოტაა (იანვარში საშუალოდ 11,5). თებერვალში უკვე ყინვები აღარ იცის, აპრილიდან კი თბილი დღეები იწყება, ხოლო მაისიდან — ცხელი; აქ ოქტომბერშიც თბილი დღეებია, ნოემბერში კი ზომიერად თბილი. ქობულეთში შესაძლებელია წლის ზოგიერთ თვეში ტემპერატურამ +20°-მდე აიწიოს, ხოლო მარტიდან ნოემბრამდე +30°-მდე. აბსოლუტური მაქსიმალური ტემპერატურა იანვარში აღნიშნული იყო +40°. საერთოდ, აქ ზამთრის თვეების მაქსიმალური ტემპერატურა +10-13° უდრის, გაზაფხულის თვეებისა +12-20° აღწევს, ზაფხულის თვეებისა +24°-27°, შემოდგომისა +17°-25°. მინიმუმი კი ზამთარში უფრო ხშირად — 2°-3° არ აღემატება, გაზაფხულზე +7°-15°, ზაფხულში +19° და შემოდგომაზე +7-16°; საერთოდ, ტემპერატურის დაცემა 0°-მდე და ქვევით მხოლოდ ღამით და დილით ხდება, დღისით ყოველთვის 0°-ზე მეტია.

ქობულეთში ჰაერის ტენიანობა დღე-ღამეში ნაკლებად მერყეობს (დღისით 65-70%, ღამით — 79-89%). იგი შედარებით მაღალია ღამის 1 საათზე; ტენიანობა უმნიშვნელოდ ცვალებადობს ცალკეული თვეების მიხედვითაც: დაბალია ზამთარში და ზოგჯერ გაზაფხულზე, მაღალი კი — ზაფხულსა და შემოდგომაზე. ტენიანობის ამპლიტუდა უდრის 6-10%. ღრუბლიანი დღეები საკმაოდ ხშირია: მეტია იანვარ-თებერვალში, ნაკლები — ივნის-ოქტომბერში; მზის საშუალო წლიური ნათება აქ 2000-2110 საათს შეადგენს.

გეოგრაფიული მდებარეობის გამო ქობულეთში გაბატონებულია ჰაერის დასავლეთისა და აღმოსავლეთის დინებანი. აღმოსავლეთის დინება შედარებით მშრალია. ეს აიხსნება ადგილმდებარეობის აღმოსავლეთის მხრიდან მეტი გაშლილობით, რაც აძლიერებს ჰაერის ვენტილაციას და ამცირებს ტენიანობას.

ქობულეთში ქარების მიმართულებას განსაკუთრებული ხასიათი აქვს. ქარების 47% ზღვიდან ხმელეთისაკენ ქრის, ხოლო 45% — ხმელეთიდან ზღვისაკენ. აქედან პირველს ეკუთვნის სამხრეთ-დასავლეთის ქარები (28%), ხოლო მეორეს — ჩრდილო-აღმოსავლეთისა (19%). წლის განმავლობაში ჰაერის მოძრაობის რეჟიმი საგრძნობლად იცვლება: ზამთარში ქარბობს ჩრდილო-აღმოსავლეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარები, რომლებიც თებერვლიდან მოკიდებული სუსტდება, ზაფხულობით კი მატულობს სამხრეთ-დასავლეთის ქარები, ხოლო სუსტდება ჩრდილო-აღმოსავლეთისა; ოქტომბრიდან კვლავ ხმელეთის ქარები ქარბობს ზღვიდან მონაბერს.

ქარების მიმართულების რეჟიმის ცვალებადობაში მნიშვნელოვანი როლი ეკუთვნის წლის თბილ ნახევარში განვითარებულ ბრიზებს, რომლებიც ქრიან დღისით ზღვიდან ნაპირისაკენ და ღამით ნაპირიდან ზღვისაკენ. ბრიზების მოძრაობა გათვალისწინებული უნდა იქნეს საკურორტო მშენებლობის დროს, რათა უზრუნველყოთ საკურორტო ზონა სწორი და საკმარისი ვენტილაციით.

ქარის ძალა აქ არაა დიდი, საშუალოდ წამში 2,5-3,0 მ. ქროლა ღამით უფრო სუსტია, ვიდრე დღისით. შედარებით ძლიერია სამხრეთ-დასავლეთის ქარები; უფრო სუსტი — აღმოსავლეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთის. ძლიერი ქარები აღინიშნება ზამთარში და ზაფხულის დამდეგს. აქ წელიწადში 20-მდე ძლიერქარიანი დღე იცის. ქარები ძირითადად სამხრეთ-დასავლეთის ან დასავლეთის მიმართულებისაა და ზღვის ღელვასთანაა დაკავშირებული. უქარო დღეები ქობულეთში ცოტაა, ყველაზე ნაკლებია მარტ-

ში, ყველაზე მეტი — იენისში, ოქტომბერ-ნოემბერში კი 18-19 მმ შეადგენს.

საშუალო წლიური ბარომეტრული წნევა უდრის 1014 მილიბარს, წლიური ამპლიტუდა — 8 მილიბარს. მაღალი წნევა აღინიშნება ზამთარში (1017-1018 მლბ), ხოლო შედარებით დაბალი — ზაფხულში (1010 მლბ). ატმოსფერული წნევა მცირედ მერყეობს, რასაც კურორტისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს.

ქობულეთში ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობა 2200 მმ-ს შეადგენს, ცალკეული წლების მიხედვით კი მერყეობს 500-დან 3400 მმ-დე. მეტი ნალექი მოდის შემოდგომა-ზამთარში, ნაკლები ზაფხულზე (მაქსიმუმი სექტემბერში — 310 მმ, მინიმუმი მაისში — 99 მმ). წვიმები აქ ტროპიკული ხასიათისაა; ხანმოკლე წვიმიან დღეთა რიცხვი წელიწადში საშუალოდ 170 უდრის; თოვლი იშვიათია — საშუალოდ 9 დღე წელიწადში.

იმის გამო, რომ ქობულეთის ნიადაგები მეტად ფოროვანია (ქვიშიან-ხრეშოვანი), არ ჩნდება გუბეები და გზებიც არ ტალახიანდება. ამიტომ წვიმის გადაღების შემდეგ ძალიან მალე დამსვენებელს შეუძლია კვლავ ისარგებლოს ზღვითა და სხვა ბუნებრივი სამკურნალო ფაქტორებით.

ქობულეთში წელიწადში საშუალოდ 6-7 ნისლიანი დღე იცის. ასეთი დღეებით უმეტესად შემოდგომა-გაზაფხული ხასიათდება. ზაფხულში კი ნისლი თითქმის სრულებით არაა.

ქობულეთისათვის დამახასიათებელია მზის უხვი რადიაცია. ივლის-აგვისტოში წარმოებული დაკვირვება ასეთ სურათს იძლევა: ნახევარდღიური რადიაცია აღწევს 1,23 მცირე კალორიას ერთ წუთში კვ სმ-ზე; შუადღისას რადიაცია ბევრად უფრო ძლიერია, ვიდრე დილით ან საღამოთი. ეს გარემოება განსაკუთრებით კარგ პირობებს ქმნის ჰელიოთერაპიისათვის, რაც ზღვისპირა კლიმატური კურორტების ერთ-ერთი მეტად მნიშვნელოვანი სამკურნალო ფაქტორია.

ქობულეთს, როგორც კურორტს, კიდევ მეტ ღირსებას მატებს ქვიშა-ლორღიანი პლაჟი, რომელსაც მთელ სიგრძეზე (10 კმ) გასდევს მარადმწვანე ნარგავთა პარკი, სადაც შეიძლება მოეწყოს დიდი საკურორტო კომბინატი სხვადასხვა დაავადების სამკურნალოდ. პლაჟის სიფართოე (100 მ) საშუალებას იძლევა დაიყოს იგი ზონებად დაავადებისა და დაავადებულთა ასაკობრივი მაჩვენებლების მიხედვით.

ზაფხულობით ქობულეთის პლაჟზე ჰაერის ტემპერატურა $+52-55^{\circ}$ აღწევს, ღრუბლიან დღეებში $+33-35^{\circ}$ -ს, წვიმიან ამინდში კი 20° -მდე ეცემა; იმ ჯგუფის ავადმყოფებს, რომლებზეც უარყოფითად მოქმედებს მზეზე ხანგრძლივი ყოფნა, საშუალება აქვთ დაისვენონ მწვანე ნარგავთა დიდ პარკში.

აქ ზღვის წყლის ზედა ფენების საშუალო დღეღამური ტემპერატურა აგვისტოში $+26,2^{\circ}$ უდრის, იმ დროს, როცა ჰაერის დღეღამური ტემპერატურა მერყეობს $+24-18,4^{\circ}$ შორის. ზღვის წყლის ტემპერატურის ამპლიტუდა შეადგენს $2,6^{\circ}$, ჰაერისა კი $5,6^{\circ}$. დღის 2 საათისათვის ზღვის ზედაპირის მაქსიმალური ტემპერატურა $+26,8^{\circ}$ აღწევს, მინიმალური $+23,8^{\circ}$, ჰაერის ტემპერატურა კი შესაბამის დროში შეადგენს $+28-18^{\circ}$, ზღვის წყლის ამპლიტუდა 3° , ჰაერისა $9,9^{\circ}$. მკურნალობის მიზნით ზღვაში ბანაობისათვის ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს. დაკვირვების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ წლის თბილ პერიოდში (და მზიან ამინდში) ნაპირიდან ხმელეთის სიღრმეში მხოლოდ ერთ კილომეტრზე 13 საათისათვის ტემპერატურა მატულობს 1-2,5 გრადუსით, ღრუბლიან და წვიმიან დღეებში კი არ იცვლება.

საერთოდ, ზღვის ნაპირზე ტემპერატურა უფრო მაღალია, ვიდრე კურორტის სიღრმეში. კურორტის ზონაში შენობებისა და პარკების გაშენება ქმნის ერთგვარ კედელს ზღვასა და სანაპირო ზოლს შორის. ეს კი აფერხებს ჰაერის ცირკულაციას.

ზღვის წყლის ზედა ფენის ტემპერატურა ქობულეთში შედარებით მაღალია, რადგან აქ დინებას ხმელთაშუა ზღვიდან მოაქვს თბილი წყალი, ამიტომ ზღვაში ბანაობის სეზონი მაისიდან თითქმის ნოემბრის ბოლომდე გრძელდება. ზღვისპირის საშუალო წლიური ტემპერატურა $+17,7^{\circ}$ უდრის (მინიმუმი — თებერვალში $+6,5^{\circ}$, მაქსიმუმი — აგვისტოში $+28^{\circ}$). ყველაფერი ეს იმაზე მეტყველებს, რომ ქობულეთში კომპლექსურად შერწყმულია ზღვისა და სუბტროპიკული კლიმატი, რაც კურორტს დიდ სამკურნალო თვისებებს ანიჭებს.

თავისი გეოგრაფიული მდებარეობა და მიკროკლიმატი უპირატესობას აძლევს ქობულეთს არა მარტო აჭარის სხვა სანაპირო კურორტებთან შედარებით, არამედ ისეთ სახელმძოხვეჭილ კურორტებთან შედარებითაც კი, როგორცაა სოჭი, გავრა, ახალი ათონი და სხვ.

ჰაერის მშრალი მასები, ე. წ. ფიონები, რომლებიც ქობულეთ-

ში ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან მოემართებიან, ხელს უწყობს შედგენებით მშრალი ჰაერის შენარჩუნებას. რაც შეეხება ზღვის მუდმივ ბრიზებს, ისინი ზაფხულობით აგრილებენ ჰაერს. ზღვიდან მოდენილი ტენიანი ჰაერის მასები არ ჩერდება ქობულეთის საკურორტო ზონაში და გაშლილი ველებისაკენ მიქროლავს, რაც ამცირებს ტენიანობას. სწორედ ასეთი კლიმატური პირობები ანიჭებს ქობულეთს უპირატესობას სხვა ზღვისპირა კურორტებთან შედარებით და ხდის მას გულ-სისხლძარღვთა და ნევროზით დაავადებულთა საუკეთესო სამკურნალო ადგილად.

ზაფხულობით ზღვის სანაპიროს სხვა კურორტებზე ჰაერი შედარებით ჩახუთულია და ჭარბად ტენიანი, რაც გულ-სისხლძარღვთა სისტემის სნეულებითა და ნევროზით დაავადებულ ავადმყოფებში დღისით იწვევს სულის ხუთვას, ზოლო ღამით გადაჭარბებულ ოფლიანობას; ეს კი უარყოფითად მოქმედებს მათ ჯანმრთელობაზე.

კურორტ ქობულეთს სამკურნალო დაწესებულებათა საკმაოდ ფართო ქსელი აქვს. აქ არის კურორტის პოლიკლინიკა სამკურნალო და სადიაგნოსტიკო კაბინეტებით, კლინიკური ლაბორატორია, ზღვის თბილი აბაზანები, სამედიცინო პლაჟი, სოლარიუმი და აერარიუმები; აქვეა კეთილმოწყობილი 100-საწოლიანი საავადმყოფო პოლიკლინიკური განყოფილებით, სამშობიარო სახლი, ბავშვთა საავადმყოფო, რამდენიმე სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულება და სხვ.

ქობულეთში მუშაობს სანატორიუმი „ქობულეთი“ (200 საწოლით), რომელსაც აქვს ყველა სამკურნალო და დიაგნოსტიკური კაბინეტი, აქვეა „დედათა და ბავშვთა“ სანატორიუმი, ბავშვთა ძვალ-სახსრის ტუბერკულოზური სანატორიუმი, სატყეო სკოლა-სანატორიუმი, დასასვენებელი სახლები — „ფიჭვნარი“, „შახტიორი“ და სხვ. გარდა ამისა, კურორტს აქვს პანსიონატი, სასტუმრო და საბინაო ფონდი ამბულატორული ავადმყოფებისათვის.

ზაფხულობით საკურორტო ზონაში იხსნება რამდენიმე პიონერული ბანაკი; დასასვენებლად ჩამოდიან აგრეთვე ბავშვთა ბაღები.

ამჟამად ქობულეთში შენდება ახალი წყალსადენი, წყალი გამოყავთ მდ. კინტრიშიდან, რაც სავსებით უზრუნველყოფს როგორც ადგილობრივ მოსახლეობას, ისე დამსვენებლებს საუკეთესო სასმელი წყლით.

მომავალში განზრახულია კიდევ უფრო გაფართოვდეს ქო-

ბულეთის მცენარეული საფარი. კურორტის ტერიტორია ისეა დაგეგმული, რომ ერთ დამსვენებელზე მოდიოდეს 17,5 კვადრატული მეტრი მწვანე ფართობი.

კურორტ ქობულეთის გამწვანებისას აუცილებლად უნდა შეირჩეს მაღალი ჯიშის ნარგავები, რათა არ დაბრკოლდეს ზღვის მხრიდან ბრიზების მოძრაობა.

ახალი პროექტის მიხედვით, ქობულეთის ქუჩების ქსელი ძირითადად იგივე რჩება, მხოლოდ ემატება რამდენიმე ახალი ქუჩა და პლაჟზე გასასვლელი. არსებული ქუჩებისა და გზების უმეტესობა ვერ აკმაყოფილებს ტრანსპორტის გაზრდილ მოთხოვნილებას და საჭიროებს რეკონსტრუქციას პროფილისა და გაბარიტის მხრივ. გათვალისწინებულია აგრეთვე ახალი მოედნების მოწყობა. საკურორტო ზონაში ლენინისა და რუსთაველის სახელობის ქუჩები გაგრძელდება მდინარე ჩოლოქამდე, რუსთაველის ქუჩა გამოყენებულ იქნება სატრანზიტო მოძრაობისათვის, ხოლო ლენინის ქუჩა — კურორტშიდა მიმოსვლისათვის. კურორტის ცენტრალური ნაწილის ოჩხამურთან დასაკავშირებლად დაგეგმილია ახალი გზების მშენებლობა. აიგება აგრეთვე „დედათა და ბავშვთა“ სანატორიუმის ახალი 100-საწოლიანი შენობა, ერთი დასასვენებელი სახლი (200 საწოლით) და ერთი სასტუმრო-პანსიონატი (200 საწოლით). ამასთან, ას-ასი საწოლით უნდა გაფართოვდეს დასასვენებელი სახლი „ფიჭვნარი“ და სანატორიუმი „ქობულეთი“; აშენდება ახალი ზღვის თბილი აბაზანების შენობა (50 აბაზანით), საკურორტო პოლიკლინიკა (200 ერთეულის გამტარიანობით), ზამთრის საცურაო აუზი (200 კაცისათვის), 200-ადგილიანი პანსიონატი; დედათა და ბავშვთა სანატორიუმებთან მოეწყობა სამედიცინო პლაჟი და სხვ. 1962 წლიდან დაიწყება დიდი მასშტაბის საკანალიზაციო სამუშაოები.

მაღალმთიანი საკურორტო ადგილები

ზღვისპირა კურორტებს გარდა აჭარაში ბევრია აგრეთვე დაბალი, საშუალო და მაღალმთიანი საკურორტო ადგილები, რომლებიც ბუნებრივი სილამაზით, კარგი კლიმატური პირობებითა და მრავალგვარი მინერალური წყლებით გამოირჩევიან.

აჭარის მაღალმთიანი საკურორტო ადგილებიდან აღსანიშნავია ბე შუმი, რომელიც მდებარეობს არსიანის ქედის გოდერძის გადასასვლელის აღმოსავლეთ ფერდობზე. ქ. ბათუმიდან დაშორებულია 129 კილომეტრით, გოდერძის უღელტეხილიდან კი — 8 კილო-

მეტრით. კურორტის სიმაღლე ზღვის დონიდან 1830 მეტრს აღწევს. ბეშუმში საავტომობილო გზით უკავშირდება ქ. ბათუმსა და ახალციხეს.

როგორც მოვიხსენიეთ, არსიანის ქედის დასავლეთ ნაწილში, ზღვისაყენ მიქცეულ ფერდობებზე, ატმოსფერულ დინებას აღმავალი ხასიათი აქვს, ამიტომ ამ ქედამდე დინება ტენიანია და უხვი ნალექი იცის.

ატმოსფერული ნალექების მხრივ სხვა სურათი გვაქვს არსიანის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობებზე, რადგან აქ ატმოსფერული

მალაშთიანი კურორტი ბეშუმში

დინება დაღმავალი ხასიათისაა და ამასთან დაკავშირებით ვითარდება ფერდობების ადიაბატური შეთბობა, ეს კი თავის მხრივ ამცირებს ჰაერის ტენიანობას. სწორედ ამიტომ აქ ნალექების რაოდენობა ბევრად მცირეა, ვიდრე ამავე სიმაღლის დასავლეთის ფერდობებზე. მთაგრეხილის ამ ნაწილში გავრცელებულია აღმოსავლეთის მშრალი ქარები, რომლებიც ნალექების მომატების მაჩვენებელზე ვერ მოქმედებენ. ისინი მიიმართებიან მშრალ მალაშთიან რაიონებში და არსიანის ქედის აღმოსავლეთის მისასვლელთან უკვე საკმაოდ კარგავენ ტენს. ზემოაღნიშნული ატმოსფერული ცირკულაციის შედეგად ბეშუმის რაიონი ფორმირდება, როგორც მალა-

მთიანი ზომიერი კონტინენტური ტიპის კლიმატი, რომელიც თავისი ძირითადი მონაცემებით აბასთუმნის რაიონის კლიმატს უახლოვდება.

აღნიშნულ პროცესებზე დამოკიდებულებით ყალიბდება ბეშუმის რაიონის თერმული რეჟიმი. დაღმავალი დინების ხშირი ზემოქმედებით მატულობს ტემპერატურა. ზაფხულის თვეებში გათბობას აძლიერებს აღმოსავლეთის დინება, მზის ინსოლაციის ხანგრძლიობა და რადიაციის ინტენსივობა. ალპური მდელოები ხელს უწყობს ჰაერის ზედაპირული ფენის გახურებას, რაც აპრობებს ბეშუმისა და მახლობელი ადგილების კლიმატის კონტინენტურ ხასიათს. წლების განმავლობაში სეზონურად ჩატარებულმა დაკვირვებებმა ცხადყვეს, რომ ბეშუმი, მიუხედავად მაღალი მდებარეობისა, ზაფხულისა და შემოდგომის ზოგიერთ თვეში სხვა მაღალმთიან კურორტებთან შედარებით თბილია.

საშუალო თვიური ტემპერატურა

ცხრილი № 3

თვეები \ კურორტები	ბახმარო	ბეშუმი	აბასთუმანი
აგვისტო	+ 14,0°	+ 15,4°	+ 18,3°
სექტემბერი	+ 11,8°	+ 12,9°	+ 15,3°
ოქტომბერი	+ 7,7°	+ 7,4°	+ 9,1°

ბეშუმის ტემპერატურული მერყეობა მკვეთრად განსხვავდება ზღვისპირისაგან. იგი თერმული რეჟიმით უფრო ახლო დგას კონტინენტურ ტიპთან, ვიდრე ზღვის ჰავასთან.

სინოტივის მაჩვენებელი აქ ბახმაროს, ხულოსსა და ბათუმთან შედარებით უფრო დაბალია.

**შედარებითი სინოტივე
(% %)**

ცხრილი № 4

თვეები \ ადგილები	ბახმარო	ხულო	ბათუმი	ბეშუმი	აბასთუმანი
აგვისტო	80	76	84	72	71
სექტემბერი	72	65	83	67	78
ოქტომბერი	61	61	78	68	76

ბეშუმის სუსტი ქარების მოქმედებას განიცდის, რასაც ადასტურებს ქარის თვიური სიჩქარის ქვემოთ მოყვანილი ცხრილი.

ქარების მოძრაობის თვიური სიჩქარე

ცხრილი № 5

თვეები \ ადგილები	ბათუმი	ხულო	ბახმარო	ბეშუმი	აბასთუმანი
აგვისტო	1,3	1,8	0,8	1,14	1,2
სექტემბერი	1,9	1,9	1,2	1,5	1,0
ოქტომბერი	1,5	2,1	2,3	1,1	0,8

ბეშუმში ღრუბლიანობის ხარისხი მერყეობს 40-50% შორის.

ღრუბლიანი დღეების რაოდენობა

ცხრილი № 6

თვეები \ ადგილები	ბათუმი	ხულო	ბახმარო	ბეშუმი	აბასთუმანი
აგვისტო	17	12	12	8	9
სექტემბერი	7	4	3	1	3
ოქტომბერი	8	8	7	9	10

არსიანის ქედის დასავლეთის ფერდობებთან და სანაპიროსთან შედარებით ბეშუმში ნალექები უმნიშვნელოა.

ნალექების საშუალო თვიური ჯამი

ცხრილი № 7

თვეები \ ადგილები	ბათუმი	ხულო	ბახმარო	ბეშუმი	აბასთუმანი
აგვისტო	88	38	64	29	55
სექტემბერი	174	47	59	33	18
ოქტომბერი	386	69	82	49	46

წვიმიან დღეთა რაოდენობა

ცხრილი № 8

თვეები \ ადგილები	ბათუმი	ხულო	ბახმარო	ბეშუმე	აბასთუმანი
აგვისტო	13	11	15	8	9
სექტემბერი	10	9	10	6	4
ოქტომბერი	11	14	14	13	9

მოწმენდილ დღეთა რაოდენობა

ცხრილი № 9

თვეები \ ადგილები	ბათუმი	ხულო	ბახმარო	ბეშუმე	აბასთუმანი
აგვისტო	6	8	9	10	11
სექტემბერი	7	12	8	11	8
ოქტომბერი	6	12	10	7	6

კლიმატის მხრივ თავისებური ადგილი უჭირავს მდ. აჭარის-წყლის ხეობას და მის მოსაზღვრე ფერდობებს. მიუხედავად დასავლეთით მიქცევისა, ხეობის შუა და ზედა ნაწილი ბევრად უფრო მშრალია, ვიდრე ზღვის სანაპირო. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ კურორტისათვის ატმოსფეროს მოჭარბებული ტენიანობა ცუდი კომპონენტია, მაშინ ზემოაღნიშნული რაიონი შეიძლება ჩაითვალოს აჭარის დამატებით კლიმატურ სამკურნალო რესურსად.

ბეშუმისათვის დამახასიათებელია ის, რომ დილით ტემპერატურა აქ შედარებით მაღალია, რაც სავსებით შეესაბამება დაღმავალი ატმოსფერული მდინარების სისტემატურ მოქმედებას.

ბეშუმე კლიმატური კურორტია, ამიტომ მზეს, როგორც სამკურნალო ფაქტორს, მთავარი მნიშვნელობა აქვს.

ადგილმდებარეობა, უმნიშვნელო ტენი და ჰაერის დიდი გამჟვავიერვალობა ხელს უწყობს მზის გაძლიერებულ რადიაციას, რაც აქ კარგად არის გამოხატული, ვიდრე ზღვის სანაპირო ზოლში, ან ამავე სიმაღლეზე მდებარე სხვა საკურორტო ადგილებში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბეშუმეში, გარდა ჰელიოთერაპიისა საკმაოდ ხელსაყრელი პირობები არსებობს აერო და ბალნეოთერაპიისათვის. აქვეა გოგირდწყალბადიანი და რკინიანი მინერალური წყაროები, რომელთაც მოსახლეობა სხვადასხვა დაავადების დროს იყენებს.

1934 წლიდან ბეშუმში ზაფხულობით იხსნება 300-ადგილიანი პიონერთა ბანაკი, 1947 წლიდან 1958 წლამდე კი მუშაობდა 50-ადგილიანი სანატორიუმი, რომელიც ახლა დასასვენებელ სახლადაა გადაკეთებული.

გარდა პიონერთა ბანაკისა და დასასვენებელი სახლისა, აქ აგებულია ქ. ბათუმის ბავშვთა სახლის საგარეკო შენობა, ინდივიდუალურ დამსვენებელთა აგარაკები, გაყვანილია წყალსადენი და ელექტროხაზები; გათვალისწინებულია, 1962 წლიდან მოეწყოს მეტეოროლოგიური სადგური მიკროკლიმატის შესასწავლად და ახლო მომავალში აშენდეს 100-საწოლიანი დასასვენებელი სახლი.

მთის ჰავა, ზომიერი ტემპერატურა, მზის რადიაციისა და ულტრაიისფერი სხივების სიუხვე, კარგი სასმელი და მინერალური წყაროები, მდიდარი წიწვიანი მცენარეულობა და ალბური საძოვრები ბეშუმს ხდის შესანიშნავ კლიმატურ სადგურად.

ბეშუმში საკურორტო მშენებლობისათვის ყველაზე კარგი ადგილია ალბური მინდვრებისა და წიწვიან ტყეთა საზღვარი. აქ გატარებული ავადმყოფების გამოჯანსაღების მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ბეშუმის კლიმატი კარგად მოქმედებს სასუნთქი გზების ქრონიკულ დაავადებებზე, ბრონქიალური ჯირკვლების ქრონიკულ ანთებებზე, ნევრასთენიაზე და მეორად ანემიაზე.

ბეშუმში აბასთუმნის ტიპის კურორტია. აქაც შეიძლება მოეწყოს სანატორიუმები ფილტვების ტუბერკულოზით დაავადებულთათვის. აჭარა-ადიგენის გზის რეკონსტრუქცია, რაც ამჟამად მიმდინარეობს, ამ კურორტით სარგებლობას კიდევ უფრო ხელმისაწვდომს გახდის ქ. ბათუმისა და აჭარის სხვა კუთხეების მშრომელებისათვის.

ქ. ბათუმს საავტომობილო გზით უკავშირდება და მისგან 20 კილომეტრით არის დაშორებული ახალი საკურორტო ადგილი ცისკარი, რომელიც მთა მტირალაზე მდებარეობს.

მთა მტირალა გამოდის ჩაქვის ქედიდან, რომლის მწვერვალზეა ცისკარი, ჩაქვისთავი და პერანგა. ეს ქედი ბუნებრივ ზღუდეს წარმოადგენს ზღვიდან წამოსული ატმოსფერული მდინარებისათვის, რომელსაც ჭარბად მოაქვს ტენი. სწორედ ამით იხსნება ნალექების სიუხვე. აღსანიშნავია, რომ აქ ზღვისა და მთის ჰაერის შეზავება ქმნის სპეციფიკურ კლიმატურ ნაირსახეობას.

საკურორტო ადგილი ცისკარი ზღვიდან პირდაპირი ხაზით 10-12 კილომეტრითაა დაშორებული. ზღვის ჰავის გავლენა აქ

უფრო ძლიერია, ვიდრე ბახმაროზე. ცისკარისათვის ხელსაყრელ ბუნებრივ ფაქტორად ითვლება აგრეთვე მისი მაღალი მდებარეობა (ზ. დ. 1300 მ), რაც ხელს უწყობს ფილტვებისა და მთელი სასუნთქი გზების გაჯანსაღებას.

ცისკარის კლიმატური ელემენტები ჯერჯერობით საბოლოოდ შესწავლილი არაა, რადგან მეტეოროლოგიური სადგური აქ ახლახან გაიხსნა.

ცისკარის მიდამოები დაფარულია ხშირი მცენარეულობით, რაც ხელს უწყობს ჰაერის გასუფთავებას მტვრისაგან. აქ გაბატონებულია დასავლეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთის ატმოსფერულ მდინარება, რომელიც ზღვიდან მოემართება და არ შეიცავს ორგანიზმისათვის მავნე ელემენტებს.

მზის ინსოლაციას და ელვარებას აქ ხელს უწყობს ადგილის მაქსიმალური გაშლილობა, რის მეოხებითაც მზის დასხივება დიდიდან სადამომდე გრძელდება. მზის რადიაციის ინტენსივობაზე კი უარყოფითად მოქმედებს ჭარბი ტენიანობა. დაკვირვების პერიოდში ყველაზე მშრალი თვე იყო აგვისტო, საშუალო თვიური აბსოლუტური ტენიანობა უდრიდა 15,7 მილიბარს, ბათუმში — 23,2 მლბ-ს, ხოლო ბახმაროზე — 12,7 მლბ-ს. საერთო ღრუბლიანობა შეადგენდა: აგვისტოში 8,0 ბალს, სექტემბერში — 6,7, ოქტომბერში — 6,3, ნოემბერში კი 71 ბალს. შემოდგომაზე შედარებით მცირე ღრუბლიანობა დამახასიათებელია მთელი სანაპიროსათვის, ცისკარი ამ მხრივ გამონაკლისს არ წარმოადგენს. აქ შედარებით ჭარბობს სამხრეთის ქარი, რომლის სიჩქარე დაახლოებით 0,5 მეტრია წამში.

მთა ცისკარს, როგორც მომავალ კურორტს, კარგი პერსპექტივა აქვს.

გაზაფხულზე და ზაფხულში, როდესაც ქ. ბათუმში და აჭარის სხვა ზღვისპირა კურორტებზე შედარებით სიცხეა, ცისკარზე გრილა. აქ ბრიზული ცირკულაციის გამო გამუდმებით ქრის ზღვისა და მთის ჰაერის შეზავებით წარმოქმნილი ნიავი, რაც სასიამოვნოა და ჯანმრთელობისათვის მეტად სასარგებლო.

ცისკარის უპირატესობა ისიცაა, რომ აქ საკურორტო სეზონი შეიძლება გაცილებით უფრო ადრე დაიწყოს, ვიდრე სხვა კურორტებზე. ცისკარის მიდამოები უკვე მარტიდან მწვანით იმოსება; ნალექების მინიმუმი მოდის აპრილში, მაისსა და ივნისში. ამიტომ მომავალი კურორტის დაგეგმვისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ეს გარემოება, ე. ი. ცისკარი საკურორტოდ უნდა გამოვიყენოთ

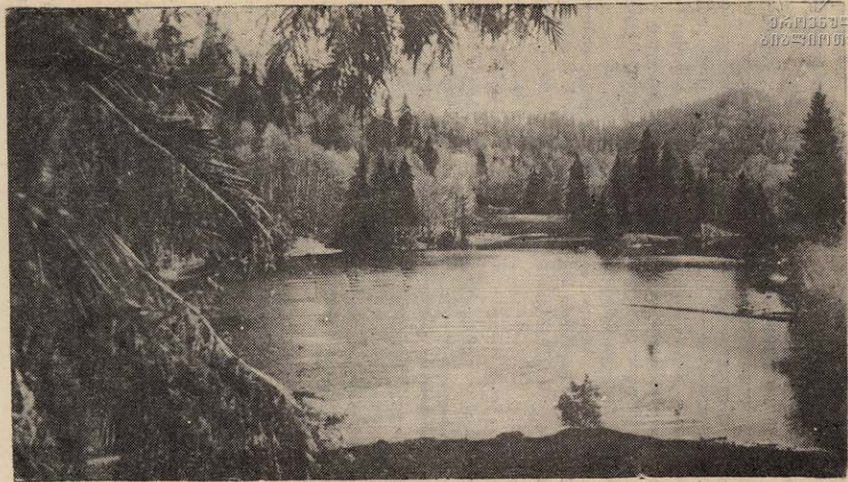
აპრილიდან აგვისტოს ბოლომდე, რადგან შემდეგ ხანგრძლივი წვიმები იწყება. ზამთრობით კი აქ, თოვლის ღრმა საფარველის გამო, შეიძლება სათხილამურო შეჯიბრებანი გაიმართოს.

მთა ცისკარზე უხვადაა ცივი და სასმელად კარგი წყაროები; აქვეა გოგირდოვანი მინერალური წყალი. საავტომობილო გზის გაყვანის შემდეგ დიდი სამუშაოები ჩატარდა ამ საკურორტო ადგილის კეთილმოსაწყობად: გაკეთდა წყალსადენი, გაიყვანეს ელექტროხაზები და აშენდა საავარაკო სახლები. ცისკარი გადაიქცა ბათუმის მუშა-მოსამსახურეთა ყოველდღიური დასვენების კერად. მისი კლიმატის უფრო დეტალური შესწავლა და სამკურნალო ჩვენებათა ზუსტი დადგენა შემდგომი წლების საქმეა.

როგორც მოვიხსენიეთ, აჭარაში ბევრია აგრეთვე დაბალი, საშუალო და მაღალმთიანი საკურორტო ადგილები. ქ. ბათუმიდან 3-4 კილომეტრის დაშორებით მდებარეობს ხეჩოკეთის (ზ. დ. 410 მ), ანარიას (ზ. დ. 420 მეტრი) და სამების (ზ. დ. 333 მ) მთა-გორაკები, რომლებიც წინათ სამხედრო სამეთვალყურეო პუნქტებს წარმოადგენდნენ. ამ გორაკებზე არ იცის ნისლი, მზის დასხივება ხანგრძლივია და რადიაცია ძლიერი; ამასთან, მათი კონუსისებური ფორმისა და ჰორიზონტის გაშლილობის გამო, გაბატონებულია ატმოსფეროს ყოველმხრივი ცირკულაცია, რაც ორგანიზმზე მეტად დადებითად მოქმედებს. დეკორატიული პალმებისა და სხვა მცენარეულობის გაშენებით, რაც არც ისე ძნელია, ეს გორაკები შესაძლებელია გადავაქციოთ მშრომელთა მასობრივი დასვენების საუკეთესო ადგილებად.

თავისი ბუნებრივი მონაცემებით საუკეთესო საკურორტო ადგილია სოფ. კაპრეშუმი, რომელიც ქ. ბათუმიდან 5-6 კმ-ით არის დაშორებული. მისი სიმაღლე ზღვის დონიდან 300 მეტრამდეა; ამჟამად აქ ეწყობა საკოლმეურნეობათაშორისო სანატორიუმი.

შუახვევის რაიონის ჭვანის სასოფლო-საბჭოს ცენტრიდან 2,5 კილომეტრზე არის საუკეთესო საკურორტო ადგილი, რომელსაც მოსახლეობა სამლორის ეძახის. იგი მდებარეობს ზ. დ. 700 მეტრზე. მისი ფართობი დაახლოებით 160 ჰექტარს შეადგენს; მდებარეობით ვაკეა, ნაძვნარში ჩაფლული. სამლორიადგე გაყვანილია გზატკეცილი. სათანადო კეთილმოწყობის შემდეგ იგი დასვენე-

მწვანე (ქვემო) ტბა დიდაკარის მთაზე.

ბის კარგი ადგილი იქნება ჭვანისა და ბარათაულის მცხოვრებთათვის.

ხულოს რაიონული ცენტრიდან 30 კმ-ის დაშორებით, ზ. დ. 1200-2000 მეტრზე მდებარეობს საკურორტო ადგილი დიდაჭარის მთა. იგი რაიონულ ცენტრს საავტომობილო გზით უკავშირდება. მისი ქვემო ნაწილი დაფარულია შერეული ტყის მასივებით, ხოლო ზემო ნაწილი — ნაძვნარით. აქ ზაფხულობით ისვენებს ხულოს რაიონის მცხოვრებთა რამდენიმე ასეული ოჯახი. დიდაჭარის მთაზე ორი ტბაა ქვემო და ზემო. ქვემო ტბა შერეული ტყის მასივებში მდებარეობს ლამაზ და თვალწარმტაც ადგილას. მოსახლეობა მას მწვანე ტბას უწოდებს, მისი ფართობი დაახლოებით 30.000 კვ. მეტრს შეადგენს, საკმაოდ ღრმაა და თავისუფლად შეიძლება გამოვიყენოთ სასეირნო ნაოსნობისათვის. მეორე — ზემო ტბა კი საგრძნობლად დიდია, მდებარეობს უფრო მაღლა, ალბურობი სიძოვრების ტერიტორიაზე.

დიდაჭარის მთას თავისი ჯანსაღი ჰავა, მზის რადიაციის სიუხვე, კარგი სასმელი წყაროები, შერეული ტყის მასივი და საერთოდ ბუნებრივი სილამაზე მეტად პერსპექტიულს ხდის; იგი ახლო მომავალში შეიძლება გადაიქცეს ადგილობრივი მნიშვნელობის საუკეთესო მაღალმთიან კურორტად.

სხვა საკურორტო ადგილებიდან, რომლებსაც მოსახლეობა დიდი ხანია იყენებს სააგარაკოდ, აღსანიშნავია გორა-ნასოფლარი, კალოთა, ვერნების მთა, მაწყვალეთის მთა, დარჩიძეების მთა, დიდი ვაკე, დიდნარი და ტყემგვალა, მაგრამ ჯერჯერობით შესწავლილი და დადგენილი არ არის მათი მიკროკლიმატი და სამკურნალო ჩვენებანი.

ზღვის დონიდან 2000 მეტრზე და უფრო მაღლა ბევრია აგრეთვე ადგილები — გოდერძის უღელტეხილი, ჯანჯდნარი, კარჩხალი, ზოტიყელი, შავნაბადა, საუგია, კუნჭულეთი, ქვაბიჭვარი, ჯინალი, კატრონი, გორა, სასადილოყელი, ხინოს მთა და სხვა, რომელთაც მოსახლეობა სააგარაკოდ იყენებს, მაგრამ მათ უმთავრესად საიალადო მნიშვნელობა აქვთ.

აჭარის საშუალო და მაღალმთიან საკურორტო ადგილებით მოსახლეობა სარგებლობს გაზაფხულიდან შემოდგომამდე: გაზაფხულობით მცხოვრებლები სააგარაკოდ გადიან ყიშლებში (ზ. დ. 1200 მ), ზაფხულობით კი მიიწევენ ზევით—იაილებში (ზ. დ. 2000 მ)

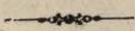
და სექტემბრამდე იქ რჩებიან, შემდეგ კი ისევ ყიშლალეს უნდებიან.

აჭარის მაღალმთიანი რაიონების თითქმის ყველა სოფელს აქვს თავისი ყიშლა და იაილა, რომლებითაც სარგებლობენ აგრეთვე ზღვისპირა ზონის მცხოვრებლები.

საჭიროა ახლო მომავალში შესწავლილ იქნეს აჭარის დაბალი, საშუალო და მაღალმთიანი საკურორტო ადგილების მიკროკლიმატი, დადგინდეს ჩვენებანი და უკუჩვენებანი, დაიწყოს მათი კეთილმოწყობის სამუშაოები.

სახალხო მეურნეობის განვითარების შედეგად ითვალისწინებს სამკურნალო-პროფილაქტიკური ქსელისა და მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის კერების შემდგომ ზრდა-განვითარებას, ახალი კლიმატური რაიონებისა და საკურორტო ადგილების გამონახვა-შესწავლას და მათ კეთილმოწყობას.

აჭარის ზღვისპირა კურორტების შემდგომი გაფართოება, ახალი სამთო კლიმატური სადგურების გაშენება და სამკურნალო მინერალური წყლების გამოყენება საშუალებას მოგვცემს ახლო მომავალში აჭარის ზღვის სანაპირო კურორტები და სამთო საკურორტო ადგილები გადავაქციოთ კეთილმოწყობილ სამკურნალო და დასვენების მძლავრ კერებად.

**აზარის ტერიტორიაზე გამოვლინებული
მინერალური წყლები**

I. ნახშირმჟავა წყლები

1. დანისპარაულის
2. კოკოტაურის (წყარო № 1, ქვედა)
3. კოკოტაურის (წყარო № 2, ზედა)
4. ხიხაძირის
5. თეთრიმიწაბოლოს
6. ნამონასტრევის (წყარო № 1)
7. ნამონასტრევის (აბანოსღელეს წყარო № 2)
8. ნამონასტრევის (აბანოსღელეს წყარო № 3)
9. ნამონასტრევის (ხევისღელეს წყარო № 4)
10. ნამონასტრევის (ხევისღელეს წყარო № 5)
11. ღომას (საქაჯიას)

II. სულფიდური წყლები

1. შუაღელეს აბანოს (წყარო № 1)
2. ქვემო კვირიკეს
3. ხუცუბნის
4. ხალას (წყარო № 1)
5. ბულაურის
6. შუახევის (წყარო № 1)
7. შუახევის (წყარო № 2)

III. გოგირდწყალბადიანი წყლები

1. მახინჯაურის (წყარო № 1)
2. მახინჯაურის (წყარო № 2)
3. აბანოსყელის (წყარო № 2)
4. ჩაქვის (წყარო № 2)
5. ჩანჩხალოს
6. საინიღელის

IV. რკინიანი წყლები

1. საინის აბანოს
2. ეკლარის
3. ბაკანეთის
4. გუნდაურის (წყარო №1)
5. გუნდაურის (წყარო № 2)
6. შუბანის (წყარო № 1, ქვემო)
7. შუბანის (წყარო № 2, ზემო)
8. ჩირუხის ხევის
9. ტომაშეთის (წყარო № 1)
10. ტომაშეთის (წყარო № 2)
11. იაკობაურის

V. რკინიან-გოგირდიანი წყლები

1. აბანოსეელის (წყარო № 1)
2. დუმბაძეების
3. ნამუხვარის (წყარო № 6)
4. საკვერის
5. ღომა-სალორის
6. ღომალაშეს
7. წაბლანას
8. დიოკნისის
9. ბაკანეთის
10. გოგაძეების
11. საინის
12. გულების (წისქვილის ღელის)
13. მიქელწმინდის
14. ბარამიძეების (ხევის წყაროს)
15. გიღლისხევის
16. სანაიბის ღელის
17. ქოსაიხვილების
18. ისტიარიშვილების
19. პდ. საქაჯიას მარცხენა ნაპირის
20. მდ. საქაჯიას მარჯვენა ნაპირის
21. წყალტუბელას
22. ტიბნარის ღელის

23. ყინჯაურის
24. კუთაურის
25. პალაშვილების
26. ასანიშვილების (წყარო № 1)
27. ასანიშვილების (წყარო № 2)
28. წყერისთავის

ლიტერატურა

- ადამია ე. — ქართული ხალხური ხეროთმოძღვრება. ქურნ. „ხელოვნება“, თბილისი, 1956 წ.
- გოგიბედაშვილი კ., ნოდია მ. — აჰარის მინერალური წყლები. 1955 წ., ხელნაწერი.
- დიასამიძე ი. — აჰარის კურორტები მიმდინარე შეიღწეულში. ქურნ. „ლიტერატურული აჰარა“, ქ. ბათუმი, 1960 წ., № 6.
- ნოდია მ. — ზოგადი ფიზიოთერაპია და კურორტოლოგია. თბილისი, 1955 წ.
- ნებერიძე გ. — აჰარის ასსრ სახალხო მეურნეობა. ბათუმი, 1958 წ.
- ნიჟარაძე ნ., ჯიბუტი ნ. — აჰარის ასსრ ფიზიკურ-გეოგრაფიული და-ხასიათება. ბათუმი, 1958 წ.
- ოსილოვი ა. — ქობულეთი, როგორც კურორტი და მისი სამკურნალო მნიშ-ვნელობა. ქურნ. „თანამედროვე მედიცინა“, 1927 წ., № 5.
- პერტია ა. — ნარკვევები აჰარის ჯანმრთელობის დაცვის ისტორიიდან. ბათუმი, 1955 წ.
- შაშიკაშვილი ნ., დიასამიძე ი., ქურჩიშვილი ი. — ნარკვევები სამედიცინო საქმის განვითარების შესახებ აჰარაში. თბილისი, 1958 წ.
- ჭირაქაძე ტ. — კურორტ ქობულეთის კლიმატური პირობები. კურორტ ქობულეთის დაცვემარების პროექტი. 1955 წ., ხელნაწერი.
- ხარჩილავა თ. — უხვი ნალექები დასავლეთ საქართველოში. 1953 წ., ხელნაწერი.
- ხაჩიძე შ. — საქართველოს სსრ წყალსატევების დაცვის საკითხისათვის. თბილისი, 1952 წ.
- Алисов Б. П., Дроздов С. А. и Рубинштейн Е. С. — Курс климатологии, ч. I — II. Ленинград, 1952 г.
- Алисов Б. П., Дроздов С. А. и Рубинштейн Е. С. — Курс климатологии, ч. III, Ленинград, 1955 г.
- Валединский И. А. — Курортотерапия заболеваний сердца и сосудов. В кн. Основы курортологии, т. 3, под общ. ред. проф. Г. М. Данишевского и проф. М. П. Кончаловского. Москва, 1936 г.
- Гигинейшвили И. М. — Влияние климатических факторов Кобулети на легочный туберкулез и бронхиальную астму. В кн. Курорты Аджарии. Тбилиси, 1936 г.
- Гогибедашвили В. Г. и Нодия И. Ю. — Технический проект округа и зон санитарной охраны курорта Кобулети. Тбилиси, 1948 г., рукопись.
- Золотницкий В. Н. — Гор. Батум, как зимняя климатическая станция. Тифлис, 1884 г.
- Занкевич Л. А. — Фауна и биологическая продуктивность моря. В кн. Южные моря. 1947 г.
- Купцис Р. Д. — Минеральные воды Аджарии, в кн. Курорты Аджарии. Тбилиси, 1936 г.
- Комахидзе Д. Х. — Батуми. Госиздат, Батуми, 1956 г.
- Каухчишвили С. Г. — К истории г. Батуми. Труды Кутаисского Педагогического института имени А. Цулукидзе, 1950 — 51 гг.

Коннашвили И. Г., Кутателадзе Л. А. — Реакция крови на курортные факторы Кобулети при туберкулезе легких и бронхиальной астме. В кн. Курорты Аджарии. Тбилиси, 1936 г.

Краснов А. Н. — «Возможная будущность природы Батумского края», в сборн. «Русские трофики», под редакцией С. А. Анисимова, Батуми, 1911 г.

Красовский А. С. — Морские купания в Батуме (заметки для больных). Батум, 1886 г.

Лейбензон А. Е. — Талассотерапия. В кн. Основы курортологии, т. 2, под общей редакцией проф. М. П. Кончаловского и проф. Г. М. Данишевского. Москва, 1934 г.

Медовиков П. С. — Курортотерапия детских заболеваний. В кн. Основы курортологии, т. 3, под общей ред. проф. Г. М. Данишевского и проф. М. П. Кончаловского. Москва, 1936 г.

Мхеидзе М. И., Копадзе П. — Курортное строительство в Аджарской АССР за 20 лет. Гос. архив ААССР, ф. 147, д. № 4, л. 174 -- 175 — 176.

Нодия М. И. — Курорт Кобулети, журн. Врачебное дело, № 7, 1951 г.

Полиевктов М. — Побережье от Батуми до Кобулети, В кн. Курорты Аджарии. Тбилиси, 1936 г.

Пандоев Г. С. — Кобулети, как курорт для невротиков. В кн. Курорты Аджарии. Тбилиси, 1935 г.

Пантюхов И. — Кобулети, как приморский курорт. Тифлис, 1900 г.

Прокопенко В. Г. — Общие механизмы действия курортных факторов на организм. В кн. Основы курортологии, т. 2, под ред. В. А. Александрова. Медгиз, 1959 г.

Рабухин А. Е. и Ельник В. И. — Санаторно-курортное лечение больных туберкулезом легких. В кн. Частная курортотерапия. Медгиз, 1958 г.

Селяников Г. Т. — Общий очерк климата Черноморского побережья Кавказа. Журн. Курортное дело. 1928 г. № 8.

Селяников Г. Т. — Общий очерк климата Черноморского побережья Кавказа. журн. Курортное дело, 1926 г. № 7.

Скворцов И. П. — Климатическое лечение вообще и наши климатолечебные места по берегам Черного моря. Военно-медицинские труды, 1890 г., № 10.

Соловкин С. С. — О Кобулетах, как будущем детском курорте и особенно для лечения костно-суставного туберкулеза. В кн. Прот. и труды общ. врачей Батума, т. т., XIV, XV, XVI. Батум, 1913 г.

Слоним А. Д. и Воронин Н. М. — Влияние на организм климата, как средства профилактики и курортного лечения. В кн. Основы курортологии, т. 2, под редакц. В. А. Александрова, Медгиз, 1959 г.

Триантафиллидес Т. П. — Батум и урочище Махинджаури и Зеленый мыс, как климатические станции. Батум, 1899 г.

Триантафиллидес Т. П. — Климат и климатотерапия Батума и его окрестностей. Батум, 1913 г.

Туманов А. А. — История развития курортного дела в Аджарии. В кн. Курорты Аджарии. Тбилиси, 1936 г.

Фенстер М. Я. — Климат Батума, сборн. статей «Батумское побережье и русские трофики» под ред. С. А. Анисимова. Батум, 1911 г.

Френкель А. — Очерк р. Чурук-су и Батума. 1879 г.

Фехнер Ф. Л. — Список минеральных источников, целебных грязей, морских купаний и климатических станций по губерниям и областям Кавказа. Кавказский календарь на 1917 г.

Чиракадзе Г. И. — Климатические условия Аджарии и микроклиматические показатели для курорта Кобулети. В кн. Курорты Аджарии. Тбилиси, 1936 г.

04135731
00200033

- Чиракадзе Г. И. — Климат Бешуми. Тбилиси, 1959 г., рукопись.
- Шенк А. К. — Методика и техника аэро-гелиоклиматотерапии. В кн. Основы курортологии, т. 2, под общ. редакцией проф. М. П. Кончаловского и проф. Данишевского. Москва, 1934 г.
- Шварц Н. И. — Опыт оценки эффективного лечения неврастении и неврозов сердца в условиях Кобулетского курорта, журн. Вопросы курортологии, Медгиз 1940 г., № 1 — 2.
- Эйнис В. Л., Носов В. Н. — Курортотерапия болезней легких. В кн. Основы курортологии, т. 3, под ред. проф. Г. М. Данишевского и проф. М. П. Кончаловского. Москва, 1936 г.
- Эриксон Э. В. — Опыт санитарного обзора окрестностей Батума. Медицинский сборник, издаваемый императорским Кавказским медицинским обществом, Тифлис, 1909 г., № 63.
- Эфендиев М. — «Батумское побережье в климатическом отношении». Труды первого съезда служащих врачей гражданского ведомства на Кавказе. Том 4.
- Отчет Совета Народных комиссаров Советской Социалистической Автономной Республики Аджаристана 1921 — 1924 г., Гос. архив ААССР, ф. Р-2, д. 1, л. 53, 54, 55.
- Курорты СССР, под редакцией Курашова С. В., Хрисанфова Н. Е., Гольдфайля Л. Г., Медгиз, Москва, 1951 г.
- Постановление Совета Министров СССР от 10 марта 1960 г. за № 335 — «О передаче профсоюзам санаториев и домов отдыха».
- Труды Тбилисского научно-исследовательского гидрометинститута. Москва, 1954 г.
- Труды Тбилисского научно-исследовательского гидрометинститута. Москва, 1955 г.
- Климатологический справочник. Тбилиси, 1949 г.
- Большая Советская энциклопедия, второе издание, т. 4.
- Большая Советская энциклопедия, второе издание, т. 16.
- Большая Советская энциклопедия, второе изд. т. 11.
- Большая Советская энциклопедия, второе изд., том 26.

შინაარსი

	83
რედაქტორისაგან	3
შესავალი	5
აჭარის ტერიტორიის მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული დახასიათება	7
აჭარის კურორტების განვითარების მოკლე ისტორია	11
აჭარის კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სამკურნალო ფაქტორები	22
მინერალური წყლები	43
აჭარის ზღვისპირა კურორტებზე მკურნალობის ჩვენებანი და უკუჩვენებანი	51
ზღვისპირა კურორტები	52
მაღალმთიანი საკურორტო ადგილები	74
აჭარის ტერიტორიაზე გამოვლინებული მინერალური წყლები	85
ლიტერატურა	88

Ираклий Ахмедович Диасамидзе
КУРОРТЫ АДЖАРИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
ИХ РАЗВИТИЯ

(на грузинском языке)
Государственное издательство
Батуми—1961

რედაქტორი პროფ. ვ. გოგიბედაშვილი

გამომც. რედაქტორი ც. წუწუნავა

ტექნორედაქტორი გ. კუნჭულია

კორექტორი შ. დარჩია

გადაეცა წარმოებას 28. I. 61 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 1961 წლის
24 აპრილს. ქალაქის ზომა 60X92¹/₁₆. ნაბეჭდი თაბახი 5,75, სააღ-
რიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 4,52. დაკვ. № 3008. ემ00622. ტირ. 1.000.

ფასი 40 კაპ.

საქ სსრ კულტურის სამინისტროს პოლიგრაფიული მრეწველობისა და
გამომცემლობათა მთავარი სამმართველოს ბათუმის სტამბა-ლითოგრაფია
(ბათუმი, ლუქსემბურგის, 22).

